

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МЭГАРИФ ҺЭМ ФЭН МИНИСТРЛЫГЫ

ӨСТЭМЭ ПРОФЕССИОНАЛЬ БЕЛЕМ БИРҮ
ДӨҮЛӘТ АВТОНОМ МЭГАРИФ УЧРЕЖДЕНИЕСЕ
«ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МЭГАРИФНЕ ҮСТЕРҮ ИНСТИТУТЫ»

**ЭШ ПРОГРАММАЛАРЫН ТӨЗҮ БУЕНЧА МЕТОДИК
ТӘКЪДИМНӘР**

**(5 НЧЕ СЫЙНЫФ ӨЧЕН “ТАТАР ӘДӘБИЯТЫ” ПРЕДМЕТЫ
БУЕНЧА ЭШ ПРОГРАММАСЫ)**

Казан
2015

Проект житәкчесе:

Р.Г. Хәмитов, Татарстан Республикасы Мәгарифне үстерү институты ректоры, педагогика фәннәре кандидаты, доцент

Төзүче-авторлар:

Мөхәрләмова Г.Н., филология фәннәре кандидаты, Татарстан Республикасы Мәгарифне үстерү институтының татар теле һәм әдәбияты кафедрасы доценты

Гайфуллина Ф.Ә., филология фәннәре кандидаты, “Г.Тукай исемендәге Арча педагогия көллияте” укытучысы

Гыйләжиева Л.Ф., Татарстан республикасы Арча районы 5 нче гимназиясенә татар теле һәм әдәбияты укытучысы

Зарипова М.Р., Татарстан республикасы Арча районы Яңа Кырлай урта гомуми белем бирү мәктәбенең татар теле һәм әдәбияты укытучысы

Закирова А.Ф., Казан шәһәре Вахитов районы 96 нчы гимназиясенә татар теле һәм әдәбияты укытучысы

Мифтахутдинова А.З., Казан шәһәре Вахитов районы 96 нчы гимназиясенә татар теле һәм әдәбияты укытучысы

Салихжанова И.Л., Казан шәһәре Совет районы аерым фәннәргә тирәнтен өйрәнүче 141 нче урта гомуми белем бирү мәктәбенең татар теле һәм әдәбияты укытучысы

Рахимова М.С., Казан шәһәре Совет районы аерым фәннәргә тирәнтен өйрәнүче 141 нче урта гомуми белем бирү мәктәбенең татар теле һәм әдәбияты укытучысы

“Татар әдәбияты” предметының эш программасын төзү буенча методик тәкъдимнәр “Россия Федерациясендә Мәгариф турында”гы Федераль законы (№ 273-ФЗ, 29.12.2012), федераль дәүләт белем бирү стандартлары нигезендә һәм гомуми белем бирүнең төп белем бирү үрнәк программаларын исәпкә алып эшләнде.

Методик тәкъдимнәрдә бирелгән материал белем бирү оешмалары житәкчеләре, татар теле һәм әдәбияты укытучылары, методистлар өчен файдалы булачак.

КЕРЕШ

Бүгөнгө мектеп укучысы билгеле бер белем-күнөкмөлөргө генэ ия булмыйча, үз уку эшчәнлеген планлаштыра белүче, гомере буе укуга сэләтле шәхес итеп тәрбияләнә. Әдәбият укыту белән бәйләп сөйләгәндә, бу аның киләчәктә мектепне тәмамлап чыккач та, матур әдәбият эсәрләрен аңлап, мөстәкыйль анализлый алучы китап укучысы булып формалашырга тиешлеген аңлата.

Мектептә әдәбият предметы әдәбиятны сүз сәнгәте итеп кабул итүдә, укучының әдәби культурасын, эстетик зәвыгын, интеллектуаль һәм ижади мөмкинлекләрен үстерүдә әһәмиятле роль уйный.

Билгеле булганча, һәр уку предметының эчтәлегә укытучы төзөгән эш программасында чагылыш таба.

Эш программасы – ул укытучының белем бирү эшчәнлеген оештыру системасын характерлый торган норматив-идарә итү документы. Икенче төрлө әйткәндә, программа укыту-методик документациянең жыйнагы булып тора (аңлатма язуы, уку предметының эчтәлегә, программаның бүлек һәм темаларны үз эченә алган календарь-тематик план, белем бирүнең планлаштырылган нәтижеләре, әлегә нәтижеләргә ирешүне бәяләү юллары һәм формалары). Гомуми белем бирүнең төрлө баскычларында уку-укыту процессы әлегә программалардан башка нәтижелә итеп оештырыла алмый.

Программаларны эшләү гомуми белем бирү оешмаларының уку-укыту, методик һәм норматив эшчәнлекнең аерылгысыз бер өлеше булып санала. Шуңа күрә вакытта “Россия Федерациясендә Мәгариф турында”гы 273 нче номерлы Федераль законы уку предметы, курсы, дисциплинасының (модуленең) эш программасы дигән төшенчәне үз эченә алса да, биредә әлегә төр программага куела торган таләпләр билгеләнми, шуңа күрә сәбәплә укытучы эш программасын төзөгән вакытта төрлө характердагы сораулар белән очрашырга мөмкин.

Әлегә методик тәкъдимнәрдә әдәбият предметы буенча эш программасының моделен төзү буенча киңәшләр бирелә, эш программасының структурасы, төп өлешләре, аны төзү юнәлешләре билгеләнә.

Эш программасының структурасын, өлешләрен төзүдә аерым уку предметының үрнәк программасының билгеле параметрлары хезмәт итә, чөнки үрнәк программа эш программасы төзүнең нигезләренә берсен тәшкит итә.

Эш программасын төзөгәндә аның максатларын, бурычларын һәм функцияләрен дә иштә тоту сорала.

Эш программасының төп максаты – белем бирүнең билгеле бер баскычында төп белем бирү программасының, уку планында каралган сәгатьләр санына туры килгән аерым ук предметы буенча үрнәк программаның эчтәлеген, дәрестән тыш эшләр планын, өстәмә белем бирү сәгатьләрен тормышка ашыру.

Эш программасының бурычларын түбәндәгеләр тәшкит итә:

- гомуми белем бирү оешмасының белем бирү эшчәнлегенең максатлары, бурычлары һәм укучыларның үзенчәлекләрен исәпкә алып аерым уку предметының эчтәлеген, күләмен, уку материалын өйрәнү тәртибен билгеләү;

- уку еллары һәм белем алу баскычлары эчтәлегенең давамчанлыгын тәмин итү;

- төп гомуми белем бирү оешмасының билгеле бер шартларын, уку ихтияжларын һәм укучыларның үсеш үзенчәлекләрен исәпкә алып, педагогик эшчәнлекнең индивидуальлеген чагылдыру.

Эш программасының төп функцияләре:

- норматив (эш программасы тулы күләмдә эшләнәргә тиеш);
- билгеле бер нәтижәгә исәп тоту (уку-уқыту процессына кертүнең максатларын билгели);
- эчтәлекле (укучыларның үзләштерергә яки танышырга тиеш булган аерым уку предметы эчтәлеге элементларының составын билгели);
- аерым уку предметы буенча белем бирүнең эчтәлегендә дәвамчанлыкны булдыру;
- белем бирү эчтәлегендә интегратив юнәлеш принцибын тормышка ашыра;
- региональ предмет эчтәлегенә модульләрен үз эченә ала;
- системалы-эшчәнлекле юнәлешне тормышка ашыру өчен шартларны тәэмин итә;
- һәр укучының планлаштырылган нәтижәләренә ирешүен тәэмин итә;
- процессуаль (эчтәлек элементларын үзләштерүнең логик эзлеклелеген, уку-уқытуны оештыру формаларын, методларын, чараларын һәм шартларын билгели);
- баяләү (ФДББСны тормышка ашыру шартларында белем бирүнең дәрәжәсенә туры килгән гомуми белем бирү программаларын үзләштерүдә предмет һәм метапредмет нәтижәләргә ирешү дәрәжәсен ачыклай; ФДББСны тормышка ашыру шартларында эчтәлекне үзләштерү дәрәжәләрен, контроль объектларын һәм укучыларның белем дәрәжәсен баяләү критерийларын билгели).

Аерым уку предметы буенча эш программасы түбәндәге өлешләрдән гыйбарәт:

- 1) аңлатма язуы (биредә аерым уку предметы спецификасын исәпкә алып, төп гомуми белем бирүнең гомуми максатлары конкретлаштырыла);
- 2) аерым уку предметының гомуми характеристикасы;
- 3) уку предметының гомуми уку планында тоткан урыны;
- 4) аерым уку предметын үзләштерүнең шәхескә кагылышлы, метапредмет һәм предмет нәтижәләре;
- 5) аерым уку предметының эчтәлеге;
- 6) укучыларның төп уку эшчәнлегә төрләрен билгеләгән тематик планлаштыру;
- 7) уку-уқыту процессының уку-методик тәэмин ителеше тасвирламасы;
- 8) аерым уку предметын өйрәнүнең планлаштырылган нәтижәләре.¹

Аерым уку предметы буенча эш программасын килештерү һәм раслауның тәртибе гомуми белем бирү оешмасының локаль норматив актлары белән билгеләнә.

---

¹ “Төп гомуми белем бирүнең федераль дәүләт белем бирү стандартларын раслау турында”гы Россия Федерациясе Мәгариф һәм фән министрлыгының боерыгы (№1897, 17.12.2010)

ТАТАР ТЕЛЕНДӘ ГОМУМИ ТӨП ҺӘМ УРТА БЕЛЕМ БИРҮ МӘКТӘПЛӘРЕ (V СЫЙНЫФ) ӨЧЕН ТАТАР ӘДӘБИЯТЫННАН ЭШ ПРОГРАММАСЫ

(Әдәбият. 5 сыйныф: татар телендә гомуми белем бирү оешмалары өчен уку әсбабы /Ф.Ә. Ганиева, Л.Г. Сабинова / – Казан: Татар.кит.нәшр., 2014. – 175 б. дәрәслеге буенча)

Төзүче-авторлары: Гайфуллина Ф.Ә., филология фәннәре кандидаты, “Г.Тукай исемендәге Арча педагогия көллияте” укытучысы

Гыйләҗиева Л.Ф., Татарстан республикасы Арча районы 5 нче гимназиясенә татар теле һәм әдәбияты укытучысы

Зарипова М.Р., Татарстан республикасы Арча районы Яңа Кырлай урта гомуми белем бирү мәктәбенә татар теле һәм әдәбияты укытучысы

Аңлатма язуы

5 нче сыйныфлар өчен татар әдәбиятыннан эш программасы Россия Федерациясендәге һәм Татарстан Республикасындагы мәгарифкә кагылышлы хокукый-норматив актларга һәм федераль дәрәҗә стандартларына нигезләнеп төзелде:

1. Россия Федерациясенә “Мәгариф турында”гы Законы (Федеральный закон от 29.12.2012 273-ФЗ “Об образовании в Российской Федерации”)
2. Татарстан Республикасының “Мәгариф турында”гы Законы (Закон Республики Татарстан “Об образовании” № 68-ЗРТ от 22 июля 2013 года, статья 8)
3. Россия Федерациясенә “Россия Федерациясе халыктелләре турында”гы 126-ФЗ нчы номерлы Законы (24.07.1998)
4. РФ Мәгариф һәм фән министрлыгы приказы, 30 нчы август, 2013 нче ел №115 (“Об утверждении Порядка организации и осуществления образовательной деятельности по основным общеобразовательным программам – начального общего, основного общего и среднего общего образования”)
5. “Татарстан Республикасының халык телләре турында” Законы (Закон Республики Татарстан от 08.07.1992 № 1560-ХІІ (ред. от 03.03.2012г.) “О государственных языках Республики Татарстан и других языках в Республике Татарстан”)
6. “Татарстан Республикасы дәрәҗә телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр турында” Татарстан Республикасы Законы, 2004нче ел, 1нче июль
7. “2014-2020 нче елларга Татарстан Республикасы дәрәҗә телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләренә саклау, өйрәнү һәм үстерү буенча Татарстан Республикасы дәрәҗә программасы”, 2013 нче ел, 25 нче октябрь, 794 нче карар
8. Төп гомуми белем бирүнең Федераль дәрәҗә белем бирү стандарты (Россия Мәгариф һәм Фән министрлыгында 2010 нчы елның 17 нче декабрь боерыгы 1897 нче номер белән расланган, РФ Юстиция Министрлыгында 19644 нче регистрацион номеры белән 2011нче елның 1 нче февралендә теркәлгән)
9. Татарстан Республикасында 2012-2020 нче елларда фән һәм мәгариф үсеше турында “Дәрәҗә программасы”
10. 2010-2015 нче елларда Татарстан Республикасында мәгарифне үстерү стратегиясе “Киләчәк” программасы

5 нче сыйныф өчен “Әдәбият” курсының эш программасы Федераль дәрәҗә белем бирү стандартларының таләпләренә туры китереп, Татарстан Республикасы Мәгариф һәм

фән министрлыгы тарафыннан рөхсәт ителгән “Татар телендә урта (тулы) гомуми белем бирү мәктәпләренең 1-11 нче сыйныфлары өчен татар әдәбиятын укуы программалары” (Төзүче-авторлары: Ф.Г.Галимуллин, Ф.Ә.Ганиева, Д.Ш.Сибгатуллина). – Казан: Татар. кит. нәшр., 2011), 5 нче сыйныф өчен Ф.Ә. Ганиева, Л.Г. Сабирова эшләгән (Казан: Татар. кит. нәшр., 2014) Татарстанның Мәгариф һәм фән министрлыгы тарафыннан тәкъдим ителгән дәреслеккә нигезләнеп төзелде.

Дәреслек: Әдәбият. 5 сыйныф: татар телендә гомуми белем бирү оешмалары өчен уку әсбабы /Ф.Ә. Ганиева, Л.Г. Сабирова / - Казан: Татар. кит. нәшр., 2014. – 175б.

Татар балалары өчен әдәбият укуының төп максаты

Балаларда туган телгә, әдәбиятка карата кызыксыну уяту, татар әдәбиятының бай тарихы, халык авыз ижаты, талантлы әдипләре, аларның күркәм әсәрләре белән таныштыру. Әсәрләргә аңларга, эзлекле фикер йөртәргә, әсәрләргә матурлык ноктасыннан бәяләп кабул итәргә өйрәтү.

Бурычлары:

- ижат, әдәбият үсеше, аның тарихи төшенчәләрен аңлап фикер йөртәргә өйрәтү;
- әдәбиятның формалашуында һәм үсүендә зур роль уйнаган күренеш – халык авыз ижаты, аның матур әдәбият белән уртак һәм аермалы якларын күрсәтү;
- матур әдәбиятны милли һәм дөньякүләм культураның бер күренеше итеп карау, аның рухи кыйммәтләрен, традицияләрен саклаучы, тапшыручы икәннән аңлату;
- әдәби әсәргә өлешчә анализлау күнекмәләре булдыру, әдәбият теориясе буенча билгеле бер күләмдә теоретик белемнәр бирү;
- әдәби әсәрдә тасвирланган тормыш вакыйгаларыннан үрнәк һәм гыйбрәт алырга, дәрес, гадел максатлар куярга өйрәтү;
- әдәбиятның матурлыгын, хис кичерешләр байлыгын күрсәтеп, балаларның рухи дөньясын баеп;
- укучыларның ижади сәләтләрен үстерү;
- үз мәнфәгәт һәм жәмгыять мәнфәгәте өчен ижади мөмкинлеген тормышка ашырырга сәләтле шәхес тәрбияләү;
- сөйләм культураны булдыру.

Белем дәрежесенә таләпләр:

- әдәби әсәргә ижтимагый һәм мәдәни тормыш күренешләре белән бәйләлектә карау;
- халык авыз ижаты һәм матур әдәбиятның уртак сыйфатларын, үзенчәлекләрен белү;
- эчтәлек һәм форма берлеген аңлау;
- әсәргә темасын, проблемасын, идеясен билгеләү;
- әдәби образларны (кеше, табигать һ.б.) тану;
- әдәби детальләргә таба белү;
- сурәтләү чараларын табу;
- әдәби төрләр, жанрларны танып һәм аера белү.

Күнекмәләргә таләпләр:

- әдәби әсәргә эчтәлеген белү;
- әсәргә каршылыкны, төп фикерне табу;

- эсэр геройларына характеристика бирү;
- әдәби эсәр буенча план төзү;
- эсәргә карата үз фикереңне әйтә белү;
- бәйләнешле сөйләм булдыру;
- өйрәнелгән эсәрләр буенча яки бирелгән тема буенча сочинение яза белү;
- шигырьләрне сәнгатьле итеп уку;
- тәкъдим ителгән яки укучы үзе сайлаган эсәрләрне (шигырь, проза) яттан сөйләү.

Уку фәненең уку планында тоткан урыны

Мәктәптә әдәбият предметы – кирәкле, әһәмиятле предметларның берсе. Ул укучыларны тормышны үзгәрткән итеп танып белергә өйрәтә, хисси-эмоциональ дөньясын баега, эстетик зәвык тәрбияли, сөйләмен үстерә, гомумән, шәхес итеп тәрбияләүдә зур роль уйный.

Татар әдәбияты предметы төп мәктәптә 5-9 сыйныфларда өйрәнелә. 5-8 сыйныфларда әдәбият укутуга 35 атна исәбенән атнага 2 сәгать) 70 (35) сәгать, 9 нчы сыйныфта 68 сәгать каралган.

Укутуның көтелгән нәтижеләре

Шәхескә кагылышлы нәтижеләр:

- туган илгә мэхәббәт, ватанпәрвәрлек хисләре, туган телгә сакчыл караш тәрбияләү;
- милли үзгә формалаштыру;
- укуга карата теләк-омтылыш, жаваплы караш булдыру;
- әйләнә-тирә табигатькә дәрәс караш булдыру;
- кешеләр белән аралаша белү культурасы тәрбияләү;
- гаделлек, дәрәслек, яхшылык, мәрхәмәтлелек һәм аларның кирәсе булган сыйфатларны тану, бәяләү;
- алган белем һәм осталыкны тормышта максатчан кулланырга өйрәнү.

Метапредмет нәтижеләр:

Танып-белү гамәлләре:

- әдәби эсәрне дәрәс аңлап уку һәм анализлау;
- дәрәс нәтижеләр чыгару, гомумиләштерү;
- сәбәп-нәтижә бәйләнеше булдыру;
- үз фикереңне исбатлый һәм яклы алырга күнектәрү;
- эсәр хакында дәрәс фикер йөртә алу.

Коммуникатив гамәлләр:

- иптәшеңне тыңлай, ишетә белү, ишеткәннен үз фикере белән чагыштыру;
- нәтижәгә килгәнче, төрле карашларны өйрәнү һәм дәрәс юлны сайлау;
- үз фикереңне телдән һәм язма формада башкаларга житкерә белү;
- килеп чыккан проблемаларны уртага салып хәл итү;
- төркемнәргә берләшү, бер фикергә килә белү;
- өлкәннәр һәм яшьтәшләрәң белән продуктив уртақ гамәл оештыру;
- текст буенча сораулар бирә белү.

Регулятив гамәлләр:

- дәрәснәң темасын, проблемасын, максатын мөстәкыйль таба белү;
- укуту проблемасын чишү;

- план буенча эшли белү;
- үз фикерләреңне мөстәкыйль дәлилләү;
- үз анализ һәм үзбәя булдыру.

Предмет нәтижәләр:

- халык авыз ижаты әсәрләрен үзләштерү, аның матур әдәбият белән уртак сыйфатларын һәм үзенчәлекләрен аера белү;
- әдәби әсәрнең эчтәлеген аңлау, төп фикерне таба белү;
- әсәрләргә ижтимагый һәм мәдәни тормыш күренешләре белән бәйләлектә аңлау;
- язучыларның тормыш һәм ижат юлларының мөһим фактларын истә калдыру;
- әдәбият теориясе буенча билгеле бер күләмдә теоритек белемгә ия булу;
- әсәрдә автор карашларын ачыклау һәм әсәргә карата үз фикереңне әйтә белү;
- әдәби әсәрне эчтәлек һәм форма берлегендә аңлау.

Татар мәктәбенең 5 нче сыйныфында укучы татар балаларына әдәбияттан тәкъдим ителә торган әсәрләр минимумы

«Ак бүре» әкиятә (кыскартып)
 «Шәһәр ни өчен Казан дип аталган» риваяте
 «Зөһрә кыз» легендасы
 «Иске кара урман» жыры.
 «Сак–Сок» бәете
 Г.Тукайның «Шүрәле» әкиятә
 Г.Тукайның «Пар ат», «Туган жиремә» шигырьләре
 Ф.Әмирханның «Ай өстендә Зөһрә кыз» хикәятә
 М.Гафуриның «Сарыкны кем ашаган?» мәсәлә
 Ш.Галиевнең «Һәркем әйтә дәрәсен» шигыре
 Ф.Яруллинның «Сез иң гүзәл кеше икәнсез» шигыре

Курсның эчтәлегә

Халыкның милли, рухи мәдәният хәзинәсе буларак халык ижаты. Аның сәнгать төрләре формалашуга йогынтысы. Халык ижатының бер төре буларак халык авыз ижаты. Аның әсәрләрендә гомумкешелек хыяллары, идеалларының чагылуы. Халык авыз ижатының матур әдәбият белән бәйләнешләре: уртаклыгы һәм үзенчәлекле аермалары. Халык авыз ижатының төп жанрлары, жанр сыйфатлары.

Әкиятләр: жанр төрләре, үзенчәлекле сыйфатлары. “Ак бүре” әкиятә (кыскартып). “Үги кыз”, “Аю белән төлке” әкиятләре.

Жырлар: татар халык жырларына хас үзенчәлекләр. Көй һәм сүзләр тәңгәллеге. “Моң” төшенчәсе. Жырларны төркемләү. “Иске кара урман”, “Гөлжамал”, “Туган ил”, “Яшә, Республикам!”, “Ай былбылым”; кыска жырлар - дүртюллыклар; тарихи жырлар: “Болгар иленең кызлары”, “Пугач явы”.

Кыска жанрлар: мәкальләр һәм әйтемләр. табышмаклар, мазәкләр. “Хужа Насретдин мазәкләре”. Бәетләр. “Сак-сок” бәете.

Риваятьләр, легендалар: аларга хас үзенчәлекләр; жанр сыйфатлары. “Янмый торган кыз”, “Иске Казан каласының корылуы”, “Шәһәр нигә Казан дип аталган”, “Әллүки”, “Зөһрә кыз”, “Кеше гомере ничек корылган”.

Халык авыз ижатында образлар; әсәрләрдә дөнья сурәте; табигать һәм кеше, яшәеш һәм кеше турында күзаллаулар. Халык авыз ижаты поэтикасы, язма әдәбият үсешенә, әдәби телгә зур йогынтысы.

Әдәби әкиятләр: халык әкиятләре белән уртаклык; сәнгатьлелек сыйфатлары, әдәби әсәр буларак алым һәм сурәтләнү чаралары.

Г.Тукайның “Шүрәле” әкиятә.

Ж.Тәремановның “Тукран малае Шуктуган” әкиятә.

Әхмәт Фәйзиниң “Аучы мәргән белән Болан кыз” әкиятә.

Рабит Батулланың “Курай уйный бер малай” әкиятә.

Фәнис Яруллинның “Зәңгәр күлдә ай коена”, “Кояштагы тап” әкиятләре.

Хикәя: жанр сыйфатлары; әсәрнең катламнары – вакыйгалар, күренешләр, хис-кичерешләр; кеше образлары - төп герой, ярдәмче геройлар, жыелма образлар; хикәяләнүче образы, автор позициясе. Фатих Әмирханның “Ай өстендә Зөһрә кыз”, “Нәжип” хикәяләре.

Мәсәл. Тереклек, жансыз предмет образлары ярдәмендә, читләтеп, кеше сыйфатларын һәм тормышын тасвирлау. Хикәяләнү яки тезмә рәвештә язылуы; фикер-идеяләренң аллегория ярдәмендә белдерелүе.

Мәжит Гафуриның “Сарыкны кем ашаган?” мәсәле.

Габдулла Тукайның “Ике сабан” мәсәле.

Сәнгатьтөрә буларак матур әдәбият; чәчмә һәм тезмә әсәр; аларның сәнгатьчә сурәтләнү алымнары, чаралары.

Шигърият.

Габдулла Тукайның “Пар ат”, “Туган жиремә”, “Туган авыл” шигърьләре.

Шәүкәт Галиев. Балалар әдәбиятындагы урыны; геройлары, образлар дөньясы. “Һәркем әйтә дәрәсен”, “Тереклек суы”, “Курыкма, тимим!”, “Тарихтан сабак”, “Өйгә бирелгән эш”, “Онытылган, өйдә калган” шигърьләре. (4 сәг.)

Бәйләнешле сөйләм үстерү - 8 сәгать

Ятлау һәм сәнгатьле итеп сөйләнү өчен әсәрләр:

1. Г.Тукайның “Шүрәле” әсәре, 1 – бүлек.
2. Г.Тукайның үзегез яраткан шигъре.
3. Ф.Яруллинның “Сез иң гүзәл кеше икәнсез” шигъре.
4. Укытучы яки укучылар сайлап алып, Ш.Галиевнең бер шигъре.

Инша язучы өчен үрнәк темалар:

1. Әкият геройларының көрәш максатлары һәм жиңүгә китергән сәбәпләр, шартлар (өйрәнгән әсәрләр мисалында).
2. “Сак-сок” бәетендә тасвирланган халык акылы һәм синең үз нәтижәләрең.
3. Әдәби әкиятләрдә табигать һәм кеше образларына салынган фикерләр, нәтижәләр (өйрәнгән әсәрләр мисалында).
4. “Минем туган жирем” (Г.Тукай һәм башка язучыларның әсәрләрен файдаланып, һәркем үз образын ижат итә).

Дәрәстән тыш уку өчен - 4 сәгать

1. “Гөлчәчәк” татар халык әкиятә.
2. Ләбиб Лерон. Шаян хикәяләр, шигърьләр, әкиятләр.
3. Фаил Шәфигуллинның “Акмөгез” хикәясе.
4. Вақытлы матбугат басмалары.

Тематик планлаштыру

№	Төп темалар	Уку-уқыту эшчәнлеге	Сәгать-ләр саны
1.	Кереш. Халык авыз ижаты	Халык авыз ижаты турында белемнәрне тирәнәйтү, системалаштыру, халык авыз ижаты һәм матур әдәбиятның уртак һәм аермалы якларын күрсәтү	1
2.	Әкият. “Ак бүре” әкиятә	Әкият турында булган белемнәрне тирәнәйтү. “Акбүре” әкиятен уку, анализлау. Әкият геройларын өйрәнү, аларга бәя бирү	4
3.	“Үги кыз”, “Аю белән төлке” әкиятләре	Текстны уку, сорауларга җавап бирү, эчтәлеген ачыклау, идеясен билгеләү, әкиятләргә төрлөргә аеру, аларның үзенчәлекләрен билгеләү	4
4.	Халык авыз ижатында җыр жанры. “Иске кара урман”, “Төлҗамал”, “Туган ил”, “Яшә, Республикам!”, “Ай былбылым”; кыска җырлар - дүртгюллыклар; тарихи җырлар: “Болгар иленең кызлары”, “Пугач явы”	Җыр жанры турында мәгълүмат алу, җырларны тыңлау, идея эчтәлеген ачыклау Көйләр яңгырашындагы уртаклык һәм аермалыкларны табу. Текстлардагы төп һәм кушымта өлешләргә аерып күрсәтү Озын һәм кыска җырларны, татар халык җырларын башка халык җырлары белән чагыштыру. Тарихи җырларда сурәтләнгән геройлар турында мәгълүмат туплау	4
5.	Халык авыз ижатында кыска жанрлар: мәкальләр һәм әйтемнәр, табышмаклар, мәзәкләр. “Хужа Насретдин мәзәкләре”	Мәкальләргә килеп чыгышы, төзелеше турында мәгълүмат алу. Табышмакларның төзелешен өйрәнү. Мәзәкләргә уку, эчтәлеген ачыклау, мәзәкләрдә халыкның тапкырлыгы, шат күңеле, оста булуын күрсәтү	5
6.	Бәетләр. “Сак-сок” бәете	Үзләре укыган, ишеткән бәетләргә сөйләү, фикер алышу. Бәетне уку һәм анализлау, текстка якин килеп эчтәлеген сөйләү	2
7.	Риваятьләр, легендалар. “Янмый торган кыз”, “Иске Казан каласының корылуы”, “Шәһәр нигә Казан дип аталган”, “Өллүки”, “Зөһрә кыз”, “Кеше гомере ничек корылган”	Риваять һәм легендаларны уку, анализлау. Башка халык авыз ижаты эсәрләре белән чагыштыру, сурәтләнү чараларын табу	4
8.	Практик дәрес. Халык авыз ижатында образлар	“Ак бүре”, “Үги кыз” әкиятләрендәге образларны тикшерү, әңгәмәдә катнашу. “Образ (сурәт)”, “поэтика” төшенчәләрен өйрәнү	2
9.	Әдәби әкиятләр. Г.Тукай “Шүрәле”	Әдәби әкиятләргә мисаллар китерү. Эчтәлекләрен искә төшереп сөйләү. Әкият-уку һәм анализлау. Поэмада вакыйгаларны, төп геройларны күрсәтү	2
10.	Ж.Тәрҗемановның “Тукран малае Шуктуган” әкиятә	Текстны уку, сорауларга җавап эзләү, әкиятнең эчтәлеген аңлау, төп фикерне билгеләү	3

11.	Әхмәт Фәйзинев “Аучы мәргән белән Болан кыз” әкиятте	Әкиятте уку, төп фикерне аеру, әкият геройларына бәя бирү, сөйләү, әңгәмәдә катнашу	3
12.	Рабит Батулланың “Курай уйный бер малай” әкиятте	Әсәр буенча әңгәмә кору, үз мөнәсәбәтләрен белдереп, әкиятнең эчтәлеген сөйләү	3
13.	Фәнис Яруллинның “Зәңгәр күлдә ай коена”, “Кояштагы тап” әкиятләре	Укытучы сөйләвен тыңлау, язучы биографиясе буенча хронологик таблица төзү. Әкиятләргә уку, әкият буенча сорауларга җавап бирү, биремнәргә үтәү, геройга бәя бирү	3
14.	Хикәя. Фатих Әмирханның “Ай өстендә Зөһрә кыз”, “Нәҗип” хикәяләре	Хикәяләргә уку, анализлау, хис-кичерешләргә, геройларга бәя бирү, сурәтләү чараларын табу, хикәянең үзенчәлекләрен билгеләп, төшенчә итеп чыгару	5
15.	Мәсәл. Мәжит Гафуриның “Сарыкны кем ашаган?” мәсәле	Таныш булган мәсәлләргә искә төшерү, эчтәлекләрен сөйләп карау. Мәсәлне уку, анализлау, идеяне чыгару	2
16.	Габдулла Тукайның “Ике сабан” мәсәле	Әсәргә уку, эчтәлеген аңлау, фикер алышу, идеясен билгеләү	1
17.	Практик дәрес. Сәнгать төре буларак матур әдәбият; чәчмә һәм тезмә әсәр	Хикәядәгә сурәтләү чараларын табу, аларның әһәмиятен билгеләү. Шигырь тезмәләренә озынлыгын билгеләү; ритм, рифмаларны күзәтү, нәтиҗәләр ясау	2
18.	Габдулла Тукайның “Пар ат”, “Туган жиремә”, “Туган авыл” шигырьләре	Шигырьләргә уку, анализлау, хис-сәбәп бәйләнешен ачыклау, сурәтләү чараларын табу	3
19.	Шәүкәт Галиев. Балалар әдәбиятындагы урыны; геройлары, образлар дөньясы. “Һәркем әйтә дәресе”, “Төрөклөк суы”, “Курыкма, тимим!”, “Тарихтан сабак”, “Өйгә бирелгән эш”, “Онытылган, өйдә калган” шигырьләре	Шигырьләргә сәнгатьле итеп уку, төп фикерне аерып чыгару, фикер алышу	3
20.	Ф.Яруллин “Сез иң гүзәл кеше икәнсез”	Шигырьгә уку, анализлау, фикер алышу	1
21.	Бәйләнешле сөйләм үстерү	Тормыштан алган фикер-карашларга, хис-кичерешләргә нигезләнеп, ижади эш башкару. Сочинение язучы өчен план төзү, план буенча сочинениегә мөстәкыйль язучы	8
22.	Дәрестән тыш уку	Дәрестән тыш әдәби әсәрләр уку, аларның эчтәлеген сөйләп алу	4
23.	Йомгаклау дәресе	Уку елы буенча үткәннәргә кабатлау, әңгәмәдә катнашу, нәтиҗә ясау	1
	Барлығы:		70

Укытуны матди-техник яктан һәм мәгълумати яктан тәэмин итү

Укытуны матди-техник һәм мәгълумати яктан тәэмин итү нигезенә түбәндәгеләр керә:

- белем һәм тәрбия бирү өчен барлык шартлар да тудырылган, санитария һәм янгыннан саклану нормаларына туры килгән уку бинасы булу;
- әдәбиятны өйрәнү өчен житәрлек күләмдә дәреслекләр һәм өстәмә методик ярдәмлекләр белән тәэмин ителгән китапханә;
- электрон китапханә, башка электрон ресурслар, татарча сайтлардан куллану мөмкинлеге булган компьютер классы;
- лингафон кабинеты;
- электрон һәм басма күрсәтмә әсбаплар, дәреслекләр;
- мультимедиа укыту программалары, компьютер программалары;
- укучыларының белемнәрен тикшерү программалары;
- төрле типтагы сүзлекләр, энциклопедияләр;
- белешмә материаллар;
- балалар өчен чыгарылган газета һәм журналлар;
- интерактив тикшерү программалары;
- татар сайтлары (belem.ru; tatarile.org.com).

Әдәбият исемлеге

1. Әдәбият белеме сүзлеге / төз.-ред. А.Әхмәдуллин. – Казан:Татар.кит.нәшр., 1990
2. Әдәбият белеме: Терминнар һәм төшенчәләр сүзлеге. – Казан: “Мәгариф”, 2007.
3. Әдипләребез: библиографик белешмәлек: 2 томда: 1 том/ төз. Р.Н.Даутов, Р.Ф.Рахмани. – Казан: Татар.кит.нәшр., 2009.
4. Әдипләребез: библиографик белешмәлек: 2 томда: 2 том/ төз. Р.Н.Даутов, Р.Ф.Рахмани. – Казан: Татар.кит.нәшр., 2009
5. Дастаннар. – Казан: Мәгариф, 2001.
6. Заһидуллина Д.Ф. Әдәби әсәргә анализ ясау. – Казан: Мәгариф, 2005.
7. Заһидуллина Д.Ф. Урта мәктәптә татар әдәбиятын укыту методикасы. – Казан: Мәгариф, 2000.
8. Заһидуллина Д.Ф., Закиржанов А.М. Татар әдәбияты: Теория. Тарих.– Казан: Мәгариф, 2006.
9. Исәнбәт Н.С. Татар халык мәкальләре. 3 томда. – Казан:Татар.кит.нәшр., 2010.
10. Исламов Ф.Ф. Әдәби викториналар – әдәбиятка, сәнгатькә мөһабәт тәрбияләүдә кыйммәтле чара. – Казан, 2005.
11. Йосыпова Н.М. XXгасыр татар шигъриятендә символлар. – Казан: Мәгариф, 2006.
12. Курбатов Х.Р. Сүз сәнгате: Татар теленең лингвистик стилистикасы һәм поэтикасы. – Казан: Мәгариф, 2002.
13. Татар әдәбияты тарихы. 6 томда. – Казан: Татар.кит.нәшр., 1983 – 2001.
14. Татар әдәбияты. Теория.Тарих./Д.Заһидуллина, Ә.Закиржанов, Т.Гыйлажев, Н.Йосыпова. – Казан: Мәгариф, 2006.
15. Татар теленең аңлатмалы сүзлеге. 3 томда. – Казан: Татар.кит.нәшр., 1977, 1979, 1981.
16. Тарих мең дә сигез йөз дә: Бәетләр, мөнәҗәтләр. – Казан: Мәгариф, 2000.

Күрсәтмә материаллар

Электрон ресурслар: “Бала” китапханәсе, “Татар мультфильмнары”, мультимедиа укыту программалары; электрон китапханә; татар сайтлары (belem.ru, tatarile.org.com); аудио һәм видео әсбаплар:

- Габдулла Тукай. Интерактив мультимедиа уку-укыту әсбабы.
- Габдулла Тукай. Энциклопедия. Дисклар коллекциясе.
- «Габдулла Тукай», «Вамин» Татарстанның мәдәни традицияләрен саклау һәм үстерү фонды, DVD и 1 CD дан торган жыентык, 2009.
- Классик әдәбиятыбыз үрнәкләре. Татар әдәбияты дәрәсләренә фонохрестоматия (5-11 сыйныфлар). CD 4 форматлы. Төзүчесе: Газимжанова Р.Г.
- Шигърият бакчасында. Татар әдәбияты дәрәсләренә фонохрестоматия (5-11 сыйныфлар) CD 1, CD 2, CD 3 форматлы. Төзүчесе: Газимжанова Р.Г.
- Фәнис Яруллин. Тормышы һәм ижатына багышланган методик әсбап. Мультимедиа басма.
- Язучыларыбыз чыгышлары һәм алар турында истәлекләр. Татар әдәбияты дәрәсләренә фонохрестоматия (5-11 сыйныфлар). CD5 форматлы. Төзүчесе: Газимжанова Р.Г.
- Язучылар, композиторлар һәм рәссамнар чыгышлары, алар турында истәлекләр. Татар әдәбияты дәрәсләренә фонохрестоматия (5-11 сыйныфлар). CD 6 форматлы. Төзүчесе: Газимжанова Р.Г.

Кушымта
Календарь-тематик план¹

№	Дәрес темасы	Дәрес тибы	Төп эчтәлек	Планлаштырылган нәтижеләр			Укучылар эшчәнлегә төрләрә	Контрольнәң төрләрә һәм формалары	Үткәрү вакыты план / факт
				шәхескә кагылышлы	метапредмет	предмет			
1	Кереш. Халык авыз ижаты	Катнаш дәрес	Халык авыз ижаты турында белемнәрне тирәнәйтү, система-лаштыру, халык авыз ижаты һәм матур әдәбиятның уртак һәм аермалы якларын күрсәтү	Сүз сәнгәтен халыкның яшәү рәвешен, рухи кыйммәтләрен саклап калган һәм беркетә килгән хәзинә буларак кабул итү	Фольклор жанрларыны, аларга хас үзенчәлекләрне аера белү	Халык авыз ижаты аша халкыбыз тарихы турында мәгълүматлы булу	Халык авыз ижаты турында булган белемнәрне искә төшерү. Үзләре белгән халык авыз ижаты эсәрләрен сөйләп күрсәтү		
2-3	Әкиятләр. “Ак бүре” әкиятен. I-II бүлек.	Катнаш дәрес	Әкият турында булган белемнәрне тирәнәйтү. “Ак бүре” әкиятенә I бүлеген уку, анализлау	Үзгәңдә милли горәф-гадәтләре турында караш булдыру	Әкият жанрының асылына төшенү, үз фикерен төгәл һәм тулы итеп жиккерә белү	“Ак бүре” әкиятенә I бүлеген уку, анализлау	Әкият буенча план төзү, план буенча әкиятнең эчтәлеген сөйләү. Әсәрнең темасын, проблемасын, идеясен билгеләү		
4-5	“Ак бүре” әкиятендә образлар системасы	Катнаш дәрес	Әкият геройларын өйрәнү, аларга бәя бирү	Матурлыкны күрә белергә өйрәнү	Төп геройга бәя бирү аша авторның фәлсәфи, эстетик, әхлакый карашларын ачыклау	“Ак бүре” әкиятенә I бүлеген уку, анализлау. Әдәби образны тикшерү-бәяләү	Әкият геройларына характеристика бирү, үз фикерләрен эсәрдән китерелгән мисаллар белән дәлилләү		

¹ Укыту-методик тәмин итү буларак укытучы календарь-тематик планын бирә ала

6	“Аю белән төлке” әкиятте	Әдәби әсәр өйрәнү	“Аю белән төлке” әкиятен уку, анализлау	Татар халык ижатына хөрмәт хисе, аларны өйрәнү теләге булдыру	Логик фикерләүне үстерү, төп фикерне билгели, аны үз сүзләре белән әйтәп бирү алу	“Аю белән төлке” әкиятен уку, анализлау. Әкиятнең идея эчтәлеген белү.	Текстны уку, сорауларга җавап бирү, эчтәлеген ачыклау, идеясен билгеләү		
7-8	“Үги кыз” әкиятте	Әдәби әсәр өйрәнү	“Үги кыз” әкиятен өйрәнү	Үзәндә мәрхәмәтлелек сыйфатлары булдыру	Әйләнә-тирәдәге тормышны мөстәкыйль бәяли белүгә ирешү, әкият эчтәлеген аңлау, төп фикерне таба белү	“Үги кыз” әкиятен уку, анализлау.	Текстны уку, әсәр буенча план төзү, фикер алышу		
9	Б.С.Ү.Әкият язучысы	Бәйләнешле сөйләм үстерү	Әкият язучысы	Ижади сәләтнең үстерү	Үз уеңны, фикеренң төгәл әйтә белү	Әкият язучысы. Язма сөйләм үстерү	Тормыштан алган фикер-карашларга, хис-кичерешләргә нигезләнәп, ижади эш башкару	Язма эш	
10	Д.Т.У. “Гөлчәчәк” әкиятте	Белемнәрне тирәнәйтү, системалаштыру	Әкиятне уку, анализлау	Аралашу культурасы булдыру, әдәбиятка мөхәббәт тәрбияләү	Өңгәмәдәшеңнең фикерен тыңлай, ишетә белү, ишеткәннең үз фикерен белән чагыштыру, әдәби әсәрне аңлап укырлык, мөстәкыйль үзләштерерлек күнекмәләр булдыру	“Гөлчәчәк” әкиятен уку	Дәрестән тыш әдәби әсәрләр уку, аларның эчтәлеген сөйләп алу		
11	Әкият төрләре	Яңа материалны аңлату	Әкият төрләре турында мәгълүмат бирү	Эстетик зәвык булдыру	Тема буенча сораулар бирә белү, үз фикерен дәлилле җиткерү, билгеле бер күрсәтмә нигезендә эшли белү	Әкият төрләрен аера белү	Үзләренә тиеш булган әкиятләргә аеру, аларның үзенчәлекләрен билгеләү		
12	Б.С.Ү. Сочинение язучысы. Әкият геройларының көрәш	Белемнәрне ныгыту, системалаштыру	Укыган әкиятләрнең, аларга булган мөнәсәбәтнең, уй-хыялларынның белдереп язучысы	Сөйләм телен, язучы культурасын һәм ижади фикерләвен үстерү	Әдәбиятка үз мөнәсәбәтнең белдерү, үз сүзеңне әйтә белү. Материалны аерып алу, тиешле тел ка-	Әкият геройларының көрәш максатлары һәм җиңүгә китергән сәбәпләр, шартлар буенча	Сочинение язучысы өчен план төзү, план буенча мөстәкыйль язучысы	Сочинение	

	максатлары һәм жинүгә китергән сәбәпләр, шартлар (өйрәнгән әсәрләр мисалында)				лыбы табу, уку, төзәтү, төрле ярдәм- лекләрдән, сүзлек- ләрдән файдалана белү	сочинение язу			
13	Жыр	Лекция- әңгәмә	Халык авыз ижатында жыр жанры. Татар халык жырларына хас үзенчәлекләр	Матурлыкны күрә белү, халык тормышында жырның әһәми- ятен аңлау	Милли әдәбияттагы рухи-әхлакый кыйммәтләрне күнелдән уздырып кабул итәргә өйрәнү, әңгәмә кора белү	Жырның килеп чыгышы, табигате, төркемнәре, үзенчәлекләре, әһәмияте турында мәгълүматлы булу	Татар халык жырла- рын тыңлау, тыңлан- ган әсәрләргә карата фикерләрен белдерү, әңгәмәдә катнашу		
14	Халык жырлары- ның килеп чыгышы	Лекция- әңгәмә	“Кара урман”, “Гөлжамал” жырла- рын тыңлау, анализ- лау	Эстетик зәвык булдыру, жыр- ларда халыкның туган иленә, жиренә, батыр- ларына булган мәхәббәтен ча- гылдыруны аңлау	Тексттан кирәкле мәгълүматны аерып чыгара белү, башка- лар фикерен тыңлый, бәяли белү	Жырларның борын- борыннан килгән тормыш юлдашы булуын, кеше күңеленә төрле халәтендә тууын, халыкның тормыш- көн күрешен, аның уй-кичерешләрен чагылдыруын аңлау	“Кара урман”, “Гөлжамал” жырла- рын тыңлау, идея эчтәлеген ачыклау. Көйләр яңгы- рашындагы урта- лык һәм аерма- лыкларны табу. Текстлардагы төп һәм кушымта өлешләрен аерып күрсәтү		
15	Жырларның табигате	Лекция- әңгәмә	“Туган ил” (Н. Исәнбәт сүзләре), “Яшә, республи- кам!”, “Ай былбы- лым” жырларын тыңлау, анализлау	Туган илгә хөрмәт хисе төшенчәсен аңлау	Сәнгатьнең ике мөстәкыйль төрен – музыка һәм поэзия үзәндә берләштергән ижат булуын аңлау, текстларны чагы- штыра белү, урта- кларны билгеләү	Жырларның баш- кару өчен ижат ителүен, көй белән текстның бергә кулланылуының тышкы күренеш кенә булмыйча, жырның эчке та- бигате белән генә аңлатыла торган идея-эстетик бер-	“Туган ил” (Н. Исәнбәт сүзләре), “Яшә, республи- кам!”, “Ай былбы- лым” жырларын тыңлау, идея эчтәлекләрен ачу. Аларны чагыштыру		

						лек булуына төшенү			
16	Жырларны төркемләү	Яңа материалны аңлату	Жырларны төркемнәргә бүлү. Озын һәм кыска жырлар. Тарихи жырлар, тормыш-көнкүреш жырлары, лирик жырлар	Тарихи жырларның патриотик эчтәлекле һәм героик пафос белән сугарылган кыйммәтле мирас булуына төшенү	Жырларны аерым билгеләре буенча чагыштыру, төркемнәргә аера белү, билгеле бер критерийлар буенча классификацияли белү. Фикерләрне тулы һәм төгәл итеп житкерә алу, дәлил-ләү	Жырларны төркемнәргә аера белү. Сәнгать турында белемнәрне тирәнәйтү	Озын һәм кыска жырларны, татар халык жырларын башка халык жырлары белән чагыштыру. Тарихи жырларда сурәтләнгән геройлар турында мәгълүмат туплау		
17	Халык авыз ижатында кыска жанрлар. Мәкальләр	Белемнәрне тирәнәйтү, системалаштыру	Мәкальләрнең килеп чыгышы, идея-тематикасы, аларның әһәмияте	Мәкальләрнең кеше тормышындагы әһәмиятен аңлау	Мәкальләрне сөйләмдә урынлы куллана белү. Сөйләм телен баету	Мәкальләрнең төзелешен, поэтикасын өйрәнү	Мәкальләрнең килеп чыгышы, төзелеше турында мәгълүмат алу, сорауларга җавап бирү		
18	Табышмаклар	Белемнәрне тирәнәйтү, системалаштыру	Табышмак жанрының тууы, үсүе, халыкның рухи тормышында әһәмиятле роль уйнавы	абышмакның кеше тормышында әһәмиятле роль уйнавын аңлау	Мәсьәләне аңлый, гипотеза куя, материалны төркемли белергә күнегү. Логик фикерләү сәләтен үстерү	Табышмакның образлы табигате хакында гомуми мәгълүмати күзаллау булдыру, аның эстетик кыйммәтен тою хисе булдыру	Табышмакларның төзелешен өйрәнү, җавабын табу		
19-21	Мәзәкләр	Белемнәрне тирәнәйтү, системалаштыру	Мәзәкләр. Мәзәкләрдәге тапкырлык, юмор, кимчелекләрне тәнкыйтьтирән мәгънә, хикмәтлелек	Үзаңын булдыру	Үз фикерен дәлилли, кирәк икән-үзгәртә-төгәлләштерә, нәтижәләр чыгара алу	Мәзәкләр жанры турында белемнәрне киңәйтү, мәзәкләрдә халыкның тапкырлыгы, шат күнеле, оста булуын күрсәтү	Мәзәкләрне уку, эчтәлеген ачыклау, сорауларга җавап бирү. Мәзәкләрдә халыкның тапкырлыгы, шат күнеле, оста булуын күрсәтү		
22	Бәетләр. Аларның барлыкка килүе	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Бәетләр. Аларның барлыкка килүе, мөстәкыйль жанр булып формалашуы, үсеш үзенчәлекләре	Туган халкыңа хөрмәт хисенә төшенү	Аерым билгеләрне аеру максаты белән текстларны чагыштыру. Төшенчә итеп чыгару	Бәет жанрын өйрәнү, бәетләргә хас сыйфатларны билгеләү	Үзләре укыган, ишеткән бәетләрне сөйләү, фикер алышу. Татар халкының талант ияләрен		

							бәяләү		
23	“Сак-Сок” бәете	Яңа материалны өйрәнү дәресе	“Сак-Сок” бәетен уку, анализлау.	Туганлык, дуслык төшенчәләрен аңлау	Өңгәмәне башлый, давам итә, тыңлый белү. Сиземләү, тоу сәләтен үстерү	“Сак-Сок” бәетен уку, анализлау. Бәетгә хис дәрәжәсен күрсәтә белү	Бәетне уку, текстка якын килеп эчтәлеген сөйләү, сорауларга җавап бирү		
24	Б.с.ү. Сочинение язу. “Сак-сок” бәетендә тасвирланган халык акылы һәм сиңең үз нәтижәләрең	Белемнәрне ныгыту, системалаштыру	Сочинение язу.		Үз фикерләренне эзлекле баян итә белү. Сөйләм телен, язу культурасын һәм ижади фиерләвен үстерү. Материалны аерып алу, тиешле тел калыбы табу, уку, төзәтү, төрле ярдәмлекләрдән, сүзлекләрдән файдалана белү	“Сак-сок” бәетендә тасвирланган халык акылы һәм сиңең үз нәтижәләрең” темасына сочинение язу	План төзү, план буенча сөйләү, сочинение мөстәкыйль язу	Сочинение.	
25-26	Риваятьләр, легендалар	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Риваятьләр, легендалар. Аларның килеп чыгышы. Аларга хас үзенчәлекләр	Сүз сәнгәтен халыкның яшәү рәвешен, рухый мөмәтләрен саклап калган һәм беркетә килгән хәзинә буларак кабул итәргә өйрәнү	Төрле чыгыныклардан танып-белү һәм коммуникатив ихтияжларны канәгәтләндерерлек мөмәтләмәтләр табарга күнегү	Риваятьләр, легендалар турында мөмәтләмәт булу. Теоретик белемнәр белән кораллану	Теоретик белемнәр белән кораллану, сорауларга җавап бирү, биремнәр эшләү		
27-28	Риваятьләр, легендалар	Катнаш дәрес	Дәреслектә бирелгән риваятьләрне уку, анализлау	Милли гореф-гадәт, йолаларны тану, хыял дөньяларын баеп	Риваятьләрдәгә төп фикерне таба белү, дәлилләү, билгеле бер күрсәтмә нигезендә эшли белү	Риваятьләрне уку, анализлау	Риваять һәм легендаларны сәнгәтле итеп уку, алар буенча сорауларга җавап бирү, биремнәрне эшләү. Башка халык авыз ижаты әсәрләре белән чагыштыру, сурәтләү чараларын табу		

29-30	Халык авыз ижатында образлар	Практик дәрес	Халык авыз ижатында образлар. “Образ (сурәт), поэтика” төшенчәләре бирү	Алган белем-нәрне максатчан куллана белү. Фольклор эсәрләрен укуга теләк уяну	үзбәяләү	Халык авыз ижатында образлар турында мәгълүматлы булу. “Образ (сурәт)”, “поэтика” төшенчәләре бирү	“Ак бүре”, “Үги кыз” әкиятләрендәге образларны тикшерү, әңгәмәдә катнашу	Белем-күнекмәләрен тикшерү	
31	Әдәби әкиятләр	Яңа төшенчәләр формалаштыру	Әдәби әкиятләр. Аларның халык авыз ижатына нигезләнep ижат ителүе	Милли әдәбият белән кызыксыну булдыру	Әдәби әкиятләренә халык әкиятләреннән аера белү. Аларны чагыштыру. Сөйләм телен үстерү, фикерне төгәл һәм тулы итеп житкерә белү, әңгәмә кора белү	Әдәби әкиятләр турында мәгълүмат алу	Әдәби әкиятләргә мисаллар китерү. Эчтәлекләрен искә төшереп сөйләү		
32	Г.Тукай “Шүрәле” әкиятә	Катнаш дәрәс.	Г.Тукай тормышы һәм ижаты турында белемнәрне тирәнәйтү. “Шүрәле” әкиятен өйрәнү	Әсәрнең матурлыгын, үзенчәлекле сыйфатларын күрә белү	Төп образга карата башкаларның фикерен тыңлау, үз фикерен белән чагыштыру, дәлилләү	Г.Тукай тормышы һәм ижаты турында белемнәрне тирәнәйтү. “Шүрәле” әкиятен укып анализлау. Лиро-эпик әсәрләренң төп сыйфатларын аңлау	Әкият-поэманы “автор артыннан бару” юлы белән анализлау. Поэмада вакыйгаларны, төп геройларны күрсәтү		
33-35	Ж.Тәржеманов “Тукран малае Шуктуган”	Катнаш дәрәс	Ж.Тәржеманов “Тукран малае Шуктуган” әкиятен уку, фикер алышу	Үзәндә тырышлык сыйфатлары булдыру	Әсәр буенча фикер алышу, фикерләренә төгәл һәм тулы итеп житкерә алу	Ж.Тәржеманов “Тукран малае Шуктуган” әкиятен дәрәс аңлап уку, анализлау	Текстны уку, сорауларга җавап эзләү, әкиятнең эчтәлеген аңлау, төп фикерне билгеләү		
36-38	Ә.Фәйзи “Аучы Мәргән белән Болан кыз”	Катнаш дәрәс	Ә.Фәйзи “Аучы Мәргән белән Болан кыз” әкиятен өйрәнү	Хыял дөньяңны баету	Төркемнәрдә эшләү күнекмәләрен үстерү, әкияттәге образлы әйтемнәрне таба белү, тексттагы төп фикерне аерып чыгара белү	Ә.Фәйзи “Аучы Мәргән белән Болан кыз” әкиятен уку һәм анализлау	Әкиятә сәнгатьле итеп уку, сорау һәм биремнәргә җавап бирү, төп фикерне аеру		
39	Б.с.ү. Азат	Катнаш дәрәс	Азат Мәргән об-	Батырлык ту-	Тексттан иң мөһимен	Азат Мәргән об-	Әкият геройларына	Язма	

	Мэргэн образына характеристика биру		разына характеристика биру	рында төшенчә алу	аерып чыгара белү. Образга төрле яклап бәя биру күнекмәләрен үстерү. Бәйләнешле сөйләм үстерү	разына характеристика биру	бәя биру, сөйләү, әңгәмәдә катнашу, язма эш башкару	эш	
40-42	Рабит Батулла “Курай уйный бер малай”	Катнаш дәрес	Язучы ижатына күзәтү ясау. “Курай уйный бер малай” әкиятен укып анализлау	Руһи-әхлакый сыйфатлар булдыру	Әкияттә бирелгән төп фикерне ачык-лыый белергә өйрәнү, үз мөнәсәбәтенең белдерү, дәлилләү	Рабит Батулла турында белешмә алу, “Курай уйный бер малай” әкиятен уку һәм анализлау	Әсәр буенча әңгәмә кору, үз мөнәсәбәтләрен белдереп, әкиятнең эчтәлеген сөйләү		
43-44	Ф. Яруллин тормышы һәм ижаты. “Зәңгәр күлдә ай коена” әкиятте	Яңа белем-нәрне үزلәштерү	Ф. Яруллин тормышы һәм ижаты турында белешмә биру. “Зәңгәр күлдә ай коена” әкиятен өйрәнү	Мәрхәмәтлелек, теләктәшлек, башкаларга ярдәм итү теләге хисләренә төшенү. Руһи матурлык хисләре булдыру	Уку мәсьәләсен аңлау һәм үтәү, билгеле бер күрсәтмә нигезендә эшли белү, логик фикерләүләрен үстерү, үз карашларың раслау һәм дәлилләү	Ф. Яруллин тормышы һәм ижаты турында белешмә биру. “Зәңгәр күлдә ай коена” әкиятен уку һәм анализлау	Укытучы сөйләвен тыңлау, сорауларга җавап биру. Язучы биографиясе буенча хронологик таблица төзү. Биремнәр эшләү. Әкият эчтәлегенә буенча бәхәстә катнашу, үз карашларыңны раслау һәм дәлилләү		
45	Ф. Яруллин “Кояштагы тап” әкиятте	Катнаш дәрес	Ф. Яруллин “Кояштагы тап” әкиятен өйрәнү	Әниләргә хөрмәт хисенә төшенү	Әсәрнең эчтәлеген мөстәкыйль рәвештә үزلәштерү һәм анализ ясау күнекмәләре булдыру. Әкиятнең темасын, проблемасы, максатын мөстәкыйль билгели алу	Ф. Яруллин “Кояштагы тап” әкиятен уку һәм анализлау. Әсәрдәге геройны характерлап, аның турында фикер әйтә белү	Әкиятне уку, әкият буенча сорауларга җавап биру, биремнәрне үтәү, геройга бәя биру		
46	Б.с.ү. Сочинение язу. Әдәби әкиятләрдә табигать һәм кеше	Белемнәрне ныгыту, системалаштыру	Сочинение язу	Табигатьнең матурлыгына соклана белү, кешенең аны саклаудагы ролен аңлау	Үз фикерләренә эзлекле баян итә белү. Сөйләм телен, язу культурасын һәм ижади фиерләвен үстерү. Материалны	Әдәби әкиятләрдә табигать һәм кеше образларына салынган фикерләр, нәтиҗәләр темасына сочинение язу	План төзү, план буенча сөйләү, сочинение мөстәкыйль язу	Сочинение	

	образларына салынган фикерлэр, нәтижелэр (өйрэнгән эсэрлэр мисалында)				аерып алу, тиешле тел калыбы табу, уку, төзөтү, төрле ярдәмлеклөрдән, сүзлеклөрдән файдалана белү				
47	Д.т.у. Ләбиб Лерон. Шаян хикәяләр, шигырләр, әкиятләр	Катнаш дәрәс	Л. Лерон ижаты белән танышу. Шаян хикәяләр, шигырләр, әкиятләр өйрәнү	Язучы ижатына кызыксыну булдыру	Әсэрлөргә карата үз фикеренә белдерә алу, дәлилләү, төп фикерне аерып чыгара белү	Л.Лерон турында белешмә алу. Әсэрләрнең идея әчтәлеген ачыклау	Язучы әсэрләрне анализлау, аларга бәя бирү		
48	Әдәби жанр	Яңа төшенчәләр формалаштыру	Әдәби әсэрләрнең төрлөргә бүленеше. Эпик жанрлар турында аңлату	Укуга карата теләк-омтылыш, җаваплы караш булдыру	Әдәбият белемә сүзлегеннән кирәкле терминнарны таба белү, билгелә бер күрсәтмә нигезендә эшли белү, әңгәмәдә катнашу	Әдәби әсэрнең төрөн һәм жанрын билгелә белү	Таныш булган әсэрләрнең төрөн, жанрын билгеләү, сорауларга җавап бирү, нәтижә ясау		
49-50	Ф. Әмирхан. “Ай өстендә Зөһрә кыз” хикәясе	Катнаш дәрәс	Ф. Әмирхан тормышы һәм ижаты турында белешмә бирү. “Ай өстендәге Зөһрә кыз” хикәсен өйрәнү	Мәрхәмәтлелек хисе турында төшенчә алу, эш сөючәнлекнең замана баласына хас сыйфат булырга тиешлегенә төшенү	Язучының тормыш һәм ижат юлларынан төп фактларны белү. Хикәядәге күтәрелгән проблемаларны аңлай һәм аларга карата үз фикеренә дәлилләп әйтә белү	Ф. Әмирхан тормышы һәм ижаты турында белешмә алу. “Ай өстендәге Зөһрә кыз” хикәсен уку һәм анализлау	Хикәяне сәнгатьле итеп уку, анализлау, хис-кичерешләргә бәя бирү		
51-52	Ф. Әмирхан. “Нәҗип” хикәясе	Катнаш дәрәс.	“Нәҗип” хикәсен уку, анализлау, хикәя турында төшенчә бирү	Әдәплелек сыйфатлары булдыру	Укыган әсәр буенча фикер алышуда катнашу. Иптәшләрнең тыңлай, ә үз карашларыңны матур итеп әйтә белү. Әсәр буенча дәрәс нәтижеләр чыгару,	“Нәҗип” хикәсен уку, анализлау, хикәя турында төшенчә алу.	Әсәрне анализлау, геройларга бәя бирү, сурәтләү чараларын табу, хикәянең үзенчәлекләрен билгеләп, төшенчә итеп чыгару		

					гомумиләштерүләр ясау				
53	Б.с.ү. Сочинение “Минем яраткан һөнәр”	Белемнәрне ныгыту, системалаштыр.	“Минем яраткан һөнәр” темасына сочинение язу	Һөнәр, аңа ия булу кирәклеге турында аңлау	Үз фикерләреңне эзлекле баян итә белү. Сөйләм телен, язу культурасын һәм ижади фикерләвен үстерү	“Минем яраткан һөнәр” темасына сочинение язу	План төзү, план буенча сөйләү, сочинение мөстәкыйль язу	Сочинение	
54	Д.Т.У. Фаил Шәфигуллинның “Акмөгез” хикәясе	Катнаш дәрес	Ф. Шәфигуллин ижаты. “Акмөгез” хикәясен өйрәнү	Табигатькә сакчыл караш, мәрхәмәтлелек, шәфкатьлелек кебек сыйфатларны булдыру	Әсәргә карата үз карашың булу, дәлиллек фикер житкерә белү, тексттан кирәкле мәгълүматны аерып чыгара белү, әсәрнең эчтәлеген үз сүзләрең белән сөйли белү	Ф. Шәфигуллин ижаты. “Акмөгез” хикәясе уку һәм анализлау	Әсәрне уку, эчтәлеген сөйләү анализлау		
55	Мәсәл жанры	Яңа төшенчәләр формалаштыру	Мәсәл жанры. Мәсәлдә Аллегорик образлар	Татар әдәбиятына кызыксыну булдыру	Тема буенча сораулар бирә белү, сөйләм телен һәм фикерләү сәләтен үстерү. Әдәбият теориясе буенча билгеле бер күләмдә белемгә ия булу	Мәсәл жанры турында белешмә алу, мәсәлдә аллегорик образларны тикшерү	Таныш булган мәсәлләрне искә төшерү, эчтәлекләрен сөйләп карау		
56	М. Гафури. “Сарыкны кем ашаган?” мәсәле	Катнаш дәрес	М. Гафуриның “Сарыкны кем ашаган?” мәсәлен өйрәнү	Гаделлек, дөреслек һәм аларның киресе булган сыйфатларны тану, бәяләү	Әсәрдә автор карашларын ачыклау һәм әсәргә карата үз фикереңне әйтә белү	Әсәрне ижтимагый һәм мәдәни тормыш күренешләре белән бәйләлектә аңлау	Әсәрне сәнгатьле уку, анализлау, идеяне чыгару		
57	Г. Тукай. “Ике сабан” мәсәле	Катнаш дәрес	Г. Тукайның “Ике сабан” мәсәлен өйрәнү	Тырышлык сыйфатларын булдыру	Сәбәп – нәтижә бәйләнеше булдыру, төрле фикерләрен исәпкә алып эш итә белү, үз фикерен тексттан мисаллар ярдәмендә дәлилләү	Г. Тукайның “Ике сабан” мәсәлен уку һәм анализлау	Әсәрне уку, эчтәлеген аңлау, фикер алышу, идеясен билгеләү		

58	Сэнгать төрө буларак әдәбият. Чәчмә әсәрләрдән сурәтләү чараларын табу	Практик дәрес	Ә. Еникинең “Бала” хикәясендә автор кулланган сурәтләү чараларын табу, анализлау	Эстетик зәвык булдыру	Укытучы куйган уку мәсьәләсен аңлау һәм үтәү. Сөйләм телен баету	Ә. Еникинең “Бала” хикәясендә автор кулланган сурәтләү чараларын табу, анализлау. Әсәрдә аларның ролен ачыклау	Хикәядәге сурәтләү чараларын табу, аларның әһәмиятен билгеләү, фикер алышу		
59	Шигырь белән язылган әсәрнен сэнгать чараларын билгеләү	Практик дәрес	И. Юзеевның “Бер сүз” шигырендә сэнгать чараларын күзәтү	Эстетик зәвык булдыру	Укытучы куйган уку мәсьәләсен аңлау һәм үтәү, фикерне төгәл һәм дәрес итеп житкерә белү, сөйләм телен баету	Шигырь төзелешенә хас үзенчәлекләргә төшенү	Шигырь тезмәләренең озынлыгын билгеләү; ритм, рифмаларны күзәтү, нәтижәләр ясау	Белем-күнекмәләрне тикшерү	
60	Д.т.у. Вакытлы матбугат басмалары	Катнаш дәрес	Балалар өчен чыгарылган газета журналларга күзәтү ясау	Мәгълүмат белән эшләү культурасы формалашу	Үз фикереңне логик эзлеклелектә әйтә белү, иптәшеңне тыңлау, бәяләү	Публицистик жанр турында мәгълүмат алу	Газета-журнал язмаларын уку, анализлау		
61	Шигырьят. Г. Тукай. “Пар ат” шигыре	Катнаш дәрес	Г. Тукайның “Пар ат” шигырен өйрәнү	Шагыйрь ижатына хөрмәт хисләре булдыру	Сәбәп-нәтижә бәйләнеше булдыру, логик фикерләү сәләтен үстерү, шигырьдәге хисне, аны тудырган сәбәпне ачыклау, нәтижәләр ясау	Г. Тукай. “Пар ат” шигырен уку һәм анализлау	Әсәрне сэнгатьле итеп уку, анализлау, сурәтләү чараларын табу. Хисләр бирелешен күзәтү. Х. Якупов иллюстрациясе буенча үзара фикер алышып, әңгәмә кору		
62-63	Г. Тукай. “Туган жиремә”, “Туган авыл” шигырьләре	Катнаш дәрес	Г. Тукай. “Туган жиремә”, “Туган авыл” шигырьләрен уку, анализлау, сурәтләү чараларын табу	Туган жиргә мәхәббәт хисләре турында төшенчә алу	Әсәр хакында дәрес фикер йөртә алу, әсәрдә автор карашларын ачыклау һәм әсәргә карата үз фикереңне әйтә белү	Г. Тукай. “Туган жиремә”, “Туган авыл” шигырьләрен уку, анализлау	Шигырьне анализлау, хис-сәбәп бәйләнешен ачыклау, сурәтләү чараларын табу		
64	Б.с.ү. Сочинение язу. “Минем	Белемнәрне ныгыту, системалаштыру	Сочинение язу	Туган жиргә мәхәббәт хисе булдыру	Үз фикерләреңне эзлекле баян итә белү. Сөйләм телен,	“Минем туган жирем” темасына сочинение язу	План төзү, план буенча сөйләү, сочинение мөстәкыйль	Сочинение	

	туган жирем”				язу культурасын һәм ижади фикерләвен үстерү		язу	ние	
65	Ш. Галиев шигырьләре	Катнаш дәрес	Ш. Галиев тормыш юлы, ижаты. Балалар дөнъясын яктырткан әсәрләре	Шагырь ижатына хөрмәт хисләре булды- ру	Шигырьне дәрес аңлап уку, анализлау, билгеле күрсәтмә нигезендә эшләү. Шигырьдә автор ка- рашларын ачыклау, үз фикерләренне тормыш белән бәйләп күрсәтә белү	Ш. Галиев тормыш юлы, ижаты ту- рында белешмә алу. Балалар өчен язган әсәрләрен уку һәм анализлау	Укытучының сөйләвен тыңлау, шигырьне сәнгатьле итеп уку, фикер алышу		
66- 67	Ш. Галиев шигырьләре	Катнаш дәрес	Ш. Галиев ши- гырьләре. Ши- гырьләрдә дөнъяны танып белү, тәҗрибә туплау, юмор	Шигыриятка мәхәббәт хи- сләре булдыру	Әдәби әсәрне эчтәлек һәм форма берлегендә аңлау, Әсәрләренне тормыш белән бәйләлектә аңлау	Ш. Галиевның ба- лалар өчен язган әсәрләрен уку һәм анализлау	Шигырьләрен сән- гәтьле уку, анализ- лау, төп фикерне аерып чыгару		
68	Ф.Яруллин “Сез иң гүзәл кеше икәнсез”	Катнаш дәрес	Ф. Яруллинның “Сез иң гүзәл кеше икән- сез” шигырен уку, анализлау	Укытучыга ка- рата хөрмәт хи- сләре булдыру	Әдәби әсәрне эчтәлек һәм форма берлегендә аңлау, шигырьнең идея эчтәлеген ачу, бәяләү	Ф. Яруллинның “Сез иң гүзәл кеше икәнсез” шигырен уку, анализлау	Шигырьне сәнгәтьле уку, анализлау		
69	Б.с.ү. Уку елы дәва- мында өйрәнгән әсәрләрен кабатлау	Белемнәрне гамәлдә кул- лану	Ш. Галиев ижаты буенча язма эш баш- кару	Матур әдәбият- ка мәхәббәт хи- се уяну	Мәгълүматны туп- лау, күмәк эш баш- кару. Сөйләм телен, язу культурасын һәм ижади фикерләвен үстерү	Татар әдәби теле нормаларына ни- гезләнеп, бәйләне- шле текст төзү	Укыучыларның мөстәкыйль эше	Язма эш	
70	Йомгаклау дәресе	Кабатлау- йомгаклау	Уку елы буена үткәннәрне гомуми кабатлау	Милли әдәбият- тагы рухи- әхлакый кыйммәтләрен күнелдән узды- рып кабул итәргә өйрәнү	Үз эшчәнлегенә, әйләнә-тирәдәге тор- мышны мөстәкыйль бәяли белүенә, мөстәкыйль карар кабул итә һәм аларны жиренә житкереп үти алуына ирешү	Укыганнарны го- мумиләштереп ка- батлау	Уку елы буена үткәннәрне кабатлау, әңгәмәдә катнашу, биремнәрне эшләү		

Рус телендә төп гомуми белем бирү мәктәпләре (V сыйныф) өчен татар әдәбиятыннан эш программасы

(Татар әдәбияты: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен д-лек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен). 5 нче с-ф. Ике кисәктә. / Ф.Ф.Хәсәнова, Г.М.Сафиуллина, М.Я.Гарифуллина. – Казан: «Мәгариф – Вақыт» нәшр., 2014. – 143 б. дәрәслеге буенча)

Төзүче-авторлары: Закирова А.Ф., Казан шәһәре Вахитов районы 96 нчы гимназиясенә татар теле һәм әдәбияты укытучысы

Мифтахутдинова А.З., Казан шәһәре Вахитов районы 96 нчы гимназиясенә татар теле һәм әдәбияты укытучысы

Аңлатма язуы

5 нче сыйныфлар өчен татар әдәбиятыннан эш программасы Россия Федерациясендәге һәм Татарстан Республикасындагы мәгарифкә кагылышлы хокукый-норматив актларга һәм федераль дәрәсләт стандартларына нигезләнеп төзелде:

1. Россия Федерациясенә “Мәгариф турында”гы Законы (Федеральный закон от 29.12.2012 273-ФЗ “Об образовании в Российской Федерации”).
2. Татарстан Республикасының “Мәгариф турында”гы Законы ((Закон Республики Татарстан “Об образовании” № 68-ЗРТ от 22 июля 2013 года, статья 8).
3. Россия Федерациясенә “Россия Федерациясе халыктелләре турында”гы 126-ФЗ нчы номерлы Законы (24.07.1998).
4. РФ Мәгариф һәм фән министрлыгы приказы, 30 нчы август, 2013 нче ел №115 (“Об утверждении Порядка организации и осуществления образовательной деятельности по основным общеобразовательным программам – начального общего, основного общего и среднего общего образования”).
5. “Татарстан Республикасының халык телләре турында” Законы (Закон Республики Татарстан от 08.07.1992 № 1560-ХП (ред. от 03.03.2012г.) “О государственных языках Республики Татарстан и других языках в Республике Татарстан”).
6. “Татарстан Республикасы дәрәсләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр турында” Татарстан Республикасы Законы, 2004нче ел, 1нче июль.
7. “2014-2020 нче елларга Татарстан Республикасы дәрәсләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләренә саклау, өйрәнү һәм үстерү буенча Татарстан Республикасы дәрәсләт программасы”, 2013 нче ел, 25 нче октябрь, 794 нче карар.
8. Төп гомуми белем бирүнең Федераль дәрәсләт белем бирү стандарты (Россия Мәгариф һәм Фән министрлыгында 2010 нчы елның 17 нче декабрь боерыгы 1897 нче номер белән расланган, РФ Юстиция Министрлыгында 19644 нче регистрацион номеры белән 2011нче елның 1 нче февралендә теркәлгән).
9. Татарстан Республикасында 2012-2020 нче елларда фән һәм мәгариф үсеше турында “Дәрәсләт программасы”.
10. 2010-2015 нче елларда Татарстан Республикасында мәгарифне үстерү стратегиясе “Киләчәк” программасы.

5 нче сыйныф өчен “Татар әдәбияты” курсының эш программасы Федераль дәүләт белем бирү стандартларының таләпләренә туры китереп, “Рус телендә гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәпләренә татар сыйныфлары (V-IX сыйныфлар) өчен татар әдәбиятыннан үрнәк программа” (Ф.Х.Жәүһәрова, К.С.Фәтхуллова. Казан, 2013) һәм “Рус телендә гомуми төп һәм урта белем бирү оешмаларының татар сыйныфлары өчен татар әдәбиятыннан программа” (Төзүче-авторлар: Ф.Ф.Хәсәнова, Г.М.Сафиуллина, М.Я.Гарифуллина), 5 нче сыйныф өчен Ф.Ф.Хәсәнова, Г.М.Сафиуллина, М.Я.Гарифуллиналар эшләгән (Казан, Мәгариф – Вақыт, 2014), Татарстанның Мәгариф һәм Фән министрлыгы тарафыннан тәкъдим ителгән дәреслеккә нигезләнеп төзелде.

Дәреслек: Татар әдәбияты: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен д-лек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен). 5 нче с-ф. Ике кисәктә. / Ф.Ф.Хәсәнова, Г.М.Сафиуллина, М.Я.Гарифуллина. – Казан: «Мәгариф – Вақыт» нәшр., 2014. – 143 б.: рас. б-н.

Рус мәктәпләрендә укучы татар балаларына әдәбият укытуның төп максаты һәм бурычлары

1. Укучының татар әдәби телен үзләштерүенә, текстны аңлап, сәнгатьле итеп, йөгерек укуына, дәрәс яза белүенә, әдәби тел нормаларын саклап, төрле темаларга иркен сөйләшүенә ирешү, матур әдәбият әсәрләрен мөстәкыйль уку күнекмәләре формалаштыру, телдән һәм язма сөйләмнән үстерү.

2. Балаларны татар әдәбияты, халык авыз иҗаты, татар халкының җыр-музыкасы, сынлы сәнгать белән таныштыру, күренекле язучылар һәм аларның әсәрләрен үзләштерүләренә ирешү, матур әдәбият әсәрләрен (яки әдәби әсәрләрдән өзекне) укып үзләштерү, алар турында үз фикерләрен әйтергә өйрәтү.

3. Әдәби-теоретик төшенчәләренә аңлату һәм кулланырга өйрәтү.

4. Укучыларга татар халкының килеп чыгышы, тарихи язмышы, милләттәшләребез торышы турында мәгълүмат бирү.

5. Халык тарихын һәм мирасын өйрәнү аша укучыларда Ватанга, халыкка, туган телгә мөхәббәт, олыларга, кечеләргә һәм гомумән кешегә ихтирам, мөхәммәтлек, шөфкәтлек тәрбияләү. Эстетик тәрбия бирү, табигатькә сакчыл, мөхәммәтле караш уяту.

6. Татар, рус һәм башка халыклар әдәбиятларын чагыштырып карау күнекмәләре булдыру.

7. Әдәби әсәрләрен өйрәнү барышында укучыларны сәнгатьле уку алымнарына өйрәтү дә әһәмиятле. Бу җәһәттән эш түбәндәге юнәлешләрдә алып барыла:

- татар теленә үзгәчлекле авазларын әйтү күнекмәләре булдыру;
- сүз басымын дәрәс куя белү;
- логик басымын дәрәс куя белү;
- җөмләне фразаларга бүлү һәм дәрәс пауза белән уку;
- тавышны дәрәс төшерә һәм күтәрә белү, ягъни интонацияне дәрәс куллану күнекмәләре булдыру һ.б.

Программада ятлау өчен әсәрләр тәкъдим ителә, укучыларның уку сыйфатын билгеләү максатында, әдәби әсәрләр белән эшләүгә, әдәбият теориясеннән белем-күнекмәләр булдыруга таләпләр бирелә. Матур әдәбиятны төрле яклап өйрәнү һәм үзләштерү укучыларның сөйләм һәм язу күнекмәләрен камилләштерергә ярдәм итә. Шуна күрә урта белемгә ия булган яшьләр ана телендә ачык фикерли, иркен сөйләшә, дәрәс яза белергә тиеш.

Уку фәненең уку планында тоткан урыны

Мәктәптә әдәбият предметы – кирәкле, әһәмиятле предметларның берсе. Ул укучыларны тормышны үзенчәлекле итеп танып белергә өйрәтә, хисси-эмоциональ дөньясын баета, эстетик зәвык тәрбияли, сөйләмен үстерә, гомумән, шәхес итеп тәрбияләүдә зур роль уйный.

Татар әдәбияты төп мәктәптә 5-9 сыйныфларда өйрәнелә. Укыту планында каралганча, татар әдәбияты дәресләре өчен 5 нче сыйныфта 2 сәгать исәбеннән елга 70(35) сәгать күздә тотыла.

Укытуның көтелгән нәтижәләре

- сүз сәнгатенең образлы табигатен тою;
- өйрәнгән әдәби әсәрнең эчтәлеген аңлау;
- классик әдипләрнең (К.Насыйри, Г.Тукай, Г.Ибраһимов, М.Жәлил) биографик белешмәләре белән танышу;
- өйрәнгән әдәби-теоретик төшенчәләрне истә калдыру;
- әдәби текстны кабул итү һәм анализлау;
- әдәби текстның мәгънәви өлешләрен аерып чыгару, укыган буенча тезислар һәм план төзү;
- әдәби әсәрнең төрен һәм жанрын ачыклау;
- укыган әсәрнең темасын, проблемасын билгеләү;
- геройларга характеристика бирү;
- сюжет, композиция үзенчәлекләрен, махсус сурәтләү чараларының ролен ачу;
- әдәби әсәрдәге эпизодларны һәм геройларны чагыштыру;
- укыганга үзеңнең мөнәсәбәтеңне белдерү;
- әсәрне (өзекне) сәнгатьле итеп уку;
- кабатлап сөйләүнең төрләреннән файдалану;
- өйрәнелгән әсәрләргә бәйле рәвештә телдән һәм язмача фикер белдерү;
- укыган әсәр буенча фикер алышуда катнашу, фикерне дәлилли белү;
- татар әдәби теленең нормаларына нигезләнеп, кирәкле темага телдән һәм язмача бәйләнешле текст төзү;
- эстетик зәвыкка туры килә торган әдәби әсәрләрне сайлау һәм аларны бәяләү;
- аерым автор, аның әсәре, гомумән әдәбият турында кирәкле мәгълүматны белешмә әдәбият, вакытлы матбугат, интернет чаралары һ.б. аша эзләү.

Шәхескә кагылышлы нәтижәләр

- шәхеснең әхлакый-рухи сыйфатларын камилләштерү, күпмилләтле илебезгә карата ярату хисләре, татар әдәбиятына һәм башка халыклар әдәбиятына, мәдәниятына ихтирамлы мөнәсәбәт булдыру;
- активлыкка, мөстәкыйль фикер йөртүгә, акыл һәм рухи эшчәнлеккә өйрәнү, шәхес буларак формалашуны дәвам итү;
- үзең белән идарә итүгә юнәлдерелгән белем һәм күнекмәләрне тормышның төрле шартларында куллана белергә өйрәнү, тормышта үз урыныңны күзаллый башлау;
- милли горурлык, гражданлык хисләре формалаштыру.

Метапредмет нәтижеләр

“Әдәбият” курсының өйрәнүнең метапредмет нәтижеләре булып, универсаль уку-уқыту гамәлләре формалаштыру санала (УУГ.)

Танып белү УУГ(ТБУУГ):

- укучының үз эшчәнлеген мөстәкыйль рәвештә оештыра белүе, бәяләү;
- мөстәкыйль рәвештә төрле текстларны укый белү, өстәмә материалларны таба һәм тиешле урында куллана белү;
- кирәкле мәгълүматны таба, анализлый һәм үз эшчәнлегендә куллана белү;
- татар әдәбиятын рус әдәбияты, башка халыклар әдәбиятлары белән бәйләп укып, әдәбиятлар арасындагы уртак проблемаларны, уртак кыйммәтләрне күрсәтү аша, дөнья культурасы белән танышу;
- бәхәсләшү, үз фикерен дәлилләү, анализ ясау, йомгаклау.

Коммуникатив УУГ (КУУГ):

- төрле фикерләрне исәпкә алып эш итү;
- күмәк эш вакытында бер фикергә килә белү;
- коммуникатив күнекмәләрнең кеше тормышындагы ролен билгеләү;
- үз фикеренә телдән һәм язма формада жикерә белү;
- текст буенча сораулар куя белү
- бәхәсләшү, үз фикерләрен дәлилләү.

Регулятив УУГ (РУУГ):

- мөстәкыйль рәвештә дәреснең проблемасын һәм максатларын формалаштыру;
- проблеманы аңлай белү, гипотеза чыгару, материалны төзү, үз фикеренә раслау өчен дәлилләр сайлай белү, нәтижеләрне формалаштыру;
- уку проблемасын чишү өчен план төзү;
- укытучы белән бергәләп, үз эшен, иптәшләренең жавапларын бәяләү.

Предмет нәтижеләре

- төрле жанрдагы әдәби әсәрләрне аңлап һәм ижади уку;
- әдәби әсәрләрне анализлау, аларның билгеле бер жанрга каравын, теманы аңлау һәм формалаштыру, идеясен тотып ала белү;
- геройларга характеристика бирү, төрле әсәрдәге бер яки берничә герой белән чагыштыра белү;
- татар әдәбияты һәм мәдәниятенәң әхлакый һәм рухи кыйммәтләрен үзара якынайту, башка халыкларныкы белән чагыштыру;
- төрле жанрдагы әдәби әсәрләрне ишетеп кабул итү, аңлаешлы уку, эчтәлекне дөрес аңлау;
- әдәбиятның образлы дөньясын сүз сәнгате күренеше буларак аңлау, әдәби әсәрләрнең эстетик ягын кабул итү, әсәрләрдән рухи тәм табу.

Курсның эчтәлегә

Кереш

Ибраһим Газинәң китап турындагы “Үзе бер могжиза” әсәрен укып фикер алышу. Дәреслекнең төзелеше, структурасы – тышлык, титул бите, форзац, шартлы билгеләр, эчтәлек, дәреслекне төзүчеләр: автор, рәссам, редактор, корректор, нәшир һ.б. белән танышу. Китап турындагы мөкаль, табышмаклар, кызыклы мәгълүматлар.

Халык авыз ижаты

Фольклор – күмәк халык авыз ижаты. Фольклорның кече жанрлары. Балалар фольклор (табышмак, такмак, сынамыш, мәсәл һ.б.) турында кабатлау. Бишек жырлары (халык авыз ижаты белән беррәттән, авторлар ижат иткән бишек жырларын да өйрәнү).

Әдәбият теориясе. Халык авыз ижаты.

Татар халык әкиятләре

Халык авыз ижаты буларак әкиятләр. Тылсымлы, хайваннар турындагы, тормыш-көн күреш әкиятләре. Әкият геройлары үрнәгендә шәфкатьлелек, миһербанлылык тәрбияләү.

“Ак байтал” – тылсымлы әкият. Ат турында мәкальләр. Атка мәдхия.

Тылсымлы әкиятләрнең поэтикасы. Тылсымлы әкиятләрдә фантастик элементлар.

“Үги кыз” – тормыш-көн күреш әкият. Кешеләр арасындагы мөнәсәбәт. Яхшылыгыңның да, начарлыгыңның да үзәң кире кайтуы.

“Хәйләкәр төлке” – хайваннар турындагы әкият.

“Солдат боткасы”, “Өч каләм”, “Камыр батыр”, “Кәтән Иваныч” әкиятләренең кайсы төргә керүен һәм нинди билгеләре буенча төркемләнүен ачыклау.

Әдәбият теориясе.

Әкият. Әкият төрләре. Әкиятнең төзелеше. Даими эпитетлар. Гипербола. Чагыштырулар. Кабатлаулар. Инверсия. Әкияттә башлам, бетем, кульминация, чишелеш, төенләнеш, үстерелеш элементлары. Халык әкиятләренең вариативлыгы. Әкият геройлары, ярдәмче геройлар.

Халык ижаты белән рухланып

Халык ижаты әсәрләренә таянып, язучылар ижат иткән мәсәлләр, Г.Тукай һәм Ә.Исхак, Г.Тукай һәм И.Крылов, Г.Тукай һәм Г.Шамуков язган исемдәш мәсәлләр. Уртақ һәм аермалы яклары. Мәсәлләрне сәнгатьле уку.

Әдәбият теориясе.

Мәсәл жанры, читләтеп әйтү, сюжеты. Мәсәлләрдә хикәяләү, мораль. Киная. Аллегория. Мәсәл төзелеше. Бу жанрда ижат итүчеләр.

Хәзинә. Борынгы әдәбиятыбыз үрнәкләре

Кол Гали турында белешмә. Безнең көннәргә кадәр килеп җиткән данлыклы “Кыйссаи Йосыф” әсәре турында. Поэмадан өзекләр уку. Әсәрнең сюжеты.

Шәүкәт Галиевның Кол Галигә багышланган шигыре.

Казан ханлыгы әдәбияты үрнәкләре

Мөхәммәдъяр турында белешмә. “Нуры содур” поэмасыннан өзек уку. Хикәятнең мәгънәсе: игелекле эш-гамәлләр һич тә юкка чыкмый, ә бәлки артыгы белән кире үзәң кайта.

XIX йөз әдәбияты

Каюм Насыйри, тормыш юлы һәм ижаты белән таныштыру. “Патша белән карт”, “Бай белән хезмәтче”, “Аңгыралык бәләсе” әсәрләренең халык авыз ижатына нигезләнеп язылуы.

“Әбүгалисина”. Белем алуның әһәмияте. Күңеле яхшылыкта булып, халыкка ярдәм итәргә теләгән Әбүгалисина һәм игезәге Әбелхарисның белем алырга омтылышлары. Тормыш юлларының аерылу сәбәпләре.

Каюм Насыйри музейе.

XX йөз башы татар әдәбияты

Габдулла Тукай. Шагыйрьнең тормыш юлы турында кыскача белешмә. Башлангыч сыйныфларда шагыйрь турында өйрәнгәннәрне тирәнәйтү. “Су анасы”, “Эш беткәч уйнарга ярый” әсәрләре. Кырлайдагы Тукай музейе. Нәзыйрә жанры турында төшенчә.

XX йөз татар әдәбияты

Галимжан Ибраһимов. Әдипнең тормыш юлы турында кыскача белешмә. “Яз башы”, “Фагыйлә” хикәяләре. Туган як табигатенең матурлыгы, аның белән хозурлану темаларының күтәрелүе һәм сәнгатьчә хәл ителеше. Хикәя турында төшенчә.

Муса Жәлил. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм ижаты турында белешмә. “Алтынчәч” либреттосыннан арияләр тексти.

Әдәбият теориясе: ария, либретто, строфа турында төшенчә, лирик герой.

Сугыш чоры әдәбияты

Муса Жәлил. “Кызыл ромашка”, “Жырларым”, “Бүреләр”.

Баллада жанры.

Харис Якуповның “Хөкем алдыннан” картинасы.

Рафаэль Мостафинның шагыйрьнең балачак елларын чагылдырган “Балыкчы Муса” хикәясе.

Фатих Кәрим. “Кыр казы”, “Ватаным өчен”. Ватан азатлыгы өчен көрәшкән солдат батырлыгы. Г.Кутуй, А.Алиш, С.Хәкимнәрнең тормыш юллары, әсәрләре. А.Пластовның “Фашист самолеты очып үтте” картинасы. Ләбиб Леронның “Фашист очып үтте” шигыре.

Сугыштан соңгы чор әдәбияты

Ренат Харис. “Ветеран дәфтәрләре” шигыре. Сугыш чоры язмалары.

Метафора, чагыштыру.

Фатих Хәсни. “Чыбыркы” хикәясе. Һөнәр сайлау проблемасы.

Роберт Әхмәтжанов. “Солдатлар” шигыре. Сугыш яраларының онытылмавы.

Нәби Дәүли. “Бәхет кайда була?” шигыре. Хезмәт яраткан кешенең бәхетне табуы.

Бала психологиясенең бирелеше.

Фәнис Яруллин. “Зәңгәр күлдә Ай коена” әкият. Яхшылыкка каршы яхшылык белән җавап биру. Эчке матурлыкның ямьсезлекне җиңүе.

Резеда Вәлиеваның “Бәхет” шигыре. Бәхет төшенчәсе. Туган илендә уку, эшләү – чын бәхет.

Туган ил, туган як

Нәкый Исәнбәт. “Туган ил” шигыре.

Туган як турында картиналар.

Нәҗип Мәдьяров. Тормыш юлы турында кыскача белешмә. “Синә кайттым, гүзәл туган жирем” шигыре.

Сибгат Хәким. “Бер горурлык хисе”, “Башка берни дә кирәкми” шигырьләре.

Фоат Садриев. “Тургай ни дип җырлый?” хикәясе. ЭльмираШәрифуллина. “Татарстан шуннан башлана” шигыре.

Гөлшат Зәйнәшева. “Үз илемдә” шигыре.

Резеда Вәлиева. Шагыйрәнең тормыш юлы турында кыскача белешмә. “Табигать баласына” шигыре.

М.Әгъләмов. Тормыш юлы турында кыскача белешмә. “Матурлык минем белән” шигыре.

Гамил Афзал. “Туган жиреңнән китмә” шигыре.

Разил Вәлиев. “Туган телдә дәшсәм генә” шигыре.

Кадыйр Сибгатуллин. “Шишкин наратлары” шигыре.

Иван Шишкинның “Нарат урманы” картинасы.

Тәржемә әсәрләр

А.Платонов. “Ягъфәр бабай” хикәясе (Ф.Хәсәнова тәржемәсе).

Дж.Родари. “Әбинәң кошчыклары” хикәясе (Зөлфәт тәржемәсе).

А.Экзюпери. “Нәни принц” әсәре (Р.Вәлиев тәржемәсе).

Язучылар ижатында юмор

Алмаз Гыймадиев. “Телефонлы кәжә”, “Интернетта ALF”, “Дианаларда кунакта” хикәяләре.

Ләбиб Лерон. “Зөһрә кыз – безнең авылдан” хикәясе, “Песи булсаң иде” шигыре.

Роберт Миңнуллин. “Уйлап табучы”, “Мин әгәр икәү булсам” шигырьләре.

Шәүкәт Галиев. “Борау”, “Эш кушып булмый” шигырьләре.

Рафис Корбан. “Үзем” шигыре.

Фәнис Яруллин. “Жыр калдырыйк” шигыре.

Әдәбият теориясе: лирик герой, юмор, эпиграф, пародия.

Рус мәктәбендә укучы татар балаларына әдәбияттан тәкъдим ителгән әсәрләр

минимумы

(төз. Ф.Х.Жәүһәрова, К.С.Фәтхуллова)

1. К.Насыри “Патшабелән карт”;
2. Г. Тукай “Су анасы”;
3. Г. Ибраһимов “Яз башы”;
4. М. Жәлил “Алтынчәч”;
5. Ф.Кәрим “Кыр казы”;
6. Ф. Хәсни “Чыбыркы”;
7. Ф. Яруллин “Зәңгәрткүлдә ай коена”;
8. М.Әгъләм “Матурлык минем белән”;
9. Н.Дәүли “Бәхет кайда була ул?”.

Биографик белешмәләр.

1. К. Насыри
2. Г. Тукай
3. Г. Ибраһимов
4. М. Жәлил

Рус язучыларының тәржемә әсәрләре.

А. Платонов “Ягъфәр бабай”.

Ятлау өчен тәкъдим ителгән әсәрләр

(авторлар тәкъдиме буенча)

1. Г.Тукай “Су анасы”;
2. С.Хәким “Бер горурлык хисе”;
3. Ф.Кәрим “Сөйләр сүзләр бик күп алар...”;
4. Н.Дәүли “Бәхет кайда була?”;
5. Ш.Галиев “Борау”;
6. М.Әгъләм “Матурлык минем белән”;
7. Э.Шәрифуллина “Бишек жыры”.

Тематик планлаштыру

№	Төп темалар	Уку-укуыту эшчәнлеге	Сәгатьләр саны
1	Халык авыз ижаты	Халык авыз ижаты турында белемнәрне тирәнәйтү, системалаштыру, фольклор төрләрен искә төшерү, дәреслектә бирелгән таблица өстендә эшләү	2
2	“Ак байтал” әкиятә	Әкият турында булган белемнәрне тирәнәйтү, әңгәмәдә катнашу. Әкиятне уку, эчтәлеген ачыклау	2
3	Тылсымлы әкият һәм аның геройлары	Тылсым төшенчәсе белән танышу, әкият геройларына бәя бирү, гомумиләштереп нәтижәләр чыгару	1
4	“Үги кыз” әкиятә	Әкиятне уку, әкияттәге уңай һәм тискәре геройлар турында сөйләшү; рольләргә бүленеп уку; бу әкиятне рус халык әкиятә белән чагыштыру	1
5	“Хәйләкәр төлкә”, “Солдат балтасы” әкиятләре	Укыган әкиятләрнең кайсы төркемгә керүен ачыклау; төп геройларны, сюжетын, башлам һәм бетем өлешләрен табу; хәйләкәр геройга характеристика бирү	1
6	“Камыр батыр” әкиятә	Әкиятне уку; эчтәлеге буенча әңгәмә кору; герой турында сөйләшү; иллюстрациясе буенча эшләү	1
7	“Өч каләм” әкиятә	Әкиятне уку, сюжетын ачыклау; әкиятнең төрен билгеләү; рәсемнәргә карап, дию турында белгәннәрне сөйләү	1
8	Мәсәлләр. Г.Тукай, Ә.Исхак, И.Крылов, Г.Шамуков мәсәлләре	Мәсәл фикер алышу; мәсәлләрне укып чагыштыру, мәсәлләрнең охшаш һәм аермалы якларын табу	3
9	Кол Галинең “Кыйссаи Йосыф” әсәре	Әсәрдән өзек уку; сораулар буенча эчтәлекне ачыклау; әсәрдән әкияти сюжетларны табу, борынгы, мәгънәләре аңлашылмаган сүзләргә дәфтәргә язү	2
10	Ш.Галиев. “Кол Галигә” шигыре	Шигырьне уку, фикер алышу; Кол Галигә Ш.Галиев биргән бәяне уку	1
11	Мөхәммәдъяр ижаты	Дәреслектә бирелгән текстны уку; хикәятне уку, сораулар буенча эчтәлекне ачу; әсәрдә күтәрелгән проблемаларны табу	1
12	К.Насыри ижаты. “Әбүгалисина” әсәре	Әсәrlәрне укып, фикер алышу; геройларга характеристика бирү, “Әбүгалисина” әсәрен бүлекләп уку, һәр бүлеккә исем бирү; әсәр эчтәлеге буенча план төзү, сөйләү	3
13	Г.Тукай - татар халкының бөек шагыйре. “Су анасы” әкият-поэмасы	Дәреслек өстендә эш; иллюстрация буенча сөйләшү; әкият-поэманы уку; Су анасын тасвирлап сөйләү; Тукай турында язучылар фикерен уку	1
14	Г.Ибраһимов “Яз башы”, “Фәгыйлә” хикәяләре	Хикәяләрне уку; фикер алышу; анализлау, тексттан мисаллар табып уку	2
15	М.Жәлил. “Алтынчәч” либреттосы	Язучы биографиясен уку; арияләргә уку; поэманың геройлары турында сөйләшү, уңай һәм тискәре геройларның төп сыйфатларын табу; рифма төрләрен искә төшерү	3
16	М.Жәлил. “Кызыл ромашка”, “Жырларым”, “Бүреләр” шигырьләре	Шигырьләргә уку, эчтәлеге буенча әңгәмә; жырның көче турында сөйләшү; дәреслектә бирелгән рәсем буенча эшләү	2

17	М.Жәлил музейларына сәяхәт	Төркемнәрдә эшләү; музейлар турында сөйләү; дәреслектәге материалны уку	1
18	Ф.Кәрим. “Кыр казы”, “Ватаным өчен” шигырьләре	Әсәрләрдән ясалган күргәзмәне карау; шигырьләрне уку, чагыштыру, уртак һәм аермалы якларны табу	1
19	Ф.Кәрим. “Гармунчы Аю белән жырчы Маймыл” әсәре	Әкият аермалы якларын табу, иң кызыклы җавапны ачыклау төрләрен кабатлау; әсәрне уку; әкиятнең халык әкиятә белән уртак һәм	1
20	Г.Кутуй. “Сагыну” нәсере	Дәреслектәге материалларны уку; эчтәлек буенча әңгәмә оештыру; сагыну турында сөйләшү; әсәрдәге географик атамаларны табу, картадан күрсәтү	1
21	А.Алиш. “Килделәр” хикәясә	Хикәяне уку, эчтәлеген ачыклау; әсәр буенча план төзү; анализлау	1
22	С.Хәким. “Колын” шигыре. С.Хәким музеена сәяхәт	Дәреслектә бирелгән автобиографик текстны уку; шигырьне уку һәм анализлау; “Сугышта атлар да көрәште” дигән темага сөйләшүдә катнашу; атлар турындагы әсәрләрне искә төшерү	1
23	Р.Харис. “Ветеран дәфтәрләр” шигыре	Шигырьне уку, анализлау, әңгәмә, метафораны кабатлау; тема буенча тест эшләү	1
24	Ф.Хәсни. “Чыбыркы” хикәясә	Хикәяне уку; дәреслектәге сорауларга җавап бирү; әсәр буенча язма эш башкару	2
25	Роберт Әхмәтҗанов. “Солдатлар” шигыре	Солдат тормышы турында сөйләшү; шигырьне сәнгатьле итеп уку; текст ахырындагы сорауларга җавап бирү; Идел һәм Дунай елгалары турында искә төшерү; жыр тыңлау	1
26	Н.Дәүли. “Бәхет кайда була?” шигыре, “Кар нинди жылы” хикәясә	Дәреслектән биографик белешмәне уку; проблемалы сорауга җавап эзләү; бәхет, хезмәт турында мәкальләрне укып, мәгънәләрен аңлау; төркемнәрдә эшләү	2
27	Ф.Яруллин. “Зәңгәр күлдә Ай коена” әкиятә	Текст өстендә эшләү; “Ай” дип башланып киткән кыз һәм малай исемнәре язу; бу әкиятнең халык әкиятеннән аермасын табу; әсәрдән сурәтләү чараларын табу	1
28	Кеше кайчан бәхетле була?	Шигырьләрне уку; темаларын билгеләү; строфалардагы аралаш рифмаларны язып алу; тема буенча тест эшләү	1
29	Н.Исәнбәт. “Туган ил” шигыре	Шигырьне уку, анализлау, сорауларга җавап бирү, строфалардан туган жирне ярату турында эзләү; картиналар белән эшләү	1
30	Э.Шәрифүллинаның һәм Г.Зәйнашеваның туган якка багышланган шигырьләре	Туган ил турындагы шигырьләрне уку, чагыштыру; строфалар тәртибен ачыклау, кабатланып килгән юлларны табу, дәреслектә бирелгән биремнәр белән эшләү	1
31	Н.Мадьяров. “Сиңа кайттым, гүзәл туган жирем” шигыре	Авторның биографиясен уку һәм нинди һөнәр кешеләре булып эшләвен ачыклау; шигырьдән кабатланып килгән юлларны, эндәшләрне табу; риторик эндәшне ачыклау	1
32	С.Хәким. “Бер горурлык хисә”, “Башка берни дә кирәкми” шигырьләре”	Текстны сәнгатьле уку, шигырь ахырындагы сорауларга җавап бирү; элекке һәм хәзерге Татарстан турында чагыштырып сөйләү	1
33	Ф.Садриев. “Тургай ни дип жырлай?” әсәре	Әсәр белән картина өстендә эшләү; уртаклыкларны табу	1
34	Р.Вәлиева. “Табигать баласына”	Китап күргәзмәсен карау; шигырьне укып, ритм, рифмасын табу; кызыл китапка кертелгән үсемлекләр турында сөйләшү	1

35	М.Әгъләмов. “Матурлык минем белән” шигыре	Шигырьне строфалап уку, кабатланып килгән юлларны тикшерү; мини-сочинение язу	1
36	Туган як турында – шагыйрьләр	Шигырьләрне укып анализлау; текст ахырындагы биремнәрне үтәү; тема буенча өйрәнгән шигырьләрне кабатлау, исемнәрен, авторларын язып алу	1
37	А.Платонов. “Ягъфәр бабай” әсәре	Дәрәсләктән автор турындагы юлларны уку; әсәрне уку; сүзлек белән эшләү; план төзү, эчтәлек сөйләү	1
38	Дж.Родари. “Әбинен кошчыклары” хикәясе	Текстны уку, дәрәсләктә бирелгән сораулар буенча эшләү	1
39	А.Гыймадиев хикәяләре	Хикәяләрне уку; интернет-сүзлек белән эшләү; хикәяләрдә юморны табу	2
40	Шәүкәт Галиев шигырьләре	Шигырьләрне уку, юмор бирелгән урыннарны табып уку, фикер алышу; “Татар исемнәре ни сөйли?” китабыннан “гәүһәр” сүзенә мәгънәсен эзләп табу	1
41	Л.Лерон. “Зөһрә кыз – безнең авылдан” хикәясе, “Песи булсаң иде” шигыре	Әсәрләрне уку, әкият һәм чынбарлык элементларын табу; гиперболаларны эзләү; юмор элементларын табу; эпиграф төшенчәсен аңлату	2
42	Р.Миңнуллин, Р.Корбан ижатларында юмор	Шигырьләрне уку, иң оста укучыны билгеләү; сораулар өстендә эшләү	1
43	Бәйләнешле сөйләм үстерү	Телдән һәм язма телләрен үстерү максатыннан төрле биремнәр эшләү, тормыштан алган фикер-карашларга, хис-кичерешләргә нигезләнеп, ижади эш башкару. Сочинение язу	8
44	Сыйныфтан тыш уку	Дәрәстән тыш әдәби әсәрләр уку, аларның эчтәлеген сөйли алу	4
45	Ф.Яруллин. “Жыр калдырыйк” шигыре. Йомгаклау дәресе	Уку елы буена үткәннәрне кабатлау, әңгәмәдә катнашу, нәтижә ясау	1
	Барлығы:		70

Укытуны матди-техник яктан һәм мәгълүмати яктан тәмин итү

Укытуны матди-техник һәм мәгълүмати яктан тәмин итү нигезенә түбәндәгеләр керә:

- белем һәм тәрбия бирү өчен барлык шартлар да тудырылган, санитария һәм янғыннан саклану нормаларына туры килгән уку бинасы булу;
- әдәбиятны өйрәнү өчен житәрлек күләмдә дәреслекләр һәм өстәмә методик ярдәмлекләр белән тәмин ителгән китапханә;
- электрон китапханә, башка электрон ресурслар, татарча сайтлардан куллану мөмкинлеге булган компьютер классы;
- лингафон кабинеты;
- электрон һәм басма күрсәтмә әсбаплар, дәреслекләр;
- мультимедиа укыту программалары, компьютер программалары;
- укучыларының белемнәрен тикшерү программалары;
- төрле типтагы сүзлекләр, энциклопедияләр;
- белешмә материаллар;
- балалар өчен чыгарылган газета һәм журналлар;
- интерактив тикшерү программалары;
- татар сайтлары (belem.ru; tatarile.org.com).

Татар әдәбияты предметын укыту барышында укытучыга куллану өчен өстәмә әдәбият исемлеге

1. Әдәбият белеме сүзлеге / төз.-ред. А.Г.Әхмәдуллин. – Казан: Татар.кит.нәшр., 1990.
2. Әдипләребез: биобиблиографик белешмәлек. 2 томда / төз. Р.Даутов, Р.Рахмани. – Казан: Татар.кит.нәшр., 2009.
3. Дастаннар. – Казан: Мәгариф, 2001.
4. Даутов Р.Н., Гамбәров Н.Г. Балачак әдипләре: биобиблиографик белешмәлек. 4 китапта. – Казан: Мәгариф, 2002, 2004, 2005, 2008.
5. Заһидуллина Д.Ф. Әдәби әсәр: өйрәнәбез һәи анализ ясыбыз / Д.Заһидуллина, М.Ибраһимов, В.Әминевә. – Казан: Мәгариф, 2007.
6. Заһидуллина Д.Ф. Әдәби әсәргә анализ ясау / Д.Заһидуллина, М.Ибраһимов, В.Әминевә. – Казан: Мәгариф, 2005.
7. Заһидуллина Д.Ф. Урта мәктәптә татар әдәбиятын укыту методикасы: Методик кулланма. – Казан: Мәгариф, 2000.
8. Заһидуллина Д.Ф., Йосыпова Н.М. XX гасыр татар әдәбияты тарихы: дәреслек. 2 томда. – Казан университеты, 2011.
9. Исәнбәт Н.С. Татар халык мәкальләре. 3 томда. – Казан: Татар.кит.нәшр., 2010.
10. Рәми И.Г., Даутов Р.Н. Әдәби сүзлек: элекке чор татар әдәбияты һәм мәдәнияты буенча кыскача белешмәлек. – Казан: Татар.кит.нәшр., 2001.
11. Саттаров Г.Ф. Исемен матур, кемнәр куйган? – Казан: Татар.кит.нәшр., 1989.
12. Татар әдәбияты. Теория. Тарих. / Д.Заһидуллина, Ә.Закиржанова, Т.Гыйләжев, Н.Йосыпова. – Казан: Мәгариф, 2006.
13. Татар теленең аңлатмалы сүзлеге. 3 томда. – Казан: Татар.кит.нәшр., 1977, 1979, 1981.
14. Урманче Ф.И. Татар халык ижаты. – Казан: Мәгариф, 2005.

Күрсәтмә материаллар

- Электрон ресурслар: “Бала” китапханәсе, “Татар мультфильмнары”, мультимедиа укыту программалары; электрон китапханә; татар сайтлары (belem.ru, tatarile.org.com); аудио һәм видео әсбаплар:
- Габдулла Тукай. Интерактив мультимедиа уку-укыту әсбабы.
- Габдулла Тукай. Энциклопедия. Дисклар коллекциясе.
- «Габдулла Тукай», «Вамин» Татарстанның мәдәни традицияләрен саклау һәм үстерү фонды, DVD и 1 CD дан торган жыентык, 2009.
- Классик әдәбиятыбыз үрнәкләре. Татар әдәбиятыдәресләренә фонохрестоматия (5-11 сыйныфлар). CD 4 форматлы. Төзүчесе: Газимжанова Р.Г.
- Шигърият бакчасында. Татар әдәбияты дәресләренә фонохрестоматия (5-11 сыйныфлар) CD 1, CD 2, CD 3 форматлы. Төзүчесе: Газимжанова Р.Г.
- Фәнис Яруллин. Тормышы һәм ижатына багышланган методик әсбап. Мультимедиа басма.
- Язучыларыбыз чыгышлары һәм алар турында истәлекләр. Татар әдәбияты дәресләренә фонохрестоматия (5-11 сыйныфлар). CD5 форматлы. Төзүчесе: Газимжанова Р.Г.
- Язучылар, композиторлар һәм рәссамнар чыгышлары, алар турында истәлекләр. Татар әдәбияты дәресләренә фонохрестоматия (5-11 сыйныфлар). CD 6 форматлы. Төзүчесе: Газимжанова Р.Г.

Кушымта
Календарь-тематик план¹

№	Дәрес темасы	Дәрес тибы	Төп эчтәлек	Планлаштырыла торган нәтижәләр			Укучылар эшчәнлеге төрләре	Контрольнән төрләре	Үткәру вакыты	
				шәхескә кагылышлы	метапредмет	предмет			план	факт
1	Б.с.ү. Китап дигән могжиза	Сөйләм үстерү дәрес	Дәреслек белән таныштыру; китап турында фикер алышу; китап турында мәкаль-әйтемләр уку	Тормышта белемнең кирәклеген, китапның могжиза икәнлеген аңлау	Дәреслеккә укучы күзлегенән бәя биру; тексттан билгеләнгән өзекне табу, үз фикеренә тулы һәм төгәл әйтә белү	И.Газинен “Үзе бер могжиза” әсәрен укып анализлау	Дәреслектә ориентлаша белү, шартлы билгеләр “тел”ен өйрәнү, аңлашылмаган сүзләргә сүзлек дәфтәренә язучу, үз фикерен белдерү			
Халык авыз ижаты										
2-3	Татар халык авыз ижаты	Катнаш дәрес	Халык авыз ижатына гомуми күзаллау булдыру, әкият турында төшенчә биру	Татар халык авыз ижатының кыйммәтен аңлау; матурлыкны тоя алу; гамәлләрдән чыгып, үзгәч дәрәҗә алу	Төрле жанрдагы әдәби әсәрләргә ишетеп кабул итү, аңлаешлы уку; төрле фикерләргә исәпкә алу, үз позициягә аңлату	Фольклор жанры турында белем алу, әкият төшенчәсен аңлау, аның төрләре, төзелеше белән танышу	Фольклор төрләрен искә төшерү, дәреслектә бирелгән таблица өстендә эшләү; үзгәч телгә әкиятләрнең башлам, төенләнеш, вакыйгалар үсеше, кульминация һәм бетем өлешләрен табу			
4-5	“Ак байтал” әкият	Катнаш дәрес	«Ак байтал» әкият белән танышу.	Халык әкиятләренә, әкият	Әдәби текстны аңлау, анализлау, кирәк	“Ак байтал” әкият белән танышу; халык әкият, әкият	Әкиятне чылбыр буенча уку; Ф.Ризаевның			

¹ Укыту-методик тәэмин итү буларак укытучы календарь-тематик планын бирә ала.

			Әкиятне уку	геройлары булган хайваннарға хөрмәт, ярату хисләре белән карарға кирәклеген аңлау	өлешләрен генә аерып ала белү; бер мәгълүматны икенче төрлегә үзгәртә белү	геройлары төшенчәләрен аңлау; сәнгатьле уку	әкияткә ясалган иллюстрациясен карау, анализлау, текст белән чагыштыру			
6	Тылсымлы әкият һәм аның геройлары	Дәрес-диалог	Тылсымлы әкиятләр турында гомуми күзаллау булдыру, әкият геройлары белән танышу	Тылсым тормышның бизәгә икән аңлау; матурлыкны күрә белергә, ярата белергә кирәклеген аңлау	Мөстәкыйль рәвештә төрле текстларны укый белү; әдәби әсәрләрен анализлап, геройларға характеристика бирә белү; монологик сөйләмне куллана белү	Р.Харисның әкият геройлары турындагы мәкаләсе белән танышу; тылсым төшенчәсе белән танышу	Р.Харисның әкият геройлары турындагы мәкаләсен уку; сорау һәм биремнәрне үтәү; Зәрия Хәбипованың атка мәдхиясен уку; ат турында мәкальләр уку, мәгънәләрен үз сүзләре белән аңлату			
7	“Үги кыз” әкиятте	Дәрес-әңгәмә	«Үги кыз» татар халык әкиятен өйрәнү, эчтәлеген үзләштерү	Яхшылык һәм начарлыкның кеше тормышына йогынтысын аңлау; гамәлләрдән чыгып, үзең дәрес алу.	Татар һәм рус әдәбияты әкиятләрен чагыштырып, мөстәкыйль нәтижә ясай белү; әңгәмә кора белү; төрле әдәбиятлар арасындагы уртак проблемаларны күрсәтә белү	Татар халкының “Үги кыз” әкиятте белән танышу	Әкиятне уку, әкияттәге уңай һәм тискәре геройлар турында сөйләшү; рольләргә бүленеп уку; бу әкиятне рус халык әкиятте белән чагыштыру			
8	“Хәйләкәр төлке”, “Солдат балтасы”	Проблемалы дәрес	“Хәйләкәр төлке”, “Солдат балтасы”	Халык авыз ижаты әсәрләренең	Текстны сәнгатьле укый белү; әсәр	“Хәйләкәр төлке”, “Солдат балтасы” әкиятләре белән	Укыган әкиятләренең кайсы төркемгә керүен			

	экиятләре		экиятләрен уку, эчтәлегенә төшенү.	тормышта кирәклеген, аларның кешегә тәрбия бирүен аңлау	геройларына характеристика бирә белү; әдәби әсәр теленә үзенчәлекләрен, әсәр сюжетын ачыкый белү	танышу; “туган-тумача”, “туган-үскән жир” төшенчәләренә мөгьнәләрен аңлау	ачыклау; төп геройларны, сюжетын, башлам һәм бетем өлешләрен табу; хәйләкәр геройга характеристика бирү			
9	“Камыр батыр” экияте	Катнаш дәрәс	“Камыр батыр” экиятен уку, эчтәлегенә төшенү	Халык авыз ижаты әсәрләренә тормышта кирәклеген, аларның кешегә тәрбия бирүен аңлау	Әсәрдән мөһим мөгьлүматны аерып ала белү; әсәр геройларына характеристика бирә белү; укытучы һәм сыйныфташлар белән уртак эшчәнлек оештыра белү	“Камыр батыр” экияте белән танышу, экият төзелешен өйрәнү	Әкиятне уку; эчтәлеге буенча әңгәмә кору; герой турында сөйләшү; Ф.Ризаева иллюстрациясе буенча эшләү			
10	“Өч каләм” экияте	Дәрәс-практикум	“Өч каләм” экиятен уку, эчтәлегенә төшенү	Тормышта мөстәкыйльлек, үз көченә ышаныч кирәклеген аңлау; халык авыз ижаты әсәрләренә тормышта кирәклеген, аларның кешегә тәрбия бирүен аңлау	Сүзлек өстендә эшли белү; автор әйтәргә теләгән төп фикерне таба белү; композиция, сюжет элементларын, тел-сурәтләнү чараларын, әсәр эчтәлеген билгеләүдәге ролен ачыкый белү	“Өч каләм” экияте белән танышу; “вәзир”, “дию” төшенчәләренә мөгьнәләрен аңлау	Әкиятне уку, сюжетын ачыклау; экиятнең төрән билгеләнү; рәсемнәргә карап, дию турында белгәннәрне сөйләнү			
11	“Кәтән Иванныч” экияте (сыйныфтан	Яңа материалны аңлату	“Кәтән Иванныч” экиятен уку, эчтәлегенә	Урыны белән тормышта хәйләнәң дә	Проблеманы аңлай белү; гипотеза чыгару,	“Кәтән Иванныч” экияте белән танышу; экият	Әкиятне уку, сюжетын ачыклау; ”Татарларда			

	тыш уку)		төшенү	файдасы барын аңлау; халык авыз ижаты эсэрлэренең тормышта кирәклеген, аларның кешегә тәрбия бирүенә төшенү	үз фикерен раслау өчен дәлилләр сайлый белү; телдән һәм язма сөйләмдә сәбәп-нәтижә бәйләнешен аерып ала, нәтижэләрне формалаштыра белү	төрән, сюжет тәртибен билгеләү	отчество бармы?" дигән сорауга җавап эзләү; әкияттә бирелгән рус сүзлэрен табу, алар урынына татар сүзлэре куеп уку			
12	Б.с.ү. Бишек җырлары	Катнаш дәрес	Халык әкиятлэрен гомумилэштере п кабатлау, аларның төрлэргә бүленешен искә төшерү, бишек җырлары турында мәгълүмат алу	Гаилэдә туганлык, бер-берең жылы мөнәсәбәт, ата-анага мэхәббәт хислэре белән карарга кирәклекне аңлау; бишек җырларының кеше тормышында тәрбияви роль уйнавын аңлау	Әдәбиятны музыка белән бәйләп карый белү; халык җырларын автор җырлары белән чагыштырып карый белү; эсэрне укыганда үз алдыңа максат куя белү; укытучы белән бергәләп, үз эшеңне, иптэшлэреңнең җавапларын бәяли белү.	Бишек җыры төшенчәсе белән танышу; И.Юзеев, Э.Шәрифуллина, Р.Вәлиев шигырьлэре белән танышу	Бишек җырлары турындагы текстны уку; Э.Шәрифуллинаның "Бишек җыры"н уку, халык җырлары белән чагыштыру; автор эсэрлэрендә балага әйтелгән ягымлы сүзлэрен табу	Тест		
Халык ижаты белән рухланып										
13	Мәсәлләр. Г.Тукай һәм Ә.Исхак мәсәллэре	Яңа материалны аңлату	Г.Тукайның тормыш юлы һәм ижаты турында белемнэренә киңәйтү, мәсәл жанрын карау	Әдәп-әхлак, акыл төшенчэлэре нең кеше тормышындагы ролен аңлау	Бер үк темага язылган мәсәллэренә чагыштырып өйрәнә белү; автор әйтергә телэгән төп фикерне таба	Г.Тукай һәм Ә.Исхак мәсәллэре белән танышу; мәсәл төшенчәсен аңлау	Мәсәл текстын укып, фикер алышу; Г.Тукай һәм Ә.Исхак мәсәллэрен укып чагыштыру			

					белү					
14	Г.Тукай һәм И.Крылов мәсәлләре	Яңа материалны аңлату	Мәсәл жанрын үзләштерү, Г.Тукай һәм И.Крылов мәсәлләрен уку	Әдәп-әхлак, акыл төшенчәләре нең кеше тормышындагы ролен аңлау; эшләнелгән гамәлләрдән чыгып, үзенең дәрес алу	Мәсәлләрне чагыштырып өйрәнә белү; ике мәсәлнең охшаш һәм аермалы якларын таба белү; мөстәкыйль рәвештә төрле текстларны уку, өстәмә сорауларга җавап бирә белү	Г.Тукай һәм Ә.Исхак мәсәлләре белән танышу; мәсәл төшенчәсен аңлау	Г.Тукай һәм И.Крылов мәсәлләрен уку, аларны чагыштыру; ике мәсәлнең охшаш һәм аермалы якларын табу			
15	Г.Тукай һәм Г.Шамуков мәсәлләре	Катнаш дәрес	Мәсәл жанрын кабатлау, Г.Тукай һәм Г.Шамуков мәсәлләрен уку	Әдәп-әхлак, акыл төшенчәләре нең кеше тормышындагы ролен аңлау	Мәсәлләрне чагыштырып өйрәнә белү; автор әйтергә теләгән төп фикерне таба белү, уку гамәлләрен бәяли белү	Г.Тукай һәм Ә.Исхак мәсәлләре белән танышу	Г.Тукай һәм Г.Шамуков мәсәлләрен уку, аларны чагыштыру; ике мәсәлнең охшаш һәм аермалы якларын табу	Тест		
Хәзинә. Борынгы әдәбиятыбыз үрнәкләре										
16	Кол Галинең “Кыйссаи Йосыф” әсәре	Яңа материалны аңлату	Борынгы әдәбиятыбыз үрнәкләрен карау, Кол Галинең “Кыйссаи Йосыф” әсәрен уку	Борынгы хәзинәбез үрнәкләренең әдәбиятта тоткан ролен һәм укучыга тәэсирен аңлау	Татар әдәбиятын рус әдәбияты белән чагыштырып өйрәнә белү; сүзлекләр белән эшли белү; әдәби әсәр теленең үзенчәлекләрен ачыклай белү; үз хезмәтеңне бәяли белү	Кол Галинең тормышы һәм ижаты турындагы кыскача фактлар белән танышу, “Кыйссаи Йосыф” әсәре белән танышу; борынгы әдәбият үрнәкләре төшенчәсе белән танышу	“Кыйссаи Йосыф” әсәреннән өзек уку; сораулар буенча эчтәлекне ачыклау; әсәрдән әкияти сюжетларны табу			

17	Кол Гали. “Кыйссаи Йосыф” эсәре	Яңа материалны аңлату	Борыңгы эдәбиятыбыз үрнәкләрен карау, Кол Галинең “Кыйссаи Йосыф” эсәрен өйрәнү	Дуслык, татулык, туганлык хисләрен аңлау; борыңгы хәзинәбез үрнәкләренең эдәбиятта тоткан ролен һәм укучыга тәэсирен аңлау	Әдәби эсәрне өйрәнү өчен, тарихи мәгълүматларда н файдалана белү; әдәби эсәрне ишетеп кабул итә белү; укытучы белән бергәләп, үз эшеңне, иптәшләреңнең жавапларын бәяли белү	Кол Галинең “Кыйссаи Йосыф” эсәре белән танышу; борыңгы эдәбият үрнәкләре төшенчәсе белән танышу; борыңгы сүзләрең мәгъләләрен аңлау	Борыңгы, мәгъләләре аңлашылмаган сүзләрең дәфтәргә язу; өзекне уку; Йосыф турында сүзле картина төзү; Йосыф белән Мәлик төшләре турында сөйләшү			
18	Ш.Галиев. “Кол Галигә” шигыре	Йомгаклау дәресе	Ш.Галиевның “Кол Галигә” шигырен уку, поэма төзелешен тикшерү	Татар эдәбиятының тормышта тоткан ролен һәм кешегә тәэсирен аңлау	Татар эдәбиятына үз мөнәсәбәтеңне формалаштыра белү; әңгәмә кора белү; монологик сөйләмне куллана белү; мәгълүматны төрлечә итеп үзгәртә белү	Кол Гали ижатына бүгенгә көн язучыларының бәясе белән танышу; дастан һәм поэма терминнарын аңлау	Поэма төзелеше белән танышу; “Кол Галигә” шигырен уку; Кол Галигә Ш.Галиев биргән бәяне табып уку; “Кыйссаи Йосыф” эсәрең планын төзү	Тест		
Казан ханлыгы әдәбияты үрнәкләре										
19	Мөхәммәдьяр ижаты	Яңа белемнәрне ачу дәресе	Казан ханлыгы чоры әдибе Мөхәммәдьяр ижаты белән таныштыру	Борыңгы хәзинәбез үрнәкләрең эдәбиятта тоткан ролен һәм укучыга тәэсирен аңлау; кеше хәленә керә белү,	Укуның төрле формаларыннан файдалана белү; укылган эсәргә анализ ясый белү; укутучы һәм сыйныфташлар белән уртак эшчәнлек	Мөхәммәдьярның тормыш юлы турында кыскача белешмә алу; хикәятне өйрәнү	Шагыйрь Мөхәммәдьяр турында дәрәслектә бирелгән текстны уку; хикәятне уку, сораулар буенча этхәлекне ачу; эсәрдә күтәрелгән проблемаларны			

				юмартлылык хисләренә төшенү	оештыра белү.		табу			
XIX йөз әдәбияты үрнәкләре										
20	Каюм Насыйри ижаты	Яңа белемнәрне ачу дәресе	Укучыларны XIX йөз әдәбияты язучысы Каюм Насыйри ижаты белән таныштыру; “Патша белән карт”, “Аңгыралык бәласе”, “Бай һәм хезмәтче” әсәрләре укып анализлау	Әдәп-әхлак нормаларыны ң кеше тормышында гы ролен аңлау	Әсәргә анализ ясыя белү; геройларга характеристика бирә белү; башкаларны тыңлау, кирәк булганда үз фиереңне үзгәртә белү; үз хезмәтеңне бәяли белү	Каюм Насыйриниң тормыш юлы һәм ижаты белән, “Патша белән карт”, “Бай һәм хезмәтче” әсәрләре белән танышу	Хикәятләреңне укып, фикер алышу; падишаһка хас сыйфатларны билгеләү; хезмәтче малайга характеристика бирү			
21	Б.С.Ү. “Эш үткәч, үкенүдән файда юк” темасына сочинение язу	Катнаш дәрес	Мәкальләр уку, сочинение язу	Хезмәтең кыйммәтең аңлау	Фикереңне язма формада бирә алу; диалог төзүдә катнашу, үз фикереңне төгәл һәм тулы итеп әйтә белү	Мәкаль-әйтемнәр белән танышу	Мәкаль- әйтемнәрне уку; хезмәт турындагы әйтемнәрне искә төшерү, сочинение язу			
22- 23	К.Насыйри. “Әбүгалисина” әсәре	Яңа белемнәрне ачу дәресе	К.Насыйриниң “Әбүгалисина” әсәреңнән өзекне укып анализлау	Ихтыяр көченең, белемнең тормышта кирәклеген аңлау	Халык авыз ижаты турында белү; сүзлекләр белән эшли белү; әсәр эчтәлеген төрле формаларда ача белү	К.Насыйриниң “Әбүгалисина” әсәре белән танышу; сүзләрең мәгънәләрең аңлау.	“Әбүгалисина” әсәрең бүлекләр уку, һәр бүлеккә исем бирү; әсәр эчтәлегенә буенча план төзү, сөйләү			
24	Б.С.Ү. Әсәргә миниатюр рецензия язу. Каюм Насыйри музеена сәяхәт	Рефлексия дәресе	Каюм Насыйриниң “Әбүгалисина” әсәреңә рецензия язу	Ихтыяр көченең, белемнең тормышта кирәклеген аңлау.	Әдәби терминологияне ң гади вариантларын куллана белү; актив,	Дәрәслектән К.Насыйри музейе белән танышу; рецензия төшенчәсен аңлау	Дәрәслек битендәге материал белән танышу; рецензия өстендә телдән эшләү; мөстәкыль			

					мөстәкыйль фикер йөртә белү; үз фикереңне дәлилли белү		рәвештә рецензия язу			
XX йөз башы татар әдәбияты үрнәкләре										
25	Г.Тукай – татар халкының бөек шагыйре. “Су анасы” әкият-поэмасы	Рефлексия дәресе	XX йөз башы татар әдәбияты үрнәкләре. Татар халкының бөек шагыйре - Г.Тукайның тормыш юлы һәм әсәрләре белән танышу	Татар әдәбиятына, мәдәниятына ихтирамлы мөнәсәбәттә булырга кирәклеген аңлау	Дәресең темасын, максатын формалаштыру, эшчәнлеккә бәя бию; автор әйтергә теләгән төп фикерне таба белү; монологик сөйләмне куллана белү; рус әдәбияты белән чагыштырып, мифик образлар сурәтләнгән әсәрләргә анализлы белү	Г.Тукайның тормыш юлы һәм “Су анасы” әкият-поэма белән танышу; әкият-поэма төшенчәсен аңлау; Тукай-Кырлай музей комплексы белән танышу	Дәреслек өстендә эш; иллюстрация буенча сөйләшү; әкият-поэманы уку; Су анасын тасвирлап сөйләү; Тукай турында язучылар фикерен уку			
26	Г.Тукай. “Эш беткәч уйнарга ярый” әсәре (сыйныфтан тыш уку)	Рефлексия дәресе	Ике шагыйрәнең бер үк темага багышлап язылган әсәрләрен чагыштырып өйрәнү	Вакытның кадерен аңлау	Башкалар фикерен тыңлау, үз фикереңне белдерә белү; мөстәкыйль рәвештә дәрәс проблемасын формалаштыра белү; әсәргә анализ ясий, сүзлекләр белән эшли белү.	Г.Тукайның “Эш беткәч уйнарга ярый” әсәре, Б.Рәхмәтнең “Эш беткәч” шигыре белән танышу; нәзыйрә жанры төшенчәсен аңлау	Әсәрләргә уку; Б.Рәхмәт шигыренең нәрсә турында икәннен исеме буенча ачыклау; ике әсәргә укып чагыштыру; рифмалашкан сүзләргә табу			

XX йөз татар әдәбияты үрнәкләре

27	Г.Ибраһимов. “Яз башы” әсәре	Яңа белемнәрне ачу дәресе	Г.Ибраһимовның “Яз башы” әсәрен уқып анализлау	Табигатьнең матурлыгын күрә белүне һәм саклый белүне аңлау	Мөстәкыйль рәвештә төрле текстларны укий, сүзлекләр белән эшли белү; әдәбиятны рәсем сәнгате белән бәйләп, матурлыкны танырга өйрәнү; төрле фикерләрне исәпкә алу һәм үз позицияңне нигезләү	Г.Ибраһимовның тормыш юлы һәм ижаты, “Яз башы” әсәре белән танышу	“Яз башы” хикәясен уку; фикер алышу; рәсем ясау			
28	Г.Ибраһимов. “Фагыйлә” хикәясә. Хикәя жанры	Яңа белемнәрне ачу дәресе	Г.Ибраһимовның “Фагыйлә” хикәясә, хикәя жанры белән танышу	Табигатьнең матурлыгын күрә белүне һәм сакчыл караш тудырырга кирәклеген аңлау	Сәнгатьле укый белү; сүзнең эстетик вазифасын, сурәтләр күчен аңлау; әдәбиятны рәсем сәнгате белән бәйләп, иптәшләрнең эшен бәяләү; үз фикереңне бәяли белү	Г.Ибраһимовның “Фагыйлә” хикәясә белән танышу; хикәя жанры төшенчәсен аңлау	“Фагыйлә” хикәясен уку, тау битендәге жиләклекне тасвирлап сөйләү; кызның бөрлеген ашаганын тасвирлаган урынны табып, сәнгатьле уку.			
29- 31	М.Жәлил. “Алтынчәч” либреттосы	Яңа белемнәрне ачу дәресе	“Алтынчәч” либреттосыннан өзекләр уку	Туган илнең матурлыгын аңлау; туган илнең кеше тормышында гы ролен аңлау	Әдәби әсәрне аңлау өчен, чор белән бәйле тарихи мәгълүматларны белү; төрле фикерләрне исәпкә алу һәм	М.Жәлилнең тормыш юлы һәм ижаты белән танышу; “Алтынчәч” либреттосыннан өзек белән танышу; либретто, ария,	М.Жәлилнең биографиясен уку; Алтынчәч һәи Жик арияләрен уку; поэманың геройлары турында сөйләшү, уңай һәм тискәре	Мөстә- кыйль эш		

					үз позицияне нигезли белү; бердәм карар кабул итә белү; әсәрне анализлаганда гади әдәби терминология куллана белү; үзенң һәм иптәшләрәнң жавапларын бәяли белү	строфа төшенчәләрән аңлау	геройларның төп сыйфатларын табу; рифма төрләрән искә төшерү			
Сугыш чоры әдәбияты										
32	М.Жәлил. “Кызыл ромашка”, “Жырларым” шигырьләре	Яңа белемнәрне ачу дәресе	Сугыш чоры әдәбиятына күзәтү. Баллада төшенчәсе. М.Жәлилнң “Кызыл ромашка”, “Жырларым” шигырьләре белән танышу	Сугышның тормышыбызны авырайтуын, яшәү кыйммәтләрен юкка чыгаруын аңлау; патриотик хисләрнң көчен аңлау.	Текстларны яттан сөйли белү; әсәргә анализ ясый белү; “Ромашкалар кыры” рәсеме буенча үз фикернң белдерү һәм башкаларның хезмәтен бәяли белү; төрле фикерләренә исәпкә алып эш итә белү	М.Жәлилнң сугыш чоры ижаты турында кыскача белешмә алу; “Кызыл ромашка”, “Жырларым” шигырьләрен уку һәм анализлау	“Кызыл ромашка” шигырен уку, “Жырларым” шигырен уку, эчтәлегә буенча әңгәмә; жырның көче турында сөйләшү; дәреслектә бирелгән рәсем буенча эшләү			
33	Б.С.Ү. “Хөкем алдыннан” картинасы буенча сочинение	Катнаш дәрес	Сугыш чоры әдәбиятына күзәтү. Картина өстендә эш	Туган илгә булган хисләрнң, ихтыяр көченң кыйммәтен аңлау	Рәсемгә карап фикер йөртә белү; иптәшләрәнң фикерләрен исәпкә алып эш итү; автор	“Хөкем алдыннан” картинасы белән танышу	“Хөкем алдыннан” картинасы өстендә эшләү, сорауларга жавап бирү, сочинение язу			

					күрсәтергә теләгән төп фикерне таба белү					
34	М.Жәлил. “Бүреләр” шигыре	Рефлексия дәресе	М.Жәлилнең “Бүреләр” шигырен уку, эчтәлегенә төшенү	Сугыш кырларында илебезнең азатлыгы өчен кан коелуның мәгънәсен аңлау, жиңү өчен барган авыр көрәшнең кыйммәтен аңлау	Сәнгатьле укый белү; үз эшчәнлегенә мөстәкыйль оештыра белү; әсәргә анализ ясый, шәрехли белү; үз фикереңне дәлилли белү	М.Жәлилнең “Бүреләр” шигырен уку һәм анализлау	“Бүреләр” шигырен сәнгатьле уку; бүреләрнең ролен аңлау; төркемнәрдә эшләү			
35	М.Жәлил музейларына сәяхәт	Яңа белемнәрне ачу дәресе	Музейлар турында сөйләшү. М.Жәлилнең үлемсез батырлыгы турында сөйләшү	Язучының патриотик шагыйрь, каһарман сугышчы булуын, туган илгә булган мөхәббәтен аңлау	Татар әдәбияты һәм мәдәниятенә рухи кыйммәтләрне якынайта белү; укытучы һәм иптәшләрнең белән фикер алыша белү	Дәреслектә М.Жәлил музей белән танышу	Төркемнәрдә эшләү; музейлар турында сөйләү; дәреслектәге материалны уку			
36	Б.С.Ү. “Сугыш узган жирдә” темасына сочинение язу	Катнаш дәрес	Сугыш чоры әдәбиятына күзәтү. Сочинение язу	Сугышның куркыныч афәт икәнен аңлау; сугыш кырларында илебезнең азатлыгы өчен кан коелуның мәгънәсен	Үз фикереңне төгәл итеп әйтә бирү; иптәшләрнең фикерен ишетә белү; монологик һәм диалогик сөйләм төзи белү	Бөек Ватан сугышы турындагы материаллар белән танышу, сочинение язу	Кинофильмнар буенча әңгәмә алып бару; Бөек Ватан сугышы турындагы мәгълүматны искә төшерү, сорауларга җавап бирү, сочинение язу			

				аңлау						
37	Р.Мостафин. “Балыкчы Муса” әсәре (сыйныфтан тыш уку)	Катнаш дәрәс	Муса Жәлилгә багышланган “Балыкчы Муса” хикәясен уку, эчтәлеген аңлау	Балачакның матур чак икәнен аңлау; табигать матурлығын күрә белү	Төрле чыганақлардан язучының ижатын өйрәнә белү; укылган әсәрнен эчтәлеген сөйли белү; төрле фикерләрне исәпкә алып эш итә белү	М.Жәлилнен балалық еллары белән танышу; Р.Мостафинның “Балыкчы Муса” хикәясен уку, анализлау	Хикәяне уку; балық тоту кирәк-ярақлары турында сөйләшү; балықка баргач, үзләре белән булган кызык хәлләрне сөйләү, белемнәрне гомумиләштерү, тест эшләү	Тест		
38	Ф.Кәрим. “Кыр казы”, “Ватаным өчен” шигырьләре	Яңа белемнәрне ачу дәрәсе	Ф.Кәримнен “Кыр казы”, “Ватаным өчен” шигырьләрен укып анализлау	Туган ил азатлығы өчен башларын салганнарның батырлығын аңлау	Телдән әңгәмә кора белү; татар әдәбиятының күренекле вәкилләрен белү; сәнгатьле укый белү	Шагыйрьнен тормыш юлы һәм ижаты турында мәгълүмат алу; “Кыр казы”, “Ватаным өчен” шигырьләрен укып анализлау	Ф.Кәрим әсәрләреннән ясалган күргәзмәне карау; шигырьләрен уку, чагыштыру, уртак һәм аермалы яқларны табу			
39	Ф.Кәрим “Гармунчы Аю белән җырчы Маймыл” әсәре	Рефлексия дәрәс	Ф.Кәримнен “Гармунчы Аю белән җырчы Маймыл” әсәрен укып өйрәнү	Хайваннан дөньясының кызыклығын аңлау	Телдән диалог төзи белү; әсәрдән юмор таба белү; фольклор һәм язучы әсәрендәге проблемаларны ачыклай белү; укуның төрле формаларын куллана белү	Ф.Кәримнен “Гармунчы Аю белән җырчы Маймыл” әсәре белән танышу	Әкият төрләрен кабатлау; әсәрне чылбыр рәвешендә уку; әкиятнең халық әкиятә белән уртак һәм аермалы яқларын табу, иң кызыклы җавапны ачыклау			
40	Г.Кутуй. “Сагыну” нәсәре	Яңа белемнәрне ачу дәрәсе	Г.Кутуйның кыскача тормыш юлы һәм ижаты белән танышу, “Сагыну” нәсәрен	Кеше тормышында туган илнең зур урын тотуын аңлау	Әдәбиятны география предметы белән бәйләп, дөнья турында	Г.Кутуйның тормыш юлы һәм ижаты турында кыскач. белешмә алу, “Сагыну”	Дәрәсләктәге материалларны уку; эчтәлек буенча әңгәмә оештыру; сагыну			

			уку		күзаллау формалаштыра белү; эсэрнең эчтәлеге буенча әңгәмә кора белү; сагыну турында әңгәмә кору	нәсере белән танышу; нәсер жанрын аңлау	турында сөйләшү; эсәрдәге географик атамаларны табу, картадан күрсәтү			
41	А.Алиш. “Килделәр” хикәясе	Яңа белемнәрне ачу дәресе	А.Алишның тормышы һәм ижаты турында белешмә бирү, “Килделәр” хикәясен анализлау	Сугыш авырлыклары н, сугыш барган шәһәрдә калган кешеләр хәлен аңлау	Сугыш темасына багышланган башка эсәрләр белән чагыштыру; эсәрнең мәгънәсен аңлап, авторның төп фикерен таба белү; укыганнарны гомумиләштереп, нәтижә ясау	А.Алишның тормышы һәм ижаты белән танышу; “Килделәр” хикәясе белән танышу	“Килделәр” хикәясен уку, эчтәлеген ачыклау; эсәр буенча план төзү; анализлау			
42	С.Хәким. “Колын” шигыре. С.Хәким музеена сәяхәт	Яңа белемнәрне ачу дәресе	Сугыш чоры әдәбиятын кабатлау. С.Хәкимнең “Колын” шигырен уку	Авыр сугыш елларында хайваннарның да өлеше керүен аңлау, аларны кызгану хисен кичерү	Кирәкле мәгълүматны төрле формада бирелгән чыганақлардан туплый белү; сәнгатьле укый белү; төрле фикерәрне исәпкә алу һәм үз позицияне нигезли белү	С.Хәкимнең тормыш юлы һәм ижаты турында мәгълүмат алу; “Колын” шигырен укып анализлау	Дәреслектә бирелгән автобиографик текстны уку; “Колын” шигырен уку һәм анализлау; “Сугышта атлар да көрәште” дигән темага сөйләшүдә катнашу; атлар турындагы эсәрләрне искә төшерү			
43	Б.С.Ү. Л.Лерон. “Фашист очып узды” шигыре	Бәйләнешле сөйләм үстерү	Шигырь уку, картина өстендә эшләү	Сугышның куркыныч афәт икәнен	Сәнгатьле укый белү; картинага нигезләнеп, үз	Л.Леронның “Фашист очып узды” шигырен уку	Л.Леронның “Фашист очып узды” шигырен			

		дәресе		аңлау; ерткычлыкны ң тормышта иң начар сыйфат икәнен аңлау	фикеренне әйтә белү; билгеле бер күрсәтмә нигезендә эшли белү; әңгәмә кора белү; үз хезмәтенә бәя бирә белү	һәм анализлау, А.Пластовның "Фашист самолеты очып үтте" картинасы белән танышу	уку; А.Пластовның "Фашист самолеты очып үтте" картинасы өстендә эшләү, сорауларга жавап бирү			
44	Р.Харис. “Ветеран дәфтәрләр” шигыре	Рефлексия дәресе	Сугыш чоры истәлекләрен үзәндә саклап, туган иленә әйләнеп кайткан солдат көндәлеге турында Р.Харисның “Ветеран дәфтәрләр” шигырен укып анализлау	Сугыш кырында канын койган солдатларны ң батырлыгына төшенү	Төрле жанрдагы әдәби әсәрләрне аңлап һәм ижади укый белү; иптәшләрнең алдында чыгыш ясый белү; бәхәсләшә, үз фикеренне дәлилли, анализ ясый белү	Р.Харисның “Ветеран дәфтәрләр” шигыре белән танышу; метафора төшенчәсен аңлау	Р.Харисның “Ветеран дәфтәрләр” шигырен уку; “Ветеран дәфтәр” – метафора, метафораның нәрсә икәнлеген кабатлау; тема буенча тест эшләү	Тест		
Сугыштан соңгы чор әдәбияты										
45- 46	Ф.Хәсни. “Чыбыркы” хикәясе	Яңа белемнәрне ачу дәресе	Ф.Хәсни турында белешмә бирү, “Чыбыркы” хикәясен өйрәнү	Һөнәрне дәрәс сайлау, жанына якин һөнәрнең генә күңелгә рәхәтлек бирүе турында аңлау	Чыбыркының нинди предмет икән аңлап, аңлы рәвештә сөйләшү; текстны кабул итү һәм аның эчтәлегендә ориентлаша белү; һөнәр сайлау турында иптәшләрнең белән фикер алыша белү	Ф.Хәснинең тормышы һәм ижады турында белешмә алу, “Чыбыркы” хикәясен уку һәм анализлау	“Чыбыркы” хикәясен чылбыр рәвешендә уку; дәрәслектәге сорауларга жавап бирү; “Рәшит нинди малай?” соравына жавап язу			
47	Роберт Әхмәтжанов.	Яңа белемнәрне	Сугыш чоры әдәбиятын	Солдатлар белән	Иптәшләрнең эшенә бәя бирә	Роб.Әхмәтжановны ң тормышы һәм	Солдат тормышы турында сөйләшү;			

	"Солдатлар" шигыре	ачу дәресе	кабатлау, "Солдатлар" шигырен уку	горурлану; солдат тормышының авырлыклары н аңлау	белү; әдәбиятны география предметы белән бәйләп, кешелек жәмгыяте турында күзаллау формалаштыра белү; әдәбиятны музыка белән бәйләп, сүз сәнгәтенен кыйммәтенә төшенә белү	ижаты турында белешмә алу, "Солдатлар" шигырен укып анализлау	шигырьне сәнгәтьле итеп уку; текст ахырындагы сорауларга жавап бирү; Идел һәм Дунай елгалары турында искә төшерү; жыр тыңлау			
48	Н.Дәүли. "Бәхет кайда була?" шигыре	Яңа белемнәрне ачу дәресе	Н.Дәүлинең ижаты турында мәғлүмат бирү, "Бәхет кайда була?" шигырен өйрәнү, бәхет турында сөйләшү	Хезмәтнең кеше тормышындагы ролен аңлау	Проблеманы аңлый белү, үз фикереңне раслау өчен, дәлилләр сайларга өйрәнү; бер фикер кабул иткәнче, төрле жавапларны тыңлай, чагыштыра, нәтижә ясыя белү	Н.Дәүлинең тормышы һәм ижаты турында белешмә бирү, "Бәхет кайда була?" шигыре уку һәм анализлау	Дәрәслектән биографик белешмәне уку; проблемалы сорауга жавап эзләү; бәхет, хезмәт турында мәкальләрне укып, мәгънәләрен аңлау; төркемнәрдә эшләү			
49	Н.Дәүли. "Кар нинди жылы" хикәясе	Яңа белемнәрне ачу дәресе	Гаилә турында сөйләшү, Н.Дәүлинең "Кар нинди жылы" хикәясен өйрәнү	Гаилә ныклыгын саклап калуда баланың ролен аңлау	Төрле фикерләргә исәпкә алып эш итә белү; деликатлылык сыйфатларын булдыра белү; бәхәсләшү, үз фикереңне дәлилләү	Н.Дәүлинең "Кар нинди жылы" хикәясе уку һәм анализлау	Малайларның үз этиләре турында нәрсә уйлауларын дәрәслектән табып уку; Гариф һәм Илгизне характерлый торган сыйфатлар уйлау			

50	Ф.Яруллин. “Зәңгәр күлдә Ай коена” хикәясе	Яна белемнәрне ачу дәресе	Ф.Яруллинның “Зәңгәр күлдә Ай коена” хикәясен уку	Бер-беренә булышу, файда китерүнең яхшы гамәлләр икәннен аңлау	Төрле мәгълүмат чаралары белән эш итә белү; әдәби әсәр теленең үзенчәлекләрен ачыклай белү; укытучы белән бергәләп, үзеннең һәм иптәшләреңнең җавапларын бәяләү	Ф.Яруллинның тормыш юлы һәм ижаты турында мәгълүмат алу; “Зәңгәр күлдә Ай коена” хикәясе белән танышу; автор әкиятте төшенчәсен аңлау	Текст өстендә эшләү; “Ай” дип башланып киткән кыз һәм малай исемнәре язу; бу әкиятнең халык әкиятеннән аермасын табу; әсәрдән сурәтләр чараларын табу			
51	Кеше кайчан бәхетле була?	Рефлексия дәресе	Р.Вәлиеваның “Бәхет”, Ф.Яруллинның “Бөтенесе кирәк” шигырьләрен уку	Бәхетле булуның үзеннән торып аңлау	Мөстәкыйль рәвештә дәреснең проблемасын һәм максатларын формалаштыра белү; укылган, тыңланган әсәрләр буенча сорауларга җавап бирә белү; әсәрләрне чагыштырып, анализ ясыя белү	Р.Вәлиеваның “Бәхет”, Ф.Яруллинның “Бөтенесе кирәк” шигырьләрен өйрәнү	Шигырьләрен уку; темаларын билгеләү; строфалардагы аралаш рифмаларны язып алу; тема буенча тест эшләү	Тест		
Туган ил, туган як турында										
52	Н.Исәнбәт. “Туган ил” шигыре	Рефлексия дәресе	Туган ил турында сөйләшү. Н.Исәнбәтнең тормыш юлы һәм ижаты турында белешмә бирү, Н.Исәнбәтнең “Туган ил”	Туган якка мөхәббәт, аның белән горурлану хисләре тәрбияли алу.	Әдәби әсәр авторы турында төрле чыганақлардан мәгълүмат туплай белү; әдәбиятны музыка сәнгате	Н.Исәнбәтнең тормыш юлы һәм ижаты турында мәгълүмат алу; “Туган ил” шигыре белән танышу; дәреслектә бирелгән	Исәнбәт укыган мәдрәсә исемнәрен уку һәм елларын язу; строфалардан туган жирне ярату турында эшләү; картиналар белән эшләү	Проект яклау		

			шигырен уку.		белән бәйләп, матурлыкны танырга өйрәнү; картиналар буенча үз фикереңне белдерә белү; монологик һәм диалогик сөйләм үстерә белү	картиналар белән танышу				
53	Э.Шәрифуллин а һәм Г.Зәйнашеваның туган якка багышланган шигырьләре	Яңа белемнәрне ачу дәресе	Э.Шәрифуллина һәм Г.Зәйнашеваның шигырьләрен укып анализлау	Туган жиребезнең матурлыгын күреп, иң кадерле жир икәннен аңлау	Тыңлаган әсәрләр буенча сораулар бирә белү; татар әдәбиятын рус әдәбияты белән бәйләп, уртак проблемаларны үзләштерә белү; фикер агышлары төрле булганда, бер фикергә килә белү	Э.Шәрифуллина һәм Г.Зәйнашеваның шигырьләре белән танышу; туган як төшенчәсен аңлау	Туган ил турындагы шигырьләрен уку, чагыштыру; строфалар тәртибен ачыклау, кабатланып килгән юлларны табу, дәрәслектә бирелгән биремнәр белән эшләү			
54	Н.Мадьяров. “Сиңа кайттым, гүзәл туган жирем” шигыре	Рефлексия дәресе	Туган ил турында сөйләшү. Н.Мадьяровның “Сиңа кайттым, гүзәл туган жирем” шигырен укып анализлау	Туган жиребезнең матурлыгын күрә белергә өйрәнү	Сәнгатьле укый белү; тел-сурәтләнү чаралары таба белү; әдәбиятны рәсем сәнгате белән бәйләп, матурлыкны танып белү; үз хезмәтеңне бәяли белү	Н.Мадьяровның тормыш юлы турында мәгълүмат алу; “Сиңа кайттым, гүзәл туган жирем” шигыре, И.Шишкинның “Яңгыр алдыннан” картинасы белән танышу	Авторның биографиясен уку һәм нинди һөнәр кешеләре булып эшләвен ачыклау; шигырьдән кабатланып килгән юлларны, эндәшләрне табу; риторик эндәшне ачыклау			
55	С.Хәким. “Бер горурлык хисе”, “Башка берни	Рефлексия дәресе	С.Хәким ижатын өйрәнү, “Бер горурлык хисе”,	Туган жиребез белән	Мөстәкыйль фикер йөртә белү; төрле	С.Хәкимнең тормыш юлы һәм ижаты турында	Текстны сәнгатьле уку, шигырь ахырындагы			

	дә кирәкми” шигырьләре		“Башка берни дә кирәкми” шигырьләрен анализлау	горурулана алу; әхлак нормаларын, жәмгыятьтә яшәү кагыйдәләрен аңлау	фикерләрне исәпкә алу һәм үз позицияне нигезли белү; иң мөһим мәгълүматны аерып ала белү	белешмә алу, “Бер горурулык хисе”, “Башка берни дә кирәкми” шигырьләрен анализлау, лирик герой, строфа төшенчәләрен аңлау	сорауларга җавап бирү; элекке һәм хәзерге Татарстан турында чагыштырып сөйләү			
56	Ф.Садриев. “Тургай ни дип жырлый?” әсәре	Яңа белемнәрне ачу дәресе	Ф.Садриевның “Тургай ни дип жырлай?” әсәрен өйрәнү	Күчмә кошларны сакларга кирәклеген, аларның кеше тормышындагы ролен аңлау	Бәхәсләшә, әдәбиятны экология предметы белән бәйләп, табигать турында күзаллау формалаштыра белү; укылган әсәр буенча сораулар бирә белү	Ф.Садриевның “Тургай ни дип жырлай?” әсәре укып анализлау	Әсәр белән картина өстендә эшләү; уртаклыкларны табу			
57	Р.Вәлиева. “Табигать баласына” шигыре	Үстерелешле эзләнү дәресе	Р.Вәлиева ижаты турында белешмә бирү. “Табигать баласына” шигыре өйрәнү. Табигать матурлыгы турында сөйләшү	Табигатьне саклау, аның кеше тормышындагы ролен аңлау	Укытучы сөйләмен тыңлый һәм аңлай белү; дәресең темасын, максатын формалаштыра белү	Р.Вәлиеваның тормышы, ижаты турында кыскача белешмә алу; “Табигать баласына” шигырен анализлау	Китап күргәзмәсен карау; шигырьне укып, ритм, рифмасын табу; кызыл китапка кертелгән үсемлекләр турында сөйләшү	Ижади эш яклау.		
58	М.Әгъләмов. “Матурлык минем белән” шигыре	Үстерелешле эзләнү дәресе	М.Әгъләмовның “Матурлык минем белән” шигырен укып анализлау	Матурлыкның һәрчак янәшәдә булуын, аны күрә белергә, саклай белергә	Үзегә кирәкле мәгълүматны төрле чыганақлардан туплай белү; сәнгатьле укый белү	М.Әгъләмовның тормышы, ижаты турында кыскача белешмә алу; “Матурлык минем белән” шигырен укып анализлау	Шигырьне строфалап уку, кабатланып килгән юлларны тикшерү; мини-сочинение язу			

				кирәклеген аңлау, сүз сэнгатенең кыйммәтен күрә белү						
59	Туган як турында – шагыйрьләр	Рефлексия дәресе	Туган як турында шигырьләр уку	Туган якның матурлыгын тоя, аңлый белү; туган жиребезнең иң кадерле жир икәнен аңлау	Максатка ирешү юлларын билгели белү; иптәшләрәң алдында төрле темаларга чыгыш ясый белү; укылган, тыңланган әсәрләр буенча сораулар, аларга жаваплар бирә белү	Г.Афзал, Р.Вәлиевның шигырьләре белән танышу	Шигырьләрне укып анализлау; текст ахырындагы биремнәрне үтәү; тема буенча өйрәнгән шигырьләрне кабатлау, исемнәрен, авторларын язып алу			
60	Б.С.Ү. Шишкин наратлары	Рефлексия дәресе	Туган як турында шигырьләр уку, картина белән эшләү	Туган якның матурлыгын тоя, аңлый белү; туган жиребезнең иң кадерле жир икәнен аңлау	Үзләштерелгән һәм ныгытырга кирәк булган материалны билгели белү; диалогик һәм монологик сөйләм төзи белү; үзбәя	К.Сибгатуллинның “Шишкин наратлары” шигыре, И.Шишкинның “Нарат урманы” картинасы белән танышу	Шигырь һәм картина өстендә эшләү; тест эшләү	Тест		
Тәржемә әсәрләр										
61	А.Платонов. “Ягъфәр бабай” әсәре	Яңа белемнәр ачу дәресе	Тәржемә әсәрләрне уку. А.Платоновның “Ягъфәр бабай” әсәрен өйрәнү	Сугыш вакытында тылдагы авыр хезмәт, жимереклекләр, эшләргә кеше юклыктан жыелмаган	Өстәмә белем чыганаclarыннан ачуның тормышын һәм ижатын белү; геройларны тасвирлап сөйли белү; диалогик сөйләм төзи белү	А.Платоновның “Ягъфәр бабай” хикәясе белән танышу	Дәреслектән автор турындагы юлларны уку; әсәрне уку; сүзлек белән эшләү; план төзү, эчтәлек сөйләү			

				иген кырлары, өлкәннәр тормышы авырлыклары н аңлау, хөрмәт хисе булдыру						
62	Дж.Родари. “Әбинең кошчыклары” хикәясе	Яна белемнәр ачу дәресе	Тәржемә әсәрләрне уку. Дж.Родариның “Әбинең кошчыклары” хикәясе белән танышу	Өлкәннәр кадерен, гайлә кыйммәтен аңлау	Әсәр буенча сораулар төзи белү; сүзлек белән эшли белү; укыганны гомумиләштереп, нәтижә ясый белү	Дж.Родариның “Әбинең кошчыклары” хикәясен укып анализлау	Текстны уку, дәреслектә бирелгән сораулар буенча эшләү			
63	А.Экзюпери. “Нәни принц” әсәре (сыйныфтан тыш уку)	Яна белемнәр ачу дәресе	Тәржемә әсәрләрне уку. А.Экзюпериның “Нәни принц” әсәре белән танышу	Тормышта хыяллана белүнең, белемнең кирәклеген аңлау	Сүзлек белән эшли белү; бирелгән темага әңгәмә кора белү; мөстәкыйль рәвештә дәреснең максатларын формалаштыра белү	А.Экзюпериның “Нәни принц” әсәрен өйрәнү	Әсәр өстендә эшләү, мөстәкыйль эш эшләү	Мөстәкыйль эш		
Шагыйрь һәм язучылар ижатында юмор										
64-65	А.Гыймадиев хикәяләре	Гомумметодологик юнәлешле дәрес	А.Гыймадиев әсәрләрендә юморның бирелешен күзәтү	Тормышта юмор белән яшәү жинелрәк, кызыктырак икәнлегенә төшенү	Диалог төзи, әңгәмә кора белү; кирәкле мәгълүматны табып, анализлый белү; төрле фикерләрне исәпкә алу һәм	А.Гыймадиев хикәяләре белән танышу; юмор төшенчәсен аңлау	Хикәяләрне уку; интернет-сүзлек белән эшләү; хикәяләрдә юморны табу			

					үз позицияне нигезли белү					
66	Шәүкәт Галиев шигырьләре	Гомуммето- дологик юнәлешле дәрәс	Шәүкәт Галиев шигырьләрен уку, юмор поэтикасын аңлау	Хезмәтнең кирәклеген, тормыштагы ролен аңлау	Тыңлаган әсәрләр буенча сораулар бирә белү; үз фикереңне кыскача әйтөп бирә белү; белешмә материаллар белән эшли белү	Шәүкәт Галиев шигырьләрен укып анализлау	Шигырьләрне уку, юмор бирелгән урыннарны табып уку, фикер алышу; “Татар исемнәре ни сөйли?” китабыннан “гүһәр” сүзенә мәгънәсен эзләп табу			
67- 68	Л.Лерон. “Зөһрә кыз – безнең авылдан” хикәясе, “Песи булсаң иде” шигыре	Рефлексия дәрәсе	Л.Лерон ижатында юморның бирелешен карау, пародия турында сөйләшү	Тормышта хыяллана белүнең, юморның кирәклеген аңлау	Күмәк эш вакытында, фикер агышлары төрле булганда, бер фикергә килә белү; үз фикерен тексттан өземтәләр китереп дәлилли белү; шигъри кабатлап сөйләүнең төрле төрләрен куллана белү; әкият һәм чынбарлык элементларын табып, чагыштыра белү	Л.Леронның “Зөһрә кыз – безнең авылдан” хикәясен, “Песи булсаң иде” шигырен укып анализлау; эпиграф төшенчәсен аңлау	Әсәрләрне уку, әкият һәм чынбарлык элементларын табу; гиперболаларны эзләү; юмор элементларын табу; эпиграф төшенчәсен аңлату			
69	Р.Миңнуллин, Р.Корбан ижатларында юмор	Рефлексия дәрәсе	Р.Миңнуллин, Р.Корбан ижатларында юмор бирелешен карау	Тормышта хыяллана белүнең, юморның кирәклеген аңлау	Мөстәкыйль фикер йөртә белү; сүзлек белән эшли алу; мөстәкыйль рәвештә	Р.Миңнуллин, Р.Корбан ижатлары белән танышу; юмор төшенчәсен аңлау	Шигырьләрне уку, иң оста укучыны билгеләү; сораулар өстендә эшләү			

					дәреснә проблемасын формалаштыра белү; шигъри кабатлап сөйләүнең төрле төрләр куллана белү					
70	Ел бие үткәннәрне йомгаклау. Ф.Яруллин. “Жыр калдырыйк” шигыре	Кабатлау- йомгаклау дәресе	Ел бие өйрәнгәннәрне кабатлау. Ф.Яруллинның “Жыр калдырыйк” шигырен уку	Татар әдәбиятының укучы тормышында гы ролен, яшәешне бизәвен аңлау	Иптәшләрнең жавапларын бәяли белү; максатка ирешү юлларын билгели белү; активлыкка, мөстәкыйль фикер йөртүгә, акыл эшчәнлегенә өйрәнә белү	Ф.Яруллинның “Жыр калдырыйк” шигырен өйрәнү	Укучылар үзләре ижат иткән әсәрләрне уку; Ф.Яруллинның “Жыр калдырыйк” шигырен уку; тест эшләү	Тест		

Рус телендә гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәпләре (V сыйныф) өчен татар әдәбиятыннан эш программасы

(Татар әдәбияты: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен дәреслек (татар телен өйрәнүче укучылар өчен). 5 нче с-ф. Ике кисәктә. / Ә.Р.Мотыйгуллина, Р.Г.Ханнанов, Л.К.Хисмәтова. – Казан: "Мәгариф-Вақыт" нәшр., 2014. – 111 б. дәреслеге буенча).

Төзүче-авторлары:

Салихжанова И.Л., Казан шәһәре Совет районы аерым фәннәрне тирәнтен өйрәнүче 141 нче урта гомуми белем бирү мәктәбенең татар теле һәм әдәбияты укытучысы.

Рахимова М.С., Казан шәһәре Совет районы аерым фәннәрне тирәнтен өйрәнүче 141 нче урта гомуми белем бирү мәктәбенең татар теле һәм әдәбияты укытучысы.

Аңлатма язуы

5 нче сыйныфлар өчен татар әдәбиятыннан эш программасы Россия Федерациясендәге һәм Татарстан Республикасындагы мәгарифкә кагылышлы хокукый-норматив актларга һәм федераль дәүләт стандартларына нигезләнеп төзелде:

1. Россия Федерациясенең “Мәгариф турында”гы Законы (Федеральный закон от 29.12.2012 273-ФЗ “Об образовании в Российской Федерации”).
2. Татарстан Республикасының “Мәгариф турында”гы Законы (Закон Республики Татарстан “Об образовании” № 68-ЗРТ от 22 июля 2013 года, статья 8).
3. Россия Федерациясенең “Россия Федерациясе халыктелләре турында”гы 126-ФЗ нчы номерлы Законы (24.07.1998).
4. РФ Мәгариф һәм фән министрлыгы приказы, 30 нчы август, 2013 нче ел №115 (“Об утверждении Порядка организации и осуществления образовательной деятельности по основным общеобразовательным программам – начального общего, основного общего и среднего общего образования”).
5. “Татарстан Республикасының халык телләре турында” Законы (Закон Республики Татарстан от 08.07.1992 № 1560-ХП (ред. от 03.03.2012г.) “О государственных языках Республики Татарстан и других языках в Республике Татарстан”).
6. “Татарстан Республикасы дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр турында” Татарстан Республикасы Законы, 2004 нче ел, 1нче июль.
7. “2014-2020 нче елларга Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләрне саклау, өйрәнү һәм үстерү буенча Татарстан Республикасы дәүләт программасы”, 2013 нче ел, 25 нче октябрь, 794 нче карар.
8. Төп гомуми белем бирүнең Федераль дәүләт белем бирү стандарты (Россия Мәгариф һәм Фән министрлыгында 2010 нчы елның 17 нче декабрь боерыгы 1897 нче номер белән расланган, РФ Юстиция Министрлыгында 19644 нче регистрацион номеры белән 2011нче елның 1 нче февралендә теркәлгән).
9. Татарстан Республикасында 2012-2020 нче елларда фән һәм мәгариф үсеше турында “Дәүләт программасы”.
1. 2010-2015 нче елларда Татарстан Республикасында мәгарифне үстерү стратегиясе “Киләчәк” программасы.

Эш программасы Татарстан Республикасы Мәгариф һәм Фән министрлыгы министрлыгы тарафыннан рөхсәт ителгән “Рус телендә гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәпләре (V-VII сыйныфлар) өчен татар әдәбиятыннан авторлык программасы” (Төзүче-авторлары: А.Р.Мотыйгуллина, Р.Г.Ханнанов, Л.К.Хисмәтова, Э.Х.Гыйзәтуллина, Г.Г.Мулласалихова). – Казан, 2014), 5 нче сыйныф өчен Ә.Р.Мотыйгуллина, Р.Г.Ханнанов, Л.К.Хисмәтова эшләгән (Казан: "Мәгариф-Вақыт" нәшр., 2014) Татарстанның Мәгариф һәм Фән министрлыгы тарафыннан тәкъдим ителгән дәреслеккә нигезләнеп төзелде.

Дәреслек: Татар әдәбияты: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен дәреслек (татар телен өйрәнүче укучылар өчен). 5 нче с-ф. Ике кисәктә. / Ә.Р.Мотыйгуллина, Р.Г.Ханнанов, Л.К.Хисмәтова. – Казан: "Мәгариф-Вақыт" нәшр., 2014. – 111 б.

Рус телле балалар өчен әдәбият укытуның төп **максаты**:

1. Туган халкыбызның һәм җирле халыкның телен, мәданиятен, әдәбиятын яхшы белгән, һәрьяктан камил шәхес (гражданин) тәрбияләү.
2. Халык тарихын һәм мирасын өйрәнү аша укучыларда Ватанга мөһабәт, олыларга, кечеләргә һәм гомумән кешегә ихтирам, мөһабәтлелек, шәфкатьлелек хисләре уяту.

Өлеге максатны тормышка ашыру өчен, түбәндәге **бурычлар** билгеләнде

- Укучының татар әдәби телен үзләштерүенә, текстны аңлап, сәнгатьле итеп, йөгерек укуына, матур әдәбият әсәрләрен мөстәкыйль уку күнекмәләре формалаштыру, телдән һәм язма сөйләмнәрен үстерү.
- Татар әдәбияты турындагы мәгълүматларны төрле халык фольклоры, әдәбияты, мәданияте, милли образлары белән чагыштырма-типологик аспектта бирү;
- Татар халык авыз иҗаты турында тулы күзаллау булдыру, аны баланың үз туган халыкының рухи жәүһәрләре белән чагыштырырга күнектерү;
- Татар әдипләре, мәданият әһәлләре турында күзаллау булдыру, аларны танырга, аңларга, башка халык сүз сәнгәтен үстерүчеләр белән чагыштырма планда бәяләргә өйрәтү;
- Балаларны, гомумән, татар әдәбияты, халык авыз иҗаты, татар халкының җыр-музыкасы, сынлы сәнгәте белән таныштыру, күренекле язучылар һәм аларның әсәрләрен үзләштерүләренә ирешү, матур әдәбият әсәрләрен (яки әдәби әсәрләрдән өзекне) укып үзләштерү, алар турында үз фикерләрен әйтергә өйрәтү.
- Әдәби-теоретик төшенчәләренә аңлату һәм кулланырга өйрәтү.
- Укучыларга татар халкының килеп чыгышы, тарихи язмышы, милләттәшләребез тормышы турында мәгълүмат бирү.
- Эстетик тәрбия бирү, табигатькә сакчыл, мөһабәтле караш уяту.
- Әдәби әсәрләрен өйрәнү барышында укучыларны сәнгатьле уку алымнарына өйрәтү. Бу жәһәттән эш түбәндәге юнәлешләрдә алып барыла:
  - татар телен үзгәрткән авазларын әйтү күнекмәләре булдыру;
  - сүз басымын дөрес куя белү;
  - логик басымны дөрес куя белү;
  - тавышны дөрес төшерә һәм күтәрә белү, ягъни интонацияне дөрес куллану күнекмәләре булдыру һ.б.
- Татар, рус, Россиядә яшәүче башка халыклар, бөтендөнья әдәбияты белеме казанышларының уртак нигезен аңлау, аларны үстерү һәм киңәйтү.

Уку фәнненең уку планында тоткан урыны

Мәктәптә әдәбият предметы – кирәкле, әһәмиятле предметларның берсе. Ул укучыларны тормышны үзенчәлекле итеп танып белергә өйрәтә, хисси-эмоциональ дөньясын баета, эстетик зәвык тәрбияли, сөйләмен үстерә, гомумән, шәхес итеп тәрбияләүдә зур роль уйный.

Укыту планында каралганча, татар әдәбияты дәресләре өчен атнага 2 сәгать исәбеннән елга 70 (35) сәгать бирелә.

5 нче сыйныф укучыларының әзерлек дәрәжәсенә таләпләр:

- әдәби әсәрләргә сүзләрен дәрәжәсә әйтәп йөгәрек уку;
- авторның әйтәргә теләгән фикерен аңлау, үз мөнәсәбәтен белдерү, өләшләргә бүлә һәм планын төзи белү;
- әдәби – теоретик төшенчәләргә рус әдәбияты белемә белән тәңгәлләштерү;
- татар әдәбиятының дөнья культурасында тоткан урынын аңлау;
- авторларның тормыш юлы һәм ижаты турында кыскача күзаллау;
- 8–10 татар, рус, чит ил язучысы, шагыйрьләргә исемнәрен һәм алар язган әсәрләргә белү;
- 3–4 сәнгәт әһеленә тормышы, ижатын турында мәгълүматлы булу;
- Казан һәм Татарстан төбәгендәгә мәдәният учаклары (музей, театр, концерт залы, һ. б.), балалар матбугаты турында белү;
- төрле халыкларның фольклор үрнәкләрен татар халык авыз ижаты белән чагыштыру;
- төрле халыкларның киң таралган мифларыннан хәбәрдар булу, берничә мисал китерә белү;
- 5 мәкаль, 5 әйтәмне русча эквивалентлары белән истә калдыру;
- мәкаль белән әйтәм, миф белән әкият, халык жыры белән автор жыры арасындагы аерманы белү;
- төрле авторларның 2–3 шигырен ятган сөйли белү;
- сүзлекләр, энциклопедияләр, Интернет-ресурслардан файдаланып, үзенә кирәкле материалны табу;
- төрле темаларга проект эше яклау;
- әдәби әсәргә тормыш белән бәйләп, үз гәмәлләренә бәя бирү.

Укытуның көтелгән нәтижәләре

- өйрәнгән әдәби әсәргә эчтәлеген аңлау;
- классик әдипләргә (К.Насыри, Г.Тукай, М.Жәлил, Г. Исхакый) биографик белешмәләргә белән танышу;
- өйрәнгән әдәби-теоретик төшенчәләргә истә калдыру;
- әдәби текстны кабул итү һәм анализлау;
- әдәби текстның мәгънәви өләшләрә аерып чыгару, укыган буенча тезислар һәм план төзү;
- әдәби әсәргә төрән һәм жанрын ачыклау;
- укыган әсәргә темасын, проблемасын билгеләү;
- геройларга характеристика бирү;
- әдәби әсәргә эпизодларны һәм геройларны чагыштыру;

- укыганга үзеңнең мөнәсәбәтеңе белдерү;
- әсәрне (өзекне) сәнгатьле итеп уку;
- кабатлап сөйләүнең төрләрәнән файдалану;
- өйрәнелгән әсәрләргә бәйле рәвештә телдән һәм язмача фикер белдерү;
- укыган әсәр буенча фикер алышуда катнашу, фикерне дәлилли белү;
- аерым автор, аның әсәре, гомумән әдәбият турында кирәкле мәгълүматны белешмә әдәбият, вакытлы матбугат, интернет чаралары һ.б. аша эзләү.

Шәхескә кагылышлы нәтижеләр:

- туган илгә мөхәббәт, ватанпәrvәрлек хисләре, туган телгә сакчыл караш тәрбияләү;
- милли үзәң формалаштыру;
- укуга карата теләк-омтылыш, җаваплы караш булдыру;
- әйләнә-тирә табигатькә дәрәс караш булдыру;
- кешеләр белән аралаша белү культурасы тәрбияләү;
- гаделлек, дәрәслек, яхшылык, мәрхәмәтлелек һәм аларның кирәсе булган сыйфатларны тану, бәяләү;
- алган белем һәм осталыкны тормышта максатчан куллануырга өйрәнү.

Метапредмет нәтижеләр:

“Әдәбият” курсының өйрәнүнең метапредмет нәтижеләре булып, универсаль уку-укыту гамәлләре формалаштыру санала (УУГ)

Танып-белү гамәлләре:

- әдәби әсәрне дәрәс аңлап уку һәм анализлау;
- дәрәс нәтижеләр чыгару, гомумиләштерү;
- сәбәп-нәтижә бәйләнеше булдыру;
- үз фикереңне исбатлый һәм яклы алырга күнектерү;
- әсәр хакында дәрәс фикер йөртә алу.

Коммуникатив гамәлләр:

- иптәшеңне тыңлай, ишетә белү, ишеткәнән үз фикере белән чагыштыру;
- нәтижәгә килгәнче, төрле карашларны өйрәнү һәм дәрәс юлны сайлау;
- үз фикереңне телдән һәм язма формада башкаларга җиткерә белү;
- килеп чыккан проблемаларны уртага салып хәл итү;
- төркемнәргә берләшү, бер фикергә килә белү;
- өлкәннәр һәм яшьтәшләрең белән продуктив уртақ гамәл оештыру;
- текст буенча сораулар бирә белү.

Регулятив гамәлләр:

- дәрәснең темасын, проблемасын, максатын мөстәкыйль таба белү;
- укыту проблемасын чишү;
- план буенча эшли белү;
- үз фикерләреңне мөстәкыйль дәлилләү;
- үзәнализ һәм үзбәя булдыру.

Предмет нәтижеләр:

- төрле жанрдагы әдәби әсәрләреңне аңлап һәм иҗади уку;

- әдәби әсәрләрне анализлау, аларның билгеле бер жанрга каравын, теманы аңлау һәм формалаштыру, идеясен аңлау;
- геройларга характеристика бирү, төрле әсәрдәге бер яки берничә герой белән чагыштыра белү;
- татар әдәбияты һәм мәдәниятенәң әхлакый һәм рухи кыйммәтләрен үзара якынайту, башка халыкларныкы белән чагыштыру;
- төрле жанрдагы әдәби әсәрләрне ишетеп кабул итү, аңлаешлы уку, эчтәлекне дәрәс аңлау.

Курс темаларының эчтәлеге

Кереш.

Язучылар китапның кеше тормышындагы роле турында. Китап бер буынның икенчесенә васыяте. Китапның төзелеше (тышы, титул, форзац битләре, астөшермәләр, бүлек исемнәре); китапны төзүчеләр (авторлары, рәссамы, редакторлары, корректоры, жыючылары, нәшрияты). Татар әдәбияты дәрәслеге һәм аның белән эшләрү үзенчәлекләре.

I. Борын-борын заманда.

Халык авыз ижаты.

Фольклор – халыкның коллектив ижат жимеше. Анда халыкның теләк-омтылышының чагылышы. Фольклорның вариантлы булуы. Фольклор әсәрләрен башкаручылар (әкият сөйләүчеләр, чичәннәр һ.б.). Фольклор әсәрләренәң төрләре, жанрлары. Балалар фольклоры (бишек жырлары, табышмаклар, тизәйткечләр һ.б.).

Әдәбият теориясе. Фольклор. Халык авыз ижаты.

Татар халык әкиятләре. Халык прозасының бер төре буларак әкиятләр. Әкиятләренәң хайваннар турында, тылсымлы, тормыш-көн күреш төрләре булуы. Әкиятләргә салынган мәгънә, аларның әкият төзәтүгә юнәлдерелгән булуы, фәлсәфәсе.

«Ак бүре» (татар халык әкиятте). Әкияттә яхшылык белән явызлык көрәше. Әкияттә халык морале, тылсым элементлары. Ак бүренәң төрки халыкларның тотемы булуы. Әкияттәге традицион образлар. Тылсымлы әкиятләренәң поэтикасы. Тылсымлы әкияттә фантастика.

Татар халык әкиятте «Абзар ясаучы төлке», «Өч кыз», «Башмак», «Куркак юлдаш», рус халык әкиятләре «Төлке белән Алёнушка», башкорт халык әкиятте «Карга ни өчен исемен әйтеп бетерми?» Төрле халык әкиятләренәң уртак һәм аермалы яклар. Әкиятләрдә халыкның яшәрү рәвеше, менталитеты чагылышы. Әкият геройлары, аларга хас сыйфатлар.

Әдәбият теориясе. Әкият. Әкият төрләре. Әкиятләренәң теле. Гипербола, литота. Әкият формулалары. Чагыштыру.

II. Әкият яздым, укыгыз...

Халык әкиятләренән үсеп чыккан автор әкиятләре турында мәгълүмат. Аларның уртак һәм аермалы яклары. Автор әкиятләренәң халык әкиятләренәң мотивлары, образларының үстерелеше.

Каюм Насыри. Тормыш юлы турында мәгълүмат.

«Патша белән карт» әкиятте. Әкияттә ил белән идарә итүче образы. Халыкның бер вәкиле булган тапкыр карт образы, аның зирәклеге. Әкиятнең диалогка корылган булуы. **«Күлгә»** әкиятенә салынган мораль.

Габдулла Тукай. Эдип турында мәгълүмат.

«Су анасы» әкият-поэмасы. Әкият-поэмада кеше һәм табигать мөнәсәбәтләре. Су анасы мифик образы. Әсәрдә малай образының бирелеше, аңа салынган мәгънә. Г.Тукай әкиятләренә иллюстрацияләр авторы – Байназар Әлменов. Аның ижаты, ачыш-табышлары.

Әдәбият теориясе. Әкият-поэма төшенчәсе.

Фәнис Яруллинның «Хәтерсез Күке» әкиятте. Әкиятнең эчтәлегә. Күке образы. Авторның ачышы. Халык әкиятләре уртак яклары.

Владимир Дальның «Кар кызы» әкиятте. Рус халык әкиятенең эчтәлегә. «Төлкә белән Алёнушка» әкиятте белән уртак яклары.

Ганс Христиан Андерсенның «Борчак өстендәге принцесса» әкиятте. Әкиятләрдә төрле катлам халык вәкилләрен ачу үзенчәлегә. Әкияттә халык әкиятләренә хас үзенчәлекләр.

Туфан Миңнуллинның «Гафият турында әкият» әкият-пьесасы. Драматургиядә халык әкиятләренә мотивын куллану. Гафият исемле малай, әкиятче, мифик образлар, урман жәнлекләре образлары. Алар аша автор идеясенә ачылуы.

Әдәбият теориясе. Әкият-пьеса төшенчәсе.

«Әкият» курчак театры турында мәгълүмат. Театрлар тарихында курчак театрларының урыны, әһәмияте. Казандагы «Әкият» курчак театрының бинасы, репертуары, житәкчеләге, режиссёрлары, актёрлары.

III. Хыял канатларында.

Адлер Тимергалин Адлер Тимергалин турында белешмә.

«Сәер планетада». Әсәрдәге вакыйгалар аша балаларда җаваплылык хисләре тәрбияләү. Әсәрдәге фантастик алымнар.

Теоретик төшенчә. Фантастика. Фантастик элементлар.

Рудольф Эрих Распе.

«Сигез аяклы куян». Барон Мюнхгаузен мажараларының берсен өйрәнү. Әсәрдәге чынбарлык белән фантастиканың нисбәте.

IV. Белем баскычлары.

Белемгә омтылу. «Мөхәммәдия» мәдрәсәсе турында мәгълүмат. Мәдрәсәнең 1882 нче елда Казанда ачылуы. Анда белем алучыларның шәкертләр дип аталуы.

Казанның Татар укытучылар мәктәбе турында мәгълүмат. Аның 1876 нчы елда ачылуы. Дүрт ел дәвамында белем алган укучыларның рус теле укытучысы булып китүе. Аларны Василий Радлов, Василий Богородицкий, Каюм Насыри укытуы.

Казан университеты турында мәгълүмат. Аның 1804 нче елның 17 нче ноябрәндә ачылуы. Анда Карл Фукс, Илья Березин, Николай Лобачевский эшләве. Анда белем алган атаклы кешеләр. Хәзер аның Казан (Идел буе) федераль университеты дип аталуы.

Гаяз Исхакый. Язучы турында мәгълүмат.

«Мөгаллим» пьесасы. Салих образы. Аңа салынган автор идеалы.

Дәрдемәнд. Дәрдемәнд турында мәгълүмат.

«Кил, өйрән...» шигыре. «Кил, өйрән...» шигыренә бәйләп телләр белүнең әһәмияте турында сөйләшү.

V. Балачак – хәтерләрдә мәңгә калачак...

Габдулла Тукайның «Исемдә калганнар» әсәреннән өзек. Әсәрдә кечкенә Тукай образының бирелүе. Автобиографик әсәр герое белән Тукай арасында уртак һәм аермалы яклар. Кечкенә Габдулланың **Хажиморат Казаковның «Бәләкәй Апуш» картинасында** сурәтләнеше.

Рабит Батулла.

«Тукай-Апуш» эсәре. Кечкенә Апушка хас сыйфатлар. Аның иптәшләреннән аермалы ягы – сәләтле булуы.

Габдулла Тукайның Кырлайдагы музей. Музей урнашкан төбәк. Андагы истәлекле экспонатлар.

Теоретик мәгълүмат. Мемориаль комплекс.

Ибраһим Газның «Илдус» эсәре. Малайның үз-үзен тотышы. Лагерьда Илдус белән бәйлә вакыйга турында сөйләшү.

«Салават күпере» журналы. Аның тарихы һәм бүгенгесе турында мәгълүмат.

VI бүлек. Ватаным өчен.

Гадел Кутуйның «Рөстәм мажаралары» повестеннан «Әби әкиятә», «Яз житкәч», «Сихерле чәчәкләр», «Расад» бүлекләрен уку. Рөстәм образы турында сөйләшү. Малайга хас сыйфатларны табу. Хыял белән чынбарлык арасындагы аерманы табарга өйрәнү.

Муса Жәлил.

«Сагыну», «Соңгы җыр» шигырьләре. Аларга салынган хисне аңлау. «Алтынчәч» либреттосыннан өзек өйрәнү. Либреттоның әкияткә һәм дастанга нигезләнеп язылган булуы. Аның төп каһарманнары: Тугзак ана, Жик, Алтынчәч. **Нәжип Жихановның** либреттога музыка язуы. Композиторның ижаты.

Муса Жәлил исемендәге Татар дәүләт академия опера һәм балет театры турында мәгълүмат.

Җырчы Мөнирә Булатова ижаты. Ул башкарган арияләр. Язмышының опера сәнгате белән бәйлә булуы.

Фатих Кәримнең «Кыр казы», «Ватаным өчен», «Сөйләр сүзләр бик күп алар...» шигырьләрен уку. Аларда Туган илне саклау, ярату хисләренең салынган булуы.

Лев Кассильнең «Мәңгелек хәтер». Мәскәү Кремле янындагы мәңгелек ут. 1965 нче елда Мәскәүгә герой-шәһәр исеме бирелүе.

Фаил Шәфигуллин.

«Сугышчан бурыч» хикәясе. Эсәрдә Нәбир исемле малайның үз-үзен тотышы. Малай кылган гамәлләр.

Шәүкәт Галиев.

«Аталы-уллы солдатлар» балладасы. Илне басып алучыларга көрәштә халыкның фидәкарьлеге. Ил батырларына хөрмәт.

Әдәбият теориясе. Баллада.

VII. Кояшлы ил – бәхет иле.

Нәби Дәүлинең «Бәхет кайда була?» «Мин җирдә калам» шигырьләрендә бәхет эзләү һәм табу кебек фәлсәфи мәсьәләнең чишелеше. Лирик герой өчен бәхетнең үзе яшәгән җирдә булуы.

Теоретик төшенчә. Шигырь. Ритм. Рифма.

Мәдинә Маликованың «Ожмах балалары». Пьесада кешенең үз илендә, туганнары янында гына бәхетле була алуы.

Фатих Хөсни. Автор турында белешмә.

«**Чыбыркы**» хикәясе . Хикәядә малайның үз эшләре өчен жавап бирүе. Авторның бала психологиясен ачу үзенчәлеге.

Әдәбият теориясе. Сюжет. Сюжет элементлары (экспозиция, төенләнеш, вакыйгалар үстәрелеше, кульминация, чишелеш).

Фоат Садриевның «Көнбагыш чәчәге» хикәясе. Яхшылыкның нәтижәсе яхшылык булуын аңлау.

Әхмәт Рәшитов.

«**Кояшлы ил – бәхет иле» шигыре.** Туган ил кадерен белергә өйрәтү. Лирик геройның кичерешләрен ачу.

Мәгъсүм Хужин.

«**Туган көн» хикәясе.** Олыларга игътибарлы булырга өйрәтү. Кешеләрнең күңелен күтәрү – зур бәхет булуын ачыклау.

VIII. Кеше – табигать баласы.

Равил Фәйзуллинның «Табигать кочагында» шигыре. Шигырьдә табигатьне саклау, аны ярату хисләре өстенлек итүен ачыклау.

Мөдәррис Әгъләмовның «Матурлык минем белән» шигыре, «Жир-ана, кояш һәм башкалар» балладасы. Матурлыкны табигатьтән эзләү мотивы. Табигатьнең кешеләргә мәрхәмәтле булуы, аны сакларга кирәклегә.

Рәссам Иван Иванович Шишкин ижаты. Аның Татарстан белән бәйле язмышы. Ижаты.

Нури Арслановның «Ринат авылда» шигыре. Лирик геройның авыл табигате, мохите белән танышуы.

Гәбделхәй Сабитов.

«**Чәчәк нигә боекты?» хикәясе.** Кызчыкның әнисенә ярдәм итүе, табигатьне яратуы.

Борис Вайнерның «Искиткеч китап». Елның дүрт фасылы. Аларның һәрберсе үзенчә матур булуы.

IX. Эш беткәч көләргә ярый.

Ләбиб Леронның «Пирамида» хикәясе. Укучыларда белем алуга теләк тудыру. Укымыйча гына белемле булып булмавын ачыклау.

Теоретик төшенчә. Юмор.

Алмаз Гыймадиев.

«**Зөлфия + ... мин» хикәясе.** Яшүсмерләргә беренче мәхәббәт хисләренең сурәтләнеше. Язуда гына түгел, тормышта да хаталар жибәрергә ярамавын ачыклау.

Шәүкәт Галиев.

«**Ул кем?» «Әлләкем», «Мәрзия мәсьәләсе» шигырьләре.** Шагыйрьнең табышмак, юмористик шигырьләрендә бала хисләренең ачылышы.

Әсәрләр минимумы

Дәреслеккә салынган әдәби әсәрләрнең нигезен “Үрнәк программа”да күрсәтелгән (төзүчеләре: *Ф.Х.Жәүһарова, К.С.Фәтхуллова*) әдәби әсәрләр минимумы (7 әсәр) тәшкил итә. Алар түбәндәгеләр:

К. Насыри, “Патша белән карт”;

Г. Тукай, “Су анасы”;

М. Жәлил, “Алтынчәч” (либреттодан өзек);

Ф. Кәрим, “Кыр казы”;

Ф. Хәсни, “Чыбыркы” (хикәясеннән өзек);

М. Әгъләм, “Матурлык минем белән”;

Н. Дәүли, “Бәхет кайда була?”

Ятлау өчен тәкъдим ителә торган әсәрләр:

Дәрдемәнд, “Кил, өйрән...”

Ф.Кәрим, “Сөйләр сүзләр бик күп алар...”

Р.Фәйзуллин, “Табигать кочагында”

Дәрестән тыш (өстәмә) уку өчен тәкъдим ителгән әсәрләр

(укытучы сайлавы буенча):

Башмак (татар халык әкиятә)

Төлкә белән Алёнушка (рус халык әкиятә)

Карга ни өчен исемен әйтеп бетерми? (башкорт халык әкиятә)

Куркак юлдаш (татар халык әкиятә)

Каюм Насыйри. Күлэгә

Фәнис Яруллин. Хәтерсез күкә

Владимир Даль. Кар кызы

Ганс Христиан Андерсен. Борчак өстендәге принцесса

Рудольф Эрих Распе. Сигез аяклы куян

Тукай-Апуш. Рабит Батулладан

Илдус. Ибраһим Газидан

Мөнирә Булатова

Фатих Кәрим. Ватаным өчен

Мәңгелек хәтер. Лев Кассильдан

Сугышчан бурыч. Фаил Шәфигуллиннан

Шәүкәт Галиев

Ожмах балалары. Мәдинә Маликовадан

Көнбагыш чәчәгә. Фоат Садриевтан

Әхмәт Рәшитов. Кояшлы ил – бәхет иле

Туган көн. Мәгъсүм Хужиннан

Нури Арсланов. Ринат авылда

Чәчәк нигә боекты? Габделхәй Сабитовтан

Борис Вайнер. Искиткеч китап

Шәүкәт Галиев. Мәрзия мәсьәләсе

Тематик планлаштыру

№	Төп темалар	Уку-укыту эшчәнлеге	Сәгатъләр саны
1	Акыллы сүзгә ни житә! (Халык авыз ижаты)	Халык авыз ижаты турында белемнәрне тирәнәйтү, системалаштыру, халык авыз ижаты һәм матур әдәбиятның уртак һәм аермалы якларын күрсәтү, рус халык авыз ижаты белән чагыштыру	1
2	Белмәгәнгә - әкият, белгәнгә - чын (Әкиятләр)	Әкият турында булган белемнәрне тирәнәйтү, әңгәмәдә катнашу	1
3	Яхшылыкка каршы - яхшылык ("Ак бүре" әкият)	"Акбүре" әкиятен уку, эчтәлеген ачыклау, терек сораулар буенча анализлау. Әкият геройларына бәя бирү, гомумиләштереп нәтижәләр чыгару	3
4	"Булма син төлке - булырсың көлке" ("Абзар ясаучы Төлке" әкият)	Эчтәлекне сорауларга җавап бирү барышында ачыклау, әкияттәге уңай һәм тискәре образларны табу, аларга хас сыйфатларны билгеләү	1
5	Ана дигән хәзинә ("Өч кыз" татар халык әкият)	Текстны сәнгатьле уку, дәрәслектә, эш дәфтәрендә биремнәр эшләп, әкиятнең эчтәлегенә төшенү, кызларга сыйфатнамә бирү	1
6	Борын-борын заманда... (кабатлау)	Халык әкиятләрен гомумиләштереп кабатлау, аларның төрләргә бүленешен искә төшерү	1
7	Яшәгән, ди, булган, ди... (К.Насыри. "Патша белән карт" әкият)	Язучы турында белемнәрне үзләштерү, әкиятне уку, текстка якын килеп эчтәлеген сөйләү; «автор әкият», «әдәби герой» төшенчәләрен аңлату	1
8	Юк дип әйтмә, бардыр ул... (Г.Тукай. "Су анасы" әкият-поэмасы)	Язучының тормыш юлы һәм ижаты турында белемнәрне үзләштерү, әкиятне өйрәнү, әкият-поэмада әкияткә хас сыйфатларны табу; «шигъри әсәр», «әкият-поэма» төшенчәләрен аңлату	1
9	Әкиятче бездә кунакта (Т.Миңнуллинның "Гафият турында әкият" әсәре)	Әкият-пьесаны сәнгатьле итеп уку, рольләргә бүлеп уку, аңлаганны сораулар ярдәмендә тикшерү, анализлау	1
10	Әкияттә кунакта ("Әкият" курчак театры тексти)	Яңа материал белән танышу, укытучының кереш сүзе, укылган текст буенча фикер алышу	1
11	Әкият тә түгел, чын да түгел... (А.Тимергалин. "Сәер планетада" әсәре)	Хикәяне уку, сүзләрен аңлату, образларга телдән характеристика бирү, сораулар буенча төп фикерне табу, нәтижә чыгару	3
12	Белем - бәхет ачыкчы ("Белемгә омтылу" тексти)	Уку, эчтәлеге буенча фикер алышу, мәкальләр уку, рәсемнәр күзәтү.	1
13	Белем укудан башлана ("Мөхәммәдия" мэдрәсәсе" тексти)	Китаптагы текст белән танышу, уку, белем алу, татар халкының белемле булуы турында сөйләшү, укымышлылык турында фикер алышу, укытучы тәкъдим иткән истәлекләр белән танышу	1
14	Укытучылар мәктәбе ("Казанның Татар укытучылар мәктәбе" тексти)	Текстны уку, тема буенча укытучының кереш сүзен тыңлау, әңгәмәдә катнашу	1

15	Казан университеты (“Казан университеты” тексты)	Текст жөмлөлөрөн кыскартып әйтү, сорауларга жавап бирү, әңгәмәдә катнашу, төрле биремнәр эшләү	1
16	Галим кеше хөрмәткә лаек! (Г.Исхакий. “Мөгаллим”)	Әсәрне уку, әчтәлеген аңлау, фикер алышу, идеясен билгеләү	1
17	Кил, өйрән... (Дәрдемәнд. “Кил, өйрән...” шигыре)	Мәктәптә өйрәтелә торган телләр турында фикер алышу, сорауларга жавап бирү, идеяне билгеләү	1
18	Укысаң - белерсең (кабатлау)	Әңгәмәдә катнашу, нәтижәләр чыгару, белемнәрне тикшерү максатыннан тест эшләү	1
19	Исемдә калганнар (Г.Тукай. “Исемдә калганнар”)	Текстны уку, тәржемә итү, укылган өлеш буенча фикер алышу, сөйләү, образларга бәяләмә бирү, сүзлек эше, биремнәр эшләү	4
20	Музейларда - хәтер («Габдулла Тукайның Кырлайдагы музей» тексты)	Тукай музейе белән танышу. Видео, презентацияләр карау	1
21	Ямьле балачак (Кабатлау)	Укыганнарны искә төшереп, гомумиләштереп кабатлау. Тексттан мисаллар китереп, теорияне искә төшерү. Белемнәрне тикшерү максаты белән тест эшләү	1
22	«Әгәр мин тылсымчы булсам...» (Г.Кутуй. «Рөстәм мажаралары»)	Фантастик хикәяләүне аңлап, әсәрне аңлау, сугыш чоры, партизаннар турында әңгәмә кору, сүзләрне тәржемә итеп, мәгънәләр аңлату, геройга характеристика бирү, нәтижә чыгару	4
23	Мин сине шундый сагындым... (М.Жәлил. «Сагыну» шигыре)	Язучы ижаты белән танышу, шагыйрьнең патриотик хистә язылган шигырьләрнен искә төшерү, әсәрне укып, укытучы житәкчелегендә бергәләп анализлау, нәтижә ясау	1
24	Гомере аның моңлы бер жыр иде... (М.Жәлил. «Соңгы жыр» шигыре)	Шигырьне уку, сорау-биремнәргә жавап эшләү, шигырьне анализлау	1
25	М.Жәлиленең «Алтынчәч» либреттосы	Презентация карау, шигырьне уку, әчтәлек белән танышу, әсәрнең төп фикерен аңлату, эш дәфтәрәндә биремнәр эшләү	2
26	Опера ничек туа? (Н.Жиһанов, «Алтынчәч» операсы турында)	Текстларны уку, сөйләү, тексттан мисаллар табып уку, төп фикерне аерып чыгару, сорауларга жавап эшләү	1
27	Муса Жәлил исемендәге Татар дәүләт академия опера һәм балет театры	Текст белән танышу, текстның төп фикерен аңлату, эш дәфтәрәндә биремнәр эшләү, диалогта катнашу	1
28	Кыр казы (Ф.Кәримнең «Кыр казы» шигыре)	Сәнгатьле уку, дәрәслек, эш дәфтәрәндә биремнәр аша лирик әсәрне анализлау	1
29	Сөйләр сүзләр бик күп алар... (Ф.Кәримнең «Сөйләр сүзләр бик күп алар» шигыре)	Сәнгатьле уку өстендә эшләү, әңгәмә, сорауларга жавап бирү	1
30	Аталы-уллы солдатлар (Ш.Галиев. «Аталы-уллы солдатлар» балладасы)	Уку, рәсемнәр буенча әсәрнең әчтәлеген сөйләү, сорауларга жавап бирү, фикерне ачу	1
31	Сугыш кайтавазы (Кабатлау)	Укыганнарны гомумиләштереп кабатлау, тынычлык өчен көрәш алып баручылар турында фикер алышу, нәтижәләр чыгару, белемнәрне тикшерү максаты белән тест эшләү	1
32	Бәхет кайда була? (Нәби Дәүлинең «Бәхет кайда була?» шигыре)	Язучы ижатына күзәтү ясау, әсәрнен укып, ярдәмче сорауларга нигезләнеп, аңа бәя бирү, мәкальләр белән танышу	1

33	Туган жирдә минем бәхетем (Нәби Дәүлинең «Мин жирдә калам» шигыре)	Шигырьне сәнгатьле уку, мәгънәсенә төшенү максаты белән сорауларга җавап бирү, әсәр буенча фикер алышу	1
34	Минем холкым - минем язмышым (Фатих Хөснинең «Чыбыркы» әсәре)	Укытучының сөйләвен тыңлау, әсәрне өлешләргә бүлү, проблемалы сорау куя, аның хәл итү, анализлау, нәтижә ясау	4
35	Кояшлы ил — бәхет иле (Кабатлау)	Бәйләнешле сөйләм телен үстерү, нәтижәләр чыгару, анализ ясау, җыр өйрәнү, белемнәрне тикшерү максатыннан тест эшләү	1
36	Табигать кочагында (Р.Фәйзуллинның «Табигать кочагында» шигыре)	Уку, әңгәмә, биремнәрне үтәү, таблица тутыру, рәсем ясау, шигырьне ятлау	1
37	Матурлык минем белән (М.Әгъләмнең «Матурлык минем белән» шигыре)	Уку, сорауларга җавап бирү, сюжет төшенчәсен искә төшерү. Шигырь буенча фикер алышу	1
38	Җир-ана, кояш һәм башкалар (М.Әгъләмнең «Җир-ана, кояш һәм башкалар» балладасы)	Сүзлек өстендә эш, эчтәлек буенча фикер алышу, баллада төшенчәсе турында сорауларга җавап бирү	1
39	Туган илем — иркә гөлем (кабатлау)	Бәйләнешле сөйләм телен үстерү, нәтижәләр чыгару, анализ ясау, белемнәрне тикшерү максатыннан тест эшләү	1
40	Белем – нур, белмәү – хур (Л.Леронның «Пирамида» әсәре)	Текстны уку, сүзлек эше, рәсем буенча сөйләшү, биремнәр эшләү, сорауларга җавап бирү, рольләргә бүлеп уку	1
41	Беренче хисләр... (А.Гыймадиев «Зөлфия +...мин» әсәре)	Дәреслек, эш дәфтәрендә биремнәрне эшләп, хикәянең эчтәлегенә төшенү, геройларга бәяләмә бирү	1
42	Шәвәли шуклыгы (Ш.Галиевнең «Ул кем?», «Әлләкем» шигырьләре)	Шигырьләргә укып, сораулар буенча анализлау, нәтижәләр ясау	1
43	Проектлар яклау	Командалап эшләү, рубрикаларны укып, фикер алышу, булган материалдан кирәккелен сайлап алып эшкәртү, эшне аудиториягә тәкъдим итү	4
44	Бәйләнешле сөйләм үстерү	Телдән һәм язма телләрен үстерү максатыннан төрле биремнәр эшләү, тормыштан алган фикер-карашларга, хис-кичерешләргә нигезләнеп, ижади эш башкару.	4
45	Дәрестән тыш уку	Дәрестән тыш әдәби әсәрләр уку, аларның эчтәлеген сөйли алу	5
46	Уйныйк та көлик! Йомгаклау дәресе	Уку елы буена үткәннәрне кабатлау, әңгәмәдә катнашу, нәтижә ясау	1
	Барлығы:		70

Укытуны матди-техник яктан һәм мәгълүмати яктан тәмин итү

Укытуны матди-техник һәм мәгълүмати яктан тәмин итү нигезенә түбәндәгеләр керә:

- белем һәм тәрбия бирү өчен барлык шартлар да тудырылган, санитария һәм янгынан саклану нормаларына туры килгән уку бинасы булу;
- әдәбиятны өйрәнү өчен җитәрлек күләмдә дәреслекләр һәм өстәмә методик ярдәмлекләр белән тәмин ителгән китапханә;
- электрон китапханә, башка электрон ресурслар, татарча сайтлардан куллану мөмкинлеге булган компьютер классы;
- лингафон кабинеты;
- электрон һәм басма күрсәтмә әсбаплар, дәреслекләр;
- мультимедиа уку программалары, компьютер программалары;
- укучыларының белемнәрен тикшерү программалары;
- төрле типтагы сүзлекләр, энциклопедияләр;
- белешмә материаллар;
- балалар өчен чыгарылган газета һәм журналлар;
- интерактив тикшерү программалары;
- татар сайтлары (belem.ru; tatarile.org.com).

Әдәбият исемлеге

1. Әдәбият белеме сүзлеге / төз.-ред. А.Әхмәдуллин. – Казан: Татар.кит.нәшр., 1990
2. Әдәбият белеме: Терминнар һәм төшенчәләр сүзлеге. – Казан: “Мәгариф”, 2007.
3. Әдипләребез: библиографик белешмәлек: 2 томда: 1 том/ төз. Р.Н.Даутов, Р.Ф.Рахмани. – Казан: Татар.кит.нәшр., 2009.
4. Әдипләребез: библиографик белешмәлек: 2 томда: 2 том/ төз. Р.Н.Даутов, Р.Ф.Рахмани. – Казан: Татар.кит.нәшр., 2009
5. Дастаннар. – Казан: Мәгариф, 2001.
6. Заһидуллина Д.Ф. Әдәби әсәргә анализ ясау. – Казан: Мәгариф, 2005.
7. Заһидуллина Д.Ф. Мәктәптә татар әдәбиятын уку методикасы. – Яңадан эшләнгән һәм тулыландырылган басма. – Казан: Мәгариф, 2004.
8. Заһидуллина Д.Ф., Закирҗанов А.М. Татар әдәбияты: Теория. Тарих.– Казан: Мәгариф, 2006.
9. Исәнбәт Н.С. Татар халык мәкальләре. 3 томда. – Казан: Татар.кит.нәшр., 2010.
10. Исламов Ф.Ф. Әдәби викториналар – әдәбиятка, сәнгатькә мөһабәт тәрбияләүдә кыйммәтле чара. – Казан, 2005.
11. Йосыпова Н.М. XXгасыр татар шигъриятендә символлар. – Казан: Мәгариф, 2006.
12. Татар әдәбияты тарихы. 6 томда. – Казан: Татар.кит.нәшр., 1983 – 2001.
13. Татар әдәбияты. Теория.Тарих./Д.Заһидуллина, Ә.Закирҗанов, Т.Гыйлажев, Н.Йосыпова. – Казан: Мәгариф, 2006.
14. Татар теленең аңлатмалы сүзлеге. 3 томда. – Казан: Татар.кит.нәшр., 1977, 1979, 1981.

Күрсәтмә материаллар

- Электрон ресурслар: “Бала” китапханәсе, “Татар мультфильмнары”, мультимедиа укуыту программалары; электрон китапханә; татар сайтлары (belem.ru, tatarile.org.com); аудио һәм видео әсбаплар:
- Габдулла Тукай. Интерактив мультимедиа уку-укуыту әсбабы.
- Габдулла Тукай. Энциклопедия. Дисклар коллекциясе.
- «Габдулла Тукай», «Вамин» Татарстанның мәдәни традицияләрен саклау һәм үстерү фонды, DVD и 1 CD дан торган жыентык, 2009.
- Классик әдәбиятыбыз үрнәкләре. Татар әдәбиятыдәресләренә фонохрестоматия (5-11 сыйныфлар). CD 4 форматлы. Төзүчесе: Газимжанова Р.Г.
- Шигърият бакчасында. Татар әдәбияты дәресләренә фонохрестоматия (5-11 сыйныфлар) CD 1, CD 2, CD 3 форматлы. Төзүчесе: Газимжанова Р.Г.
- Фәнис Яруллин. Тормышы һәм ижатына багышланган методик әсбап. Мультимедиа басма.
- Язучыларыбыз чыгышлары һәм алар турында истәлекләр. Татар әдәбияты дәресләренә фонохрестоматия (5-11 сыйныфлар). CD5 форматлы. Төзүчесе: Газимжанова Р.Г.
- Язучылар, композиторлар һәм рәссамнар чыгышлары, алар турында истәлекләр. Татар әдәбияты дәресләренә фонохрестоматия (5-11 сыйныфлар). CD 6 форматлы. Төзүчесе: Газимжанова Р.Г.

Кушымта
Календарь-тематик план¹

№	Дәрес темасы	Дәрес тибы	Төп эчтәлек	Планлаштырылган нәтижеләр			Укучылар эшчән- леге төрләре	Кон- троль эш төрләр е	Үткәр ү ва- кыты план / факт
				шәхескә кагы- лышлы	метапредмет	предмет			
1	Акыллы сүзгә ни житә! (Халык авыз ижаты)	Яңа матери- алны өйрәнү дәресе	Халык авыз ижатына гомуми күзаллау булдыру	Татар халкының тарихын, аның мирасын өйрәнү теләген булдыру	Халык авыз ижатын тарих белән бәйләп өйрәнү	Халык авыз ижатына гомуми күзаллау ясау	«Халык авыз ижаты» схемасы белән эш, дәреслектә, эш дәфтәрендә би- ремнәр, рус халык авыз ижаты белән чагыштырып, ми- саллар китерү		
2	Белмәгәнгә – әкият, белгәнгә – чын (Әки- ятлар)	Катнаш дәрес	Халык авыз ижатына гомуми күзаллау булды- ру, әкият турында белем бирү	Үткәнебезгә, та- рихыбызга карата игътибарлылык булдыру	Татар һәм рус әкиятләрен ча- гыштырып өйрәнү	Халык авыз ижатына гомуми күзаллау ясау, әкият турында белем алу	«Әкиятләр» схе- масы белән эш, дәреслек, эш дәфтәрендә би- ремнәр эшләү, уку, сорауларга жавап бирү, жөмлөләр төзү		

¹ Укыту- методик тәэмин итү буларак укытучы календарь-тематик планын бирә ала.

3	Яхшылыкка каршы яхшылык («Ак бүре» әкиятте)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	«Ак бүре» әкиятте белән танышу. Әкиятнең беренче бүлеген уку һәм анализлау	Табигатькә карата сакчыл карашу булдыру, табигатьтә үз-үзеңне тоту кагыйдәләрен ныгыту	Тексттан кирәкле мисалларны табып күрсәтә белү, үз фикерләрен дәлил-ли белү	«Ак бүре» әкиятенең беренче бүлеген укып үзләштерү. Әкиятнең кайсы төргә керүен билгеләү, үзенчәлекләрен билгеләү	Әкиятнең беренче бүлеген укып чыгу һәм терәк сораулар буенча анализлау, гомумиләштереп, нәтижеләр чыгару, тәржемә итү, рольләргә бүлеп уку		
4	Яхшылыкка каршы яхшылык («Ак бүре» әкиятте)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	«Ак бүре» әкиятте белән танышу. Әкиятнең икенче бүлеген уку һәм анализлау	Табигатькә карата сакчыл карашу булдыру яхшылык эшләргә эзер булу	Тексттан кирәкле мәгълүматны аерып ала белү, диалогта катнашу, үз фикерен дәлил-ле житкерә белү	«Ак бүре» әкиятенең икенче бүлеген уку һәм анализлау	Әкиятнең икенче бүлеген уку, сорауларга җавап бирү, әңгәмәдә катнашу, таблица тутыру		
5	Яхшылыкка каршы яхшылык («Ак бүре» әкиятте)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	«Ак бүре» әкиятте белән танышу. Әкиятнең өченче бүлеген уку һәм анализлау	Юмартлылык хисенә төшенү	Татар һәм рус әдәбиятында хайваннар темасына язылган әкиятләрне чагыштыру, гомумиләштереп, нәтижеләр чыгару	«Ак бүре» әкиятенең өченче бүлеген өйрәнү	Әкиятнең өченче бүлеген уку, сораулар буенча эчтәлекне ачыклау, рольләргә бүлеп уку, иллюстрация ясау		
6	Булма син төлке, булырсың көлке («Абзар ясаучы Төлке» татар халык әкиятте)	Дәрес-практикум	«Абзар ясаучы Төлке» татар халык әкиятен өйрәнү	Намуслылык, гаделлек сыйфатларына карата хөрмәт хисенә төшенү	Уңай һәм тискәре образларны табу, аларга хас сыйфатларны билгели алу, чагыштырып нәтижә ясый белү	«Абзар ясаучы Төлке» татар халык әкиятен өйрәнү	Эчтәлекне сорауларга җавап бирү барышында ачыклау, әкияттәге уңай һәм тискәре образларны табу, аларга хас сыйфатларны билгеләү		

7	Ана дигән хэзинә («Өч кыз» татар халык әкиятен)	Дәрес-диалог	«Өч кыз» татар халык әкиятен өйрәнү, эчтәлеген үзләштерү	Ата-аналарга, олыларга карата хөрмәт хисенә төшенү	Кирәкле мәгълүматны аерып алып, төрле халык әкиятләре белән чагыштырып нәтижә ясый белү	«Өч кыз» татар халык әкиятен өйрәнү, эчтәлеген үзләштерү	Текстны сәнгатьле уку, дәреслектә, эш дәфтәрендә биремнәр эшләп, әкиятнең эчтәлегенә төшенү, кызларга сыйфатнамә бирү		
8	Д.Т.У. Яхшылык жирдә ятмый («Төлке белән Аленушка» рус халык әкиятен)	Дәрестән тыш уку	«Төлке белән Аленушка» рус халык әкиятен өйрәнү	Яхшылык, ярдәмчелек турында төшенчә алу	Оригиналь текст белән тәржемә текстны чагыштыра алу, тексттан кирәкле мәгълүматны аерып ала белү, үз фикерен дәлилле житкерә белү, вакыйгаларның барышын фаразлау	«Төлке белән Аленушка» рус халык әкиятен өйрәнү	Өйдә укып килгән текстның эчтәлеген сөйләү, сорауларга җавап бирү, нәтижә чыгару, әкият язучысы		
9	Борын-борын заманда... (Кабатлау дәресе)	Рефлексия дәресе	Халык әкиятләрен гомумиләштереп кабатлау, аларның төрләргә бүленешен искә төшерү	Татар халык әкиятләренә мөһабәт хисе булдыру	Халык әкиятләре турындагы мәгълүматларны төрле халык фольклоры, милли образлары белән чагыштырма-типология аспектта аңлау	Әкият жанрын кабатлау, аның төрләргә бүленешен принципларын истә калдыру	Бәйләнешле сөйләм телен үстерү, белемнәрне тикшерү максатыннан тест эшләү	Тест	
10	Яшәгән, ди, булган, ди.. (К.Насыри. «Патша белән карт» әсәре)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	К.Насыринның тормыш юлы һәм ижаты турында белемнәрне үзләштерү, «Патша белән карт» әсәрен	Кешелекчелек, намуслылык, гаделлек сыйфатларына карата хөрмәт хисенә ия булу	Татар әдәбияты һәм мәданиятенә эхлакый һәм рухий кыйммәтләрне башка халыкларныкы	Язучының тормыш юлы һәм ижаты турында белем алу, «Патша белән карт» әкиятен өйрәнү	Әңгәмә, сәнгатьле уку, рольләргә бүлеп уку, нәтижә ясау		

			өйрәнү; «автор әкиятте», «әдәби герой» төшенчәләрен аңлату		белән чагыштыру, үз фикерен әйтә белергә өйрәнү, бирелгән билгеләмәләргә нигезләнәп, нәтижә ясау				
11	Юк дип әйтмә, бардыр ул... (Г.Тукай «Су анасы» әкиятте)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Г.Тукайның тормыш юлы һәм ижаты турында белемнәрне үзләштерү, «Су анасы» әкиятен өйрәнү; «шигъри әсәр», «әкият-поэма» төшенчәләрен аңлату	Кеше әйберен сораусыз алырга ярамаганлыкны аңлау	Рус әдәбияты белән чагыштырып, мифик образлар сурәтләнгән әсәрләргә анализлау	Г.Тукайның тормыш юлы һәм ижаты турында белемнәрне үзләштерү, «Су анасы» әкиятен өйрәнү; «шигъри әсәр», «әкият-поэма» төшенчәләрен аңлау	Әкиятне сәнгатьле уку, дәрәслек, эш дәфтәрендә биремнәр эшләү, әкият-поэмада әкияткә хас сыйфатларны табу		
12	Б.С.Ү. Б.Әлменов. «Су анасы» картинасы	Сөйләм үстерү дәресе	Рәссам Б.Әлменовның тормыш юлы һәм ижаты турында дәрәслектәгә белемнәр һәм өстәмә материаллар аша танышу	Табигатьнең матурлыгына соклану, рәсем сәнгатьнең карата кызыксыну булдыру	Бәйләнешле сөйләм үстерү, монологик сөйләм оештыра алу, диалогта катнашу	Рәссам Б.Әлменовның тормыш юлы һәм ижаты белән дәрәслектәгә белемнәр һәм өстәмә материаллар аша танышу; татар рәсем сәнгатьте турында мәгълүматлы булу	Рәсемне аңлау, төп детальләргә игътибар итеп, аның эчтәлеген сөйләү, нәтижә ясау		
13	Д.Т.У. Күке сагышы (Ф.Яруллин «Хәтерсез күке»)	Дәрәслектән тыш уку	Ф. Яруллинның «Хәтерсез күке» әкиятен, «чәчмә әсәр», «чәчмә сөйләм» төшенчәләрен	Теләктәшлек, мәрхәмәтлелек хисләренә төшенү	Диалогта катнашу, төп фикерне аерып ала белү, сүзлек белән эшләү күнекмәләрен	Ф. Яруллинның «Хәтерсез күке» әкиятен уку һәм анализлау, «чәчмә әсәр», «чәчмә сөйләм»	Текстны уку, сорауларга җавап бирү, әңгәмәдә катнашу, сүзлек белән эш		

			өйрәнү		булдыру	төшенчэләрен өйрәнү			
14	Әкиятче бездә кунакта (Т.Миңнуллинның «Гафият турында әкият» әсәре)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Т.Миңнуллинның тормыш юлы һәм ижаты турында белемнәрне үзләштерү, «Гафият турында әкият» әсәрен өйрәнү	Әкиятләр укуга кызыксыну уяну	Рус һәм татар язучылары ижат иткән әкият-пьесаларга күзәтү ясау, төрле фикерләрне исәпкә алу, үз позициясен аңлату	Т.Миңнуллин турында белешмә алу, «Гафият турында әкият» әсәрен өйрәнү, «әкият-пьеса», «драма әсәре» төшенчэләрен аңлау	Әкият-пьесаны сәнгатьле итеп уку, рольләргә бүлөп уку, аңлаганны сораулар ярдәмендә тикшерү, анализлау		
15	Әкияттә кунакта («Әкият» курчак театры» тексты)	Катнаш дәрес	«Әкият» курчак театры белән дәрәсләктәгә белешмә һәм өстәмә материаллар аша танышу	Театр сәнгатенә карата кызыксыну, ихтирам хисләре булдыру	Рус һәм татар театрларына күзәтү ясау, тексттан мөһим мәгълүматны аерып ала белү	«Әкият» курчак театры турында дәрәсләктәгә белешмә һәм өстәмә материаллар аша танышу	Яңа материал белән танышу, укытучының кәреш сүзе, укылган текст буенча фикер алышу		
16	Әкият тә түгел, чында түгел... (А.Тимергалин «Сәер планетада»)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	А.Тимергалинның тормыш юлы һәм ижаты белән тагышу, «Сәер планетада» әсәрен өйрәнү	Әсәрдәге вакыйгалар аша җаваплылык хисенә төшенү	Укылган әсәргә анализ ясый белү, диалогта катнашу, үз фикерен дәлиллеккә житкерә белү	А.Тимергалинның тормыш юлы һәм ижаты белән танышу, «Сәер планетада» әсәрен уку, эчтәлекне үзләштерү	Хикәяне уку, сүзләренә аңлату, сораулар буенча төп фикерне табу		
17	Әкият тә түгел, чында түгел... (А.Тимергалин «Сәер планетада»)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	А.Тимергалин «Сәер планетада» әсәрен өйрәнүне дөвам итү	Галәмне өйрәнүгә, астрономия фәнненә кызыксыну булдыру	Әсәр эчтәлеген төрле формада ача белү, диалог төзүдә катнашу	«Сәер планетада» әсәрен уку, эчтәлекне үзләштерү	Хикәяне уку, сораулар буенча төп фикерне табу, нәтиҗә чыгару		
18	Әкият тә түгел, чында түгел... (А.Тимергалин «Сәер планетада»)	Катнаш дәрес	А.Тимергалин «Сәер планетада» әсәрен өйрәнүне тәмамлау, "фантастика" төшенчәсен аңлау	Галәмне өйрәнүгә, астрономия фәнненә кызыксыну булдыру	Укылган текстның планын төзи белү, мөһим мәгълүматны аерып ала белү, монологик сөйләм үстерү	«Сәер планетада» әсәрен уку, эчтәлекне үзләштерү, "фантастика" жанрына билгеләмә бирү	Хикәяне уку, образларга телдән характеристика бирү, фикер алышу, нәтиҗә ясау		

19	Кабатлау дәресө. Хыял дөнъясында (Дәрес проект)	Дәрес-проект	Әкият һәм Фантастика темаларын гомумиләштереп кабатлау, әкият белән фантастиканы аера белү күнекмәләре булдыру	Әкиятләр уку теләге уяну	Укыганны гомумиләштерә, нәтижә ясыи, иң мөһим мәгълүматларны чагыштырып, аерып ала белү, үз фикерен тексттан дәлил-ләр табып исбатларга өйрәнү, команда белән эшләрү күнекмәләрен булдыру, үзбәяләрү	Әкият жанрын фантастикадан аеру күнекмәләрен булдыру	Сайлап алып уку, укыганны анализлай белү, белемнәрне тикшерү максатыннан тест эшләрү, үзләре уйлап язган яки башка авторларныкы булган, тәржемә иткән әкият һәм фантастик әсәрләрне китапчык итеп, рәсемнәр белән бизәп, сыйныфташларына тәкъдим итү	Тест	
20	Белем – бәхет ачкычы («Белемгә омтылу» тексты)	Яңа материалны өйрәнү дәресө	«Белемгә омтылу» белешмәсен уку; татар халкының белемле булуы турында сөйләшү, белем алу, укымышлы булу турында фикер алышу, белемгә омтылыш тәрбияләрү	Белемгә омтылыш булдыру	Татар әдәбиятының үсешен тарих белән бәйләп өйрәнү	«Белемгә омтылу» белешмәсен уку; «мәгърифәт-челек хәрәкәте» төшенчәсен аңлау	Уку, эчтәләге буенча фикер алышу, мәкальләр уку, рәсемнәр күзәтү. Төрле биремнәр эшләрү		
21	Белем укудан Башлана («Мөхәммәдия» мәдрәсәсе» тексты)	Яңа материалны өйрәнү дәресө	«Мөхәммәдия» мәдрәсәсе турында уку; татар халкының белемле булуы турында сөйләшү, белем алу, укымышлылык турында фикер алышу,	Татар халкының белемгә омтылыш теләгенә карата соклану хисләрен булдыру	Укыган текстны аңлап, тарихи күзәтү ясыи белү	«Мөхәммәдия» мәдрәсәсе тексты белән танышу	Китаптагы текст белән танышу, уку, белем алу, татар халкының белемле булуы турында сөйләшү, укымышлылык турында фикер алышу, укытучы		

			белемгә омтылыш тәрбияләү				тәкъдим иткән истәлекләр белән танышу		
22	Укытучылар мәктәбе («Казанның Татар укытучылар мәктәбе» тексты)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Казанның Татар укытучылар мәктәбе турында уку; татар халкының белемле булуы турында сөйләшү, белем алу, укымышлы булу турында фикер алышу, белемгә омтылыш тәрбияләү	Укытучы һөнәренә ихтирам хисе уяну	Тема буенча кирәкле мәгълүматны белешмә әдәбият, интернет чаралары аша табарга өйрәнү	Казан Татар укытучылар мәктәбе турында уку, татар укытучылар мәктәбендә укыган күренекле шәхесләр белән танышу	Текстны уку, тема буенча укытучының кереш сүзен тыңлау, текстны укып, әңгәмәдә катнашу		
23	Казан университеты («Казан университеты» тексты)	Катнаш дәрес	Казан университеты турында уку; татар халкының белемле булуы турында сөйләшү, белем алу, укымышлылык турында фикер алышу, белемгә омтылыш тәрбияләү	Белемгә омтылыш уяну	Тексттан төп мәгълүматны аерып ала белү, диалогта катнашу, нәтижә чыгару	Казан университеты турында уку; татар халкының белемле булуы турында сөйләшү	Текст жөмлөләрен кыскартып әйтү, сорауларга җавап бирү, әңгәмәдә катнашу, төрлө биремнәр эшләү		
24	Галим кеше хөрмәткә лаек! (Г.Исхакий. «Мөгаллим»)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Г.Исхакийның «Мөгаллим» әсәрен уку, эчтәлекне үзләштерү; укучыларда белемгә омтылыш уяту, укытучы хезмәтенә ихтирам тәрбияләү	Укытучыга карата ихтирам хисе уяну	Укыган әсәргә күңел, көндәлек тормыш белән бәйләнештә күзаллы белү, фаразлау, фикерләргә дәлил-ле җиткерә белү	Г.Исхакийның «Мөгаллим» әсәрен уку, эчтәлекне үзләштерү	Әсәрдән өзекне уку, сөйләү, әңгәмәдә катнашу, сорауларга җавап бирү, нәтижеләр чыгару		

25	Кил, өйрән... (Дәрдемәнд. «Кил, өйрән...» шигыре)	Дәрес-диалог	Дәрдемәнднең тормыш юлы һәм ижаты турында белемнәрне үзләштерү, «Кил, өйрән...» шигырен өйрәнү	Телләр өйрәнүгә кызыксыну булдыру	Текстның эчтәлеген аңлап, үз фикерләрен әйтә белү	Дәрдемәнднең тормыш юлы һәм ижаты турында белешмә алу, «Кил, өйрән...» шигырен өйрәнү	Мәктәптә өйрәтелә торган телләр турында фикер алышу, сорауларга жавап бирү, идеяне билгеләү		
26	Укысаң – белерсең...	Катнаш дәрес	Белем алу, уку турында белгәннәрне гомумиләштереп кабатлау	Белемгә омтылыш булдыру	Уку, белем алу турында мәгълүматларны аерып алып өйрәнү, сайлап алып укый белү, укыганны анализлый белү, үз фикерен тексттан дәлилләр табып исбатларга өйрәнү	Белем алу, уку турында белгәннәрне гомумиләштереп кабатлау гомумиләштереп кабатлау	Әңгәмәдә катнашу, нәтижеләр чыгару, белемнәрне тикшерү максатыннан тест эшләү	Тест	
27	Исемдә калганнар (Г.Тукай. «Исемдә калганнар»)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Г.Тукайның «Исемдә калганнар» автобиографик әсәре аша укучыларның аның балачагы белән таныштыру; этикиләргә карата ихтирам тәрбияләү	Укучыларда этикиләргә карата ихтирам хисләре уяту	Тексттан кирәкле мәгълүматны таба алу, фикерләргә төгәл һәм тулы итеп житкерә белү, диалогта катнашу	Г.Тукайның «Исемдә калганнар» автобиографик әсәре аша аның балачагы белән танышу	Текстны уку, тәржемә итү, укылган өлеш буенча фикер алышу, сөйләү, образларга баяләмә бирү, сүзлек эше, биремнәр эшләү		
28	Исемдә калганнар (Г.Тукай. «Исемдә калганнар»)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Г.Тукайның «Исемдә калганнар» автобиографик әсәре аша укучыларның аның балачагы белән таныштыру, «автобиографик әсәр»	Ятимлек, мәрхәмәтлелек изге гамәлләр кылу кебек төшенчәләргә аңлау	Текстның планын төзи белү, план буенча сөйли белү, үз фикерләрен башкаларга житкерә белү	Г.Тукайның «Исемдә калганнар» автобиографик әсәре аша аның балачагы белән танышу, «автобиографик әсәр» төшенчәсен аңлау	Текстны уку, тәржемә итү, анализ ясау, әңгәмәдә катнашу, әсәр эчтәлеген буенча план төзү		

			төшенчәсен аңлату						
29	Исемдә калганнар (Г.Тукай. «Исемдә калганнар»)	Катнаш дәрәс	Г.Тукайның «Исемдә калганнар» автобиографик әсәре аша укучыларны аның балачагы белән таныштыру	Г.Тукай шәхесенә карата хөрмәт, соклану хисләренә уянуы	Телдән әңгәмә кора белү, укылган әсәрдән эчтәлеген сөйли алу	Г.Тукайның «Исемдә калганнар» автобиографик әсәре аша аның балачагы белән танышу	Текстны уку, тәржемә итү, эчтәлеген сөйләү, анализ ясау, әңгәмәдә катнашу, сөйләү, биремнәр эшләү		
30	Исемдә калганнар (Г.Тукай. «Исемдә калганнар»)	Рефлексия дәрәсе	Г.Тукайның «Исемдә калганнар» автобиографик әсәре аша укучыларны аның балачагы белән таныштыру	Г.Тукай шәхесенә карата хөрмәт, соклану хисләренә уянуы	Үзенә һәм башкаларның җавапларын бәяли белү, укыганны гомумиләштерү, төп фикерне аерып чыгару, диалогта катнашу	Г.Тукайның «Исемдә калганнар» автобиографик әсәре аша аның балачагы белән танышу	Текстны уку, анализ ясау, әңгәмәдә катнашу, нәтиҗә чыгару		
31	Бөек Тукай һәм Бәләкәй Апуш (Б.С.Ү.)	Сөйләм үстерү дәрәсе	Рәссам Х.Казаковның тормыш юлы һәм ижаты турында дәрәсләктәгә белешмә һәм өстәмә материаллар аша танышу	Г.Тукайның балачагына, рәсем сәнгатенә карата кызыксыну булдыру	Г.Тукайның балачагын рәсем сәнгатә белән бәйләп өйрәнү, монологик сөйләм күнекмәләрен булдыру, картинага нигезләнеп, үз фикерен әйтә белү, тексттан мөһим мәгълүматны аерып чыгара белү, нәтиҗә ясыи алу	Рәссам Х.Казаковның тормыш юлы һәм ижаты турында дәрәсләктәгә белешмә һәм өстәмә материаллар аша танышу	Рәсем өстендә эшләү, төп деталләргә игътибар итеп, аның эчтәлеген сөйләү, нәтиҗә ясау		
32	Музейларда – хәтер («Габдулла Тукайның Кырлайдагы музей»)	Катнаш дәрәс	Габдулла Тукайның Кырлайдагы музей белән	Г.Тукай белән бәйлә истәлекләргә карата	Казан шәһәрәндә һәм Кырлайдагы Г. Тукай музей-	Габдулла Тукайның Кырлайдагы музей белән	Тукай музей белән танышу. Видео, презентацияләр		

	тексты)		дәреслектәге белешмә һәм өстәмә материаллар аша танышу. Укыганны гомумиләштереп кабатлау, белемнәрне тикшерү	кызыксыну, ихтирам хисләре булдыру	ларын чагыштырып өйрәнү, әңгәмә кора белү	дәреслектәге белешмә һәм өстәмә материаллар аша танышу	карау		
33	Кабатлау дәресе. Ямьле балачак	Йомгаклау дәресе	Укыганны гомумиләштереп кабатлау, белемнәрне тикшерү	Һәр мизгелнең кадерең белеп яшәргә өйрәнү	Укыганны гомумиләштерә, нәтижә ясый, иң мөһим мәгълүматларны чагыштырып, аерып ала белү	Укыганнарны гомумиләштереп кабатлау	Укыганнарны искә төшереп, гомумиләштереп кабатлау. Тексттан мисаллар китереп, теорияне искә төшерү. Белемнәрне тикшерү максаты белән тест эшләү	Тест	
34	Б.С.Ү. «Салават күпере» журналы	Сөйләм үстерү	«Салават күпере» журналы турында дәреслектәге белешмә һәм өстәмә материаллар аша танышу	«Салават күпере» журналына карата кызыксыну уяну	«Салават күпере» журналы белән «Ялкын» журналын чагыштыру. Индивидуаль белем алу юнәлешен оештыру, диалогик сөйләм күнекмәләрен үстерү	«Салават күпере» журналы белән дәреслектәге белешмә һәм өстәмә материаллар аша танышу	Хикәя төзү, диалогта катнашу, уку, сорауларга җавап бирү		
35	Дәрес-проект «Салават күпере – дуслык күпере»	Дәрес-проект	Укучылар «Салават күпере» журналы белән танышып, аның турында сөйләргә өйрәнәләр.	Татар телен өйрәнүгә кызыксыну булдыру, үзара сөйләшеп, күмәк эшләргә өйрәнү	Балалар өчен рус телендә чыгарыла торган журналлар турында искә төшерү, үз эшенче тәкъдим итү күнекмәләрен булды-	«Салават күпере» журналы белән таныштыру	Командалап эшләү, рубрикаларны укып, фикер алышу, булган материалдан кирәккесен сайлап алып эшкәртү, эшне аудиториягә		

					ру, сөйләм телен үстерү		тәкъдим итү		
36	«Әгәр мин тылсымчы булсам...» (Г.Кутуй. «Рөстәм мажаралары»)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Гадел Кутуйның тормыш юлы һәм ижаты турында белешмә бирү, «Рөстәм мажаралары» эсәренен беренче бүлеген өйрәнү; «чагыштыру» төшенчәсен аңлату	Тормышта уяу булырга, эти-әни сүзен тыңларга, олыларны хөрмәт итәргә өйрәнү	Гадел Кутуйның «Рөстәм мажаралары» эсәрен рус әдәбиятындагы фантастик эсәрләр белән чагыштыру, үз фикерен дәрәс һәм төгәл житкерә белү, вакыйгаларның тәртибен фаразлау	Язучының тормыш юлы һәм ижаты турында белешмә алу, «Рөстәм мажаралары» эсәрен өйрәнү	Фантастик хикәяләүне аңлап, эсәрне аңлау, сугыш чоры, партизаннар турында әңгәмә кору, сүзләрне тәржемә итеп, мәгънәләрен аңлату		
37	«Әгәр мин тылсымчы булсам...» (Г.Кутуй. «Рөстәм мажаралары»)	Дәрәс-диалог	Гадел Кутуйның тормыш юлы һәм ижаты турында белешмә бирү, «Рөстәм мажаралары» эсәренен икенче бүлеген өйрәнү	Китап укуга кызыксыну уяну	Әңгәмәдә катнашу, монологик сөйләмне үстерү, диалог төзи белү	«Рөстәм мажаралары» эсәрен уку һәм анализлау	Текстны уку, сорауларга җавап бирү, диалог төзүдә катнашу, эчтәлек сөйләү		
38	«Әгәр мин тылсымчы булсам...» (Г.Кутуй. «Рөстәм мажаралары»)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Гадел Кутуйның «Рөстәм мажаралары» эсәренен өченче бүлеген өйрәнү	Курку хисенә төшенү, батыр булырга кирәклеген аңлау	Төрле жанрдагы әдәби эсәрләрне аңлап һәм ижади укый белү, әңгәмә кора белү	«Рөстәм мажаралары» эсәрен өйрәнү	Текстны уку, сорау-биремнәргә җавап эзләү, эсәрнең эчтәлеген сөйләү, иллюстрация ясау		
39	«Әгәр мин тылсымчы булсам...» (Г.Кутуй. «Рөстәм мажаралары»)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Гадел Кутуйның тормыш юлы һәм ижаты турында белешмә бирү, «Рөстәм мажаралары» эсәренен дүртенче бүлеген	Үзләрен аямыйча көрәшкән совет солдатларыны батырлыклары белән горурлану хисләрен булдыру	Билгеле бер күрсәтмә нигезендә эшли белү, үз фикерен дәлилле житкерә алу, гомумиләштереп	«Рөстәм мажаралары» эсәрен өйрәнү	Текстны уку, Рөстәмгә характеристика бирү, биремнәрне үтәү		

			өйрәнү; «чагыштыру» төшенчәсен аңлату		нәтижә чыгара алу, төшенчә чыгару				
40	Мин сине шундый сагындым.. (М.Жәлил. «Сагыну» шигыре)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Муса Жәлилнең тормыш юлы һәм ижаты турында белемнәрне үзләштерү, «Сагыну» шигырен өйрәнү, язучының патриот шагыйрь икәнлеген, каһарман сугышчы булуын аңлату	Азатлык өчен көрәшүче сугышчыларга карата ихтирам хисе уяну	Төрле жанрдагы әсәрләрне укый белү, анализ алгоритмын төзү, үз фикерен төгәл һәм дөрөс итеп башкаларга жеткерә белү	Герой-шагыйрь Муса Жәлилнең тормыш юлы һәм ижаты буенча белемнәрне ныгыту, Муса Жәлилнең «Сагыну» шигырен өйрәнү, язучының патриот шагыйрь икәнлеген, каһарман сугышчы булуын аңлау	Язучы ижаты белән танышу, шагыйрьнең патриотик хистә язылган шигырьләрен искә төшерү, әсәрне укып, укытучы житекчелегендә бергәләп анализлау, нәтижә ясау		
41	Гомере аның моңлы бер жыр иде... (М.Жәлил. «Соңгы жыр» шигыре)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Герой-шагыйрь Муса Жәлилнең тормыш юлы һәм ижаты буенча белемнәрне ныгыту, «Соңгы жыр» шигырен өйрәнү, сугышчыларның батырлыгына ихтирам, фашизмга карата тарих аша нәфрәт хисе тәрбияләү	М.Жәлилнең үлем куркынычы астында да туган илгә, халкыбызга тугрылык саклап калган шагыйрь икәнлеген аңлау	Тексттан төп фикерне таба белү, лирик әсәргә анализ ясау алымнарын үзләштерү	«Соңгы жыр» шигырен уку һәм анализлау	Шигырьне уку, сорау-биремнәргә җавап эзләү, шигырьне анализлау		

42	М.Жәлилнең «Алтынчәч» либреттосы	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Муса Жәлилнең «Алтынчәч» әсәрен өйрәнү, балаларда татар халкының тарихына карата кызыксыну уяту	Татар халкының тарихына карата кызыксыну булдыру	М. Жәлилнең татар театр сәнгәтен үстерүдәге эшчәнлеген тарих белән бәйләп аңлау, монологик сөйләм төзи белү	Муса Жәлилнең «Алтынчәч» әсәрен өйрәнү. Язучының татар театр сәнгәтен үстерүдәге эшчәнлеген турында мәгълүматлы булу	Презентация карау, шигырьне уку, эчтәлек белән танышу, әсәрен төп фикерен аңлату, эш дәфтәрендә биремнәр эшләү		
43	М.Жәлилнең «Алтынчәч» либреттосы	Катнаш дәрес	Муса Жәлилнең «Алтынчәч» әсәрен өйрәнү, «либретто» төшенчәсен аңлату	Матурлык төшенчәсен аңлау	Тексттан мөһим мәгълүматны аерып ала белү, төшенчә итеп чыгару	Муса Жәлилнең «Алтынчәч» әсәрен өйрәнү	Текстны уку, төп фикерне аерып чыгару, нәтижә ясау, әңгәмәдә катнашу		
44	Опера ничек туа? (Н.Жиһанов, «Алтынчәч» операсы турында)	Дәрес-диалог	Композитор Нәжип Жиһановның тормыш юлы һәм ижаты турында дәреслектәге белешмә һәм өстәмә материаллар аша танышу, «опера» төшенчәсен аңлату	Татар музыкасына карата кызыксыну уяну	Тема белән кызыксынып, фикерне ачык итеп әйтә белү, диалогта катнашу	Композитор Нәжип Жиһановның тормыш юлы һәм ижаты турында дәреслектәге белешмә һәм өстәмә материаллар аша танышу, «Алтынчәч» операсы турында» текстын уку	Текстларны уку, сөйләү, тексттан мисаллар табып уку, төп фикерне аерып чыгару, сорауларга җавап эшләү		
45	Муса Жәлил исемендәге Татар дәүләт академия опера һәм балет театры	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Муса Жәлил исемендәге Татар дәүләт академия опера һәм балет театры турында дәреслектәге белешмә һәм өстәмә материаллар аша танышу	Татар музыкасына карата кызыксыну, соклану хисләренә төшенү	Театр, балет, опера сәнгәте белән әдәбиятны бәйләп өйрәнү, диалогик сөйләм үстерү	Муса Жәлил исемендәге Татар дәүләт академия опера һәм балет театры турында дәреслектәге белешмә һәм өстәмә материаллар аша танышу	Текст белән танышу, текстның төп фикерен аңлату, эш дәфтәрендә биремнәр эшләү, диалогта катнашу		

46	Кыр казы (Ф.Кәримнең «Кыр казы» шигыре)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Фатих Кәримнең тормыш юлы һәм ижаты турында белемнәрне үзләштерү, Фатих Кәримнең «Кыр казы» шигырен өйрәнү	Азатлык өчен көрәшкән сугышчыларга карата ихтирам хисе уяну	Муса Жәлил һәм Фатих Кәримнең сугыш чоры ижатын чагыштыру, сугыш кырларында илебезнең азатлыгы өчен кан коелуның мәгънәсен тарих белән бәйләп аңлау, төп фикерне таба белү, лирик эсәрләрне анализлау алгоритмын төзү	Фатих Кәримнең турында мәгълүматлы булу, Фатих Кәримнең «Кыр казы» шигырен өйрәнү	Сәнгатьле уку, дәреслек, эш дәфтәрендә биремнәр аша лирик эсәрне анализлау		
47	Сөйләр сүзләр бик күп алар... (Ф.Кәримнең «Сөйләр сүзләр бик күп алар» шигыре)	Дәрес-практикум	Фатих Кәрим ижатын өйрәнүне давам итү, «Сөйләр сүзләр бик күп алар» шигыре	Азатлык өчен көрәшкән сугышчыларга карата ихтирам, туган илгә карата мәхәббәт хисенә төшенү	Рус һәм татар әдәбиятында туган ил темасына язылган эсәрләрне искә төшерү, чагыштыру	Фатих Кәримнең «Сөйләр сүзләр бик күп алар» шигырен өйрәнү	Сәнгатьле уку өстендә эшләү, әңгәмә, сорауларга җавап бирү		
48	Аталы-уллы солдатлар (Ш.Галиев.«Аталы-уллы солдатлар» балладасы)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Ш.Галиевнең тормыш юлы һәм ижаты турында белемнәрне үзләштерү, шагыйрьнең «Аталы-уллы солдатлар» балладасын өйрәнү; «баллада» төшенчәсен аңлату	Фашистларга каршы гомерләрен дә кызганмыйча көрәш алып баручы солдатларга тирән ихтирам хисләрен белдерү	Шагыйрьнең «Аталы-уллы солдатлар» балладасындагы иң мөһим мәгълүматларны аерып ала белү, фикеләрне дәрес һәм тулы итеп җиткерә алу	Ш.Галиевнең тормыш юлы һәм ижаты турында белемнәр алу, шагыйрьнең «Аталы-уллы солдатлар» балладасын өйрәнү; «баллада» төшенчәсен аңлау	Уку, рәсемнәр буенча эсәрнең эчтәлеген сөйләү, сорауларга җавап бирү, фикерне ачу.		
49	Кабатлау дәресе.Сугыш кайтавазы	Катнаш дәрес	Бу бүлектә өйрәнелгән мате-	Сугышның халыкка китергән авыр-	Укыганны гомумиләштерә,	Укыганнарны гомумиләштереп	Бәйләнешле сөйләм телен	Тест	

			риалны гомумилэш-тереп кабатлау, белемнәрне тикшерү	лыкларын, миxnәтләрән аңлау, патриотик хискә төшенү	нәтижә ясый, төп мәгълүматны билгели белү	кабатлау	үстерү, тынычлык өчен көрәш алып баручылар турында фикер алышу, нәтижеләр чыгару, белемнәрне тикшерү максаты белән тест эшләү		
50	Дәрес-проект «Беркем дә, бернәрсә дә онытылмый...»	Дәрес-проект	Сугыш елларының әдәбиятта сурәтләнүен аңлау, аны бүгенге күзлектән тасвирлау	Көрәшчеләргә ихтирам хисе уяну	Бөек Ватан сугышын тарих белән бәйләп аңлау, гомумиләштереп нәтижә чыгара белү, команда белән эшләү күнекмәләрен булдыру	Әдәбиятта сугыш сурәтләнешен бәяләү	Командалап эшләү, китапчыклар, буклетлар яки плакатлар ясау, аларны тәкъдим итү		
51	Бәхет кайда була? (Нәби Дәүлинең «Бәхет кайда була?» шигыре)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Нәби Дәүлинең тормыш юлы һәм ижаты турында белемнәрне үзләштерү, «Бәхет кайда була?» шигырен өйрәнү	Хезмәткә, хезмәт кешесенә ихтирам хисе уяну	Татар һәм рус әдәбиятында хезмәтне зурлаган әсәрләргә искә төшерү, тексттан кирәкле мәгълүматны аерып чыгару, диалог төзи белү	Шагыйрь Нәби Дәүлинең тормыш юлы һәм ижаты турында белемнәрне үзләштерү, «Бәхет кайда була?» шигырен өйрәнү	Язучы ижатына күзәтү ясау, әсәрен укып, ярдәмче сорауларга нигезләнеп, аңа бәя бирү, мәкаләлләр белән танышу		
52	Туган жирдә минем бәхетем (Нәби Дәүлинең «Мин жирдә калам» шигыре)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Нәби Дәүлинең «Мин жирдә калам» шигыре	Туган якка, табигатькә ихтирамлы караш булдыру	Рус һәм татар әдипләренең туган якка багышланган әсәрләрен барлау	Нәби Дәүлинең «Мин жирдә калам» шигырен уку һәм анализлау	Шигырьне сәнгатьле уку, мәгънәсенә төшенү максаты белән сорауларга җавап бирү, әсәр буенча фикер алышу		
53	Минем холкым – минем язмышым (Фатих Хөсниниң «Минем холкым – минем язмышым» шигыре)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Фатих Хөсниниң «Минем холкым – минем язмышым» шигыре	Белем алуга омтылыш уяну	Әсәрдәге геройларны чагыштыру	Фатих Хөсниниң «Минем холкым – минем язмышым» шигырен уку һәм анализлау	Укытучының сөйләвен тыңлау, фикер алышу		

	тих Хөснинен «Чыбыркы» эсэре)	өйрөнү дәресе	биру, «Чыбыркы» эсэрен уку, эчтәлекне үзлөштөрү; сюжет элементларын өйрөнү		ру, эчтәлекнен идеясен таба белү, исем табу, – тема – идея – эчтәлек бәйләнешләрэн табу, анализлау	белешмә алу, «Чыбыркы» эсэрен уку һәм анализлау	эсэрне өлөшлөргә бүлү, анализлау. Эчтәлекнең идеясен әйтү		
54	Минем холкым – минем язмышым (Фатих Хөснинен «Чыбыркы» эсэре)	Яңа материалны өйрөнү дәресе	Фатих Хөснинен «Чыбыркы» эсэрен уку, эчтәлекне үзлөштөрү	Жаваплылык хисенә төшөнү	Эсэрдәге геройларга характеристика бирә алу, чагыштыру, эчтәлекнең идеясен таба белү, проблемалы сорау куеп, аның хәл итү	Фатих Хөснинен «Чыбыркы» эсэрен уку, эчтәлекне үзлөштөрү, уку, эчтәлекне үзлөштөрү	Эсэрне анализлау, сорауларга жавап бирү, проблемалы сорау кую, аның хәл итү, нәтижә ясау		
55	Минем холкым – минем язмышым (Фатих Хөснинен «Чыбыркы» эсэре)	Дәрес-диалог	Фатих Хөснинен «Чыбыркы» эсэрен уку, эчтәлекне үзлөштөрү	Дөнъяда һәр һөнәрнең дә кирәкле булуын аңлау	Анализ юлларын билгеләү, эчтәлекнең идеясен таба белү, фикерләрне дәлилле житкерә белү	Фатих Хөснинен «Чыбыркы» эсэрен уку һәм анализлау	Эсэрне анализлау, әңгәмәдә катнашу, тексттан мисаллар табып уку, биремнәрне эшләү		
56	Минем холкым – минем язмышым (Фатих Хөснинен «Чыбыркы» эсэре)	Рефлексия дәресе	Фатих Хөснинен «Чыбыркы» эсэрен уку, эчтәлекне үзлөштөрү, «сюжет» турында төшенчә бирү	Тормышта үз урыныңны таба белү турында аңлау	Рәсемдәге һәм тексттагы аермаларны күрсәтә белү, эчтәлекнең идеясен таба белү, исем табу, фикерне дәлилле житкерә белү, төшенчә чыгару	Фатих Хөснинен «Чыбыркы» эсэрен уку, эчтәлекне үзлөштөрү, «сюжет» турында төшенчә алу	Текстны уку, сорауларга жавап бирү, сюжет, аның элементлары турында сөйләшү, төшенчә чыгару, рәсем ясау		
57	Д.Т.У. Туган көн (М.Хужин «Туган көн»)	Дәрестән тыш уку	М.Хужин «Туган көн» хикәясен уку	Олыларга хөрмәт хисенә төшөнү	Тексттан төп фикерне таба белү, монологик сөйләм үстөрү,	М.Хужин «Туган көн» хикәясен өйрөнү	Өйдә укып килгән текстның эчтәлеген сөйләү, сюжет элементларына		

					нәтижә чыгара белү		бүлү, сорауларга жавап бирү, монологик сөйләү		
58	Кабатлау дәресе. Кояшлы ил – бәхет иле	Катнаш дәрес	Өйрәнелгән материалны гомумиләштереп кабатлау, белемнәрне тикшерү. «Кояшлы ил – бәхет иле» шигырен укып, жырын өйрәнү.	Бәхетнең кадерен белеп яшәү хисенә төшенү	Укыганны гомумиләштерә, нәтижә ясый, иң мөһим мәгълүматны аерып ала белү, бәйләнешле сөйләм үстерү	Укыганны гомумиләштереп кабатлау	Бәйләнешле сөйләм телен үстерү, нәтижеләр чыгару, анализ ясау, жыр өйрәнү, белемнәрне тикшерү максатыннан тест эшләү	Тест	
59	Табигать кочагында (Р.Фәйзуллинның «Табигать кочагында» шигыре)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Равил Фәйзуллинның тормыш юлы һәм ижаты турында белемнәрне үзләштерү, «Табигать кочагында» әсәрен өйрәнү	Табигатькә карата сакчыл караш уяту, табигатьтә үзүеннә тоту кагыйдәләрен искә төшерү	Тексттан кирәкле мәгълүматны табып уку, проблемалы сорау куеп, аны хәл итү	Шагыйрьнең тормыш юлы һәм ижаты турында белешмә алу, «Табигать кочагында» әсәрен өйрәнү	Уку, әңгәмә, биремнәрне үтәү, таблица тутыру, рәсем ясау, шигырьне ятлау		
60	Матурлык минем белән (М.Әгъләмнең «Матурлык минем белән» шигыре)	Яңа материалны өйрәнү дәресе	Мөдәррис Әгъләмнең тормыш юлы һәм ижаты турында белемнәрне үзләштерү, «Матурлык минем белән» әсәрен өйрәнү	Һәр жирнең үзенчә матур булуына төшенү, туган илгә карата мөхәббәт уяну	Лирик әсәргә анализ алгоритмын билгеләү, проблемалы сорауга жавап бирә алу, үз фикерен дәлилле җиткерә белү	Шагыйрьнең тормыш юлы һәм ижаты белән дәреслектәге белешмә һәм өстәмә материаллар аша танышу; «Матурлык минем белән» әсәрен өйрәнү	Уку, сорауларга жавап бирү, сюжет төшенчәсен искә төшерү. Шигырь буенча фикер алышу		
61	Жир-ана, кояш һәм башкалар (М.Әгъләмнең «Жир-ана, кояш һәм башкалар» балладасы)	Проблемалы дәрес	Мөдәррис Әгъләмнең «Жир-ана, кояш һәм башкалар» әсәрен өйрәнү, «баллада» төшенчәсен ка-	Хезмәтнең бәхет, шатлык, хөрмәт чыганагы икәнлеген төшенү	Проблема куеп, аны хәл итү, фикерне, дәрәс һәм тулы итеп җиткер, диалогта катнашу	Мөдәррис Әгъләмнең «Жир-ана, кояш һәм башкалар» әсәрен өйрәнү, «баллада» төшенчәсен ка-	Сүзлек өстендә эш, эчтәлек буенча фикер алышу, баллада төшенчәсе турында сорауларга жавап бирү		

			батлау			батлау			
62	Б.С.У. Жир-анабыз – рәсемнәрдә	Бәйләнешле сөйләм үстөрү	Рәссам И.И.Шишкинның тормыш юлы һәм ижаты белән дәреслектәге белешмә һәм өстәмә материаллар аша танышу	Табигатьнең ма-турлыгына сокла-ну, рәсем сәнга-тенә карата кызыксыну уяну	Рус һәм татар рәссамнарының табигать тема-сына багышлан-ган әсәрләрен барлау	Рәссам И.И. Шишкинның тормыш юлы һәм ижаты белән дәреслектәге белешмә һәм өстәмә материаллар аша танышу; картина аша әй-тергә теләгән фикерләргә сүз белән әйтергә өйрәнү, рәсем сәнгатә турында сөйләү	Бәйләнешле сөйләм телен үстөрү, нәтижәләргә чыгару, анализ ясау		
63	Д.Т.У. Н.Арсланов. «Ринат авылда» ши-гыре	Дәрестән тыш уку	Н.Арслановның «Ринат авылда» шигырен уку	Йорт хайваннары-на игътибарлы караш булдыру	Тексттан төп фикерне таба белү, диалогта катнашу, иптәшләренә фикерләрен бәяли белү	Н.Арслановның «Ринат авылда» шигырен өйрәнү	Текстны уку, со-рауларга җавап бирү, таблица ту-тыру, рәсем ясау		
64	Кабатлау дәрес. Ту-ган илем –иркә гөлем	Катнаш дәрес	Өйрәнелгән ма-териалны гому-миләштереп ка-батлау, белем-нәрне тикшерү	Табигатькә мэхәббәт хисен булдыру	Укыганны гому-миләштерә, нәтижә ясый, иң мөһим мәгълүматны аерып ала белү, үзбәяләү	Өйрәнелгән ма-териалны гому-миләштереп ка-батлау	Бәйләнешле сөйләм телен үстөрү, нәтижәләргә чыгару, анализ ясау, белемнәрне тикшерү максаты-нан тест эшләү	Тест	
65	Дәрес-проект «Гүзәл табигатьле туган жирем»	Дәрес-проект	Әдәбият белән сәнгатәне бәйләп күзаллау. Карти-на аша әйтергә теләгән фи-керләргә сүз белән әйтергә	Табигатькә сакчыл караш булдыру	Укыганны гому-миләштерә һәм мөстәкыйль нәтижәләргә ясый белү	Әдәбият белән сәнгатәне бәйләп күзаллау	Ижади эшләр белән таныштыру, бәйләнешле сөйләм телен үстөрү, нәтижәләргә чыгару, анализ ясау.		

			өйрөтү						
66	Белем –нур, белмәү – хур (Л.Леронның «Пирамида» эсәре)	Яңа матери-алны өйрөнү дәресе	Л.Леронның тор-мыш юлы һәм ижаты турында белемнәрне үзләштерү, «Пи-рамида» эсәрен өйрөнү	Үз-үзләрәнә кара-та таләпчәнлек, жаваплылык, игътибарлылык хисе уяну	Тексттан кирәк-ле мәгълүматны таба белү, гому-миләштереп нәтижә ясау, төшөнчә чыгара алу, гео-метрия фәне белән бәйләнеш булдыру, ижади фикерләүне үстерү	Язучының тор-мыш юлы һәм ижаты турында белешмә алу, «Пирамида» эсәрен өйрөнү, «юмор» төшөнчәсен аңлау	Текстны уку, сүзлек эше, рәсем буенча сөйләшү, биремнәр эшләү, сорауларга жавап бирү, рольләргә бүлөп уку		
67	Беренче хи-сләр...(А.Гыймадиев «Зөлфия +...мин» эсәре)	Яңа матери-алны өйрөнү дәресе	А.Гыймадиевның тормыш юлы һәм ижаты турында белемнәрне үзләштерү, «Зөл-фия +...мин» эсәрен өйрөнү	Бер-берләренә карата ихтирам, дуслык хисләрен булдыру, әдәпле-лек кагыйдәләренә төшөнү	Әдәби эсәрләрдә укыганнандан нәтижә ясап, тормышта кул-лана белү	Язучының тор-мыш юлы һәм ижаты турында белешмә алу, «Зөлфия +...мин» эсәрен өйрөнү	Дәреслек, эш дәфтәрендә би-ремнәрне эшләп, хикәянең эчтәле-генә төшөнү, ге-ройларга бәяләмә бирү		
68	Шәвәли шуклыгы (Ш.Галиевнең «Ул кем?», «Әлләкем» шигырьләре)	Катнаш дәрес	Ш.Галиевнең «Ул кем?», «Әлләкем» шигырьләрен өйрөнү	Хайваннарга кара-та игътибарларын, күзәтүчәнлек-ләрән, күзаллаула-рын булдыру, ма-турлыкка омты-лыш төшөнчәсен алу	Укылган текстның пла-нын төзи алу, тексттан мисал-лар таба белү, монологик сөйләм үстерү, фикерләрне дәлилле житкерә белү	Шагыйрьнең тормыш юлы һәм ижаты турында искә төшерү, «Ул кем?», «Әлләкем» шигырьләрен өйрөнү	Шигырьләрне укып, сораулар буенча анализлау, нәтижәләр ясау		
69	Д.Т.У. Ш.Галиев «Мәрзия мәсьәләсе»	Дәрестән тыш уку	Ш.Галиев «Мәр-зия мәсьәләсе» шигырен уку	Ялган, ялгышу кебек төшөнчәләрне аңлау	Проблема куеп, аның хәл итү, тексттан кирәкле мәгълүматны аерып ала белү, фикерне дәлил-ләү	Ш.Галиев «Мәр-зия мәсьәләсе» шигырен өйрөнү	Өйдә укып килгән эсәрнең эчтәлеген ачыклау, тексттан мисаллар китерү, проблемалы со-рауга жавап эзләү, фикер алышу,		

							мәкальләр уку, мәгънэләрен аңла- ту		
70	Йомгаклау дәресе. Уйныйк та көлик!	Йомгаклау дәресе	Өйрәнелгән ма- териалны гому- миләштереп ка- батлау, белем- нәрне тикшерү.	Балаларда һәр мизгелнең кадерен белеп яшәү сый- фатын булдыру	Әдәби әсәрләрдә уқыганнардан нәтижә ясый, иң мөһим мәгълүматны аерып ала белү	Уқыганнарны гомумиләштереп кабатлау	Бәйләнешле сөйләм телен үстерү, нәтижәләр чыгару, анализ ясау, белемнәрне тикшерү максат- тыннан тест эшләү	Тест	

ЭШ ПРОГРАММАЛАРЫН ТӨЗҮ БУЕНЧА МЕТОДИК ТӘКЪДИМНӘР
(5 НЧЕ СЫЙНЫФ ӨЧЕН “ТАТАР ӘДӘБИЯТЫ” ПРЕДМЕТЫ БУЕНЧА
ЭШ ПРОГРАММАСЫ)

Форм.бум. 60x84 1/16. Гарнитура Times New Roman.

Усл.печ.л. 11,6

Оригинал-макет подготовлен в редакционно-издательском отделе

Института развития образования Республики Татарстан

420015 Казань, Б.Красная, 68

Тел.:(843)236-65-63 тел./факс (843)236-62-42

E-mail: irort2011@gmail.com